

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Mladohradištní pohřbívání v rámci
mikroregionu Olomoucka s užitím
příkladového pohřebiště na Dolním
náměstí v Olomouci

Magisterská diplomová práce

Bc. Dominika Václavíková

Studijní obor: jednooborová archeologie

Prezenční studium

Vedoucí práce: doc. Mgr. Karel Nováček, Ph.D.

Olomouc 2019

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Burials in Late Hillfort age in
microregion Olomoucko with the
use exemplary burial site on Lower
square in Olomouc

Theses

Bc. Dominika Václavíková

Branch of study: Archaeology

Full-time study

Supervisor: doc. Mgr. Karel Nováček, Ph.D.

Olomouc 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci vypracovala samostatně a použila pouze literaturu uvedenou v seznamu.

V Olomouci 2019

.....

podpis

Poděkování

Děkuji doc. Mgr. Karlu Nováčkovi, Ph.D. za pomoc při vedení magisterské práce. Mé poděkování patří rovněž Mgr. Richardu Zatloukalovi, Ph.D. za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část práce. V poslední řadě bych chtěla poděkovat za cenné rady, trpělivost, ochotu a pomoc celému oddělení archeologických výzkumů Národního památkového ústavu v Olomouci.

Obsah

Úvod.....	1
Metodika práce.....	2
1 Informace o sledované oblasti z geografického hlediska.....	4
2 Mladohradištní pohřebiště.....	7
2.1 Rešerše realizovaných výzkumů a literatury.....	9
2.2 Pohřební lokality mladohradištního období.....	12
2.3 Přehled mladohrad. lokalit s doklady pohřbívání na území Olomouce	14
2.3.1 Biskupské náměstí – Tereziánská Zbrojnice.....	14
2.3.2 Dolní náměstí I.....	15
2.3.3 Dolní náměstí II.....	16
2.3.4 Hrnčířská ulice	17
2.3.5 Klášterní Hradisko	18
2.3.6 Kostel sv. Mořice	19
2.3.7 Na Hradě	20
2.3.8 Náměstí Republiky.....	21
2.3.9 Mahlerova ulice.....	22
2.3.10 Ostružnická ulice.....	22
2.3.11 Pekárni ulice.....	23
2.3.12 Pekařská ulice.....	24
2.3.13 Slavonín I – Horní lán	25
2.3.14 Slavonín II–U hvězdárny	26
2.3.15 Univerzitní ulice.....	27
2.3.16 Václavské návrší I–Malý dvůr	28
2.3.17 Václavské návrší II–Rajský dvůr	29
2.3.18 Václavské návrší III–Před kapitulní zahradou	30
2.3.19 Wurmova ulice	31
2.3.20 Žerotínovo náměstí.....	32
2.4 Transformace pohřbívání v souvislosti s lokací města	34
3 Pohřební ritus	37
3.1 Tvar a rozměry hrobové jámy	38
3.1.1 Tvar hrobové jámy	38

3.1.2	Délka hrobové jámy	40
3.1.3	Šířka hrobové jámy	42
3.1.4	Hloubka hrobové jámy	43
3.2	Poloha těla	43
3.2.1	Poloha horních končetin	44
3.2.2	Poloha dolních končetin	48
3.2.3	Poloha lebky	52
3.3	Orientace uložení těla	54
3.4	Předměty z hrobových kontextů	58
3.4.1	Esovitá záušnice	60
3.4.2	Prsteny	64
3.4.3	Přezka	66
3.4.4	Mince	66
3.4.5	Náušnice	68
3.4.6	Železné nože a další kovové artefakty	69
3.4.7	Textilie	70
3.4.8	Soliterní nálezy	74
3.5	Zvláštní úpravy hrobů	75
3.5.1	Náhrobky	75
3.5.2	Kamenné obložení	75
3.5.3	Rakve	76
3.6	Narušování hrobů	78
3.6.1	Otázka přítomnosti etází	78
3.6.2	Narušení stavbou	79
3.6.3	Skládky kostí a rozptýlené lidské kosti v kulturních vrstvách	80
4	Antropologie	83
5	Prostorové vlastnosti pohřebišť	89
5.1	Lokality z mladohradištního období	89
5.2	Poloha pohřebišť vůči komunikacím	93
5.3	Sakrální stavby na pohřebních lokalitách či v bezprostředním okolí	95
5.4	Vliv opevnění na pohřbívání	101
5.5	Pohřebiště v souvislostech a souvislosti na pohřebištích	103
5.6	Otázka kontinuity pohřbívání a vznik nových pohřebišť	110

6	Komparace s jinými mladohradištními pohřebišti	115
	Závěr	121
	Resumé.....	125
	Seznam literatury	127
	Přílohy.....	134
	Seznam obrázků	153

Anotace

V rámci práce se zaměříme na obraz pohřbívání v mladohradištním období na území Olomouce. Práce prvotně řeší otázku samotného pohřebního ritu a jeho projevů na území Olomouce. Projevy detekujeme, ať již jako přísné dodržování podmínek, či naopak existenci jistých odchylek. Sekundárně se práce zabývá otázkou využití prostoru, což znamená, že nás zajímá, zdali existovala nějaká stanovená pravidla pro výběr místa k pohřbívání, či vznik pohřebišť byl naprosto náhodný. Na základě předložených pohledů byla práce rozdělena právě do dvou zmíněných částí. V rámci pohřebního ritu se práce zaměřuje na co největší možné spektrum řešených faktorů, které na sebe mají logickou návaznost, což znamená, že začínáme od analýzy podoby hrobové jámy a končíme analýzou uložení jedince a samotných milodarů. Ve druhé části jsme definovali několik základních faktorů, které by mohly teoreticky vykazovat přítomnost pravidla pro založení pohřebiště – přítomnost sakrální stavby, komunikace apod. Napříč celou prací na řešené otázky odpovídáme ve dvou základních rovinách. První rovina se věnuje řešené otázce v rámci jedné určité lokality, druhá rovina však porovnává lokality mezi sebou a přistupuje tak ke všem lokalitám na území Olomouce jako k jedné velké pohřební lokalitě.

Annotation

We focus on a burying view at the Late Hillfort age in the area of Olomouc. We deal with the issue from many angles. Firstly, we solve the problem of a burying rite and its displays in the Olomouc area. As a manifestation, we consider an observance of a burying rite or a presence of deviations. Next, we analyse an issue of the use of space. We search for some rules for the founding of a burial site. In a matter of a burying rite, we begin with an analysis of a grave hole and finish with an analysis of the position of an individual and objects in the grave. In the issue of space, we define several factors that could be regarded as rules for the founding of a necropolis – a presence of a sacral building, communications or another. In the thesis, we work on two levels. On the first level, we solve the problem at each site separately. On the second level, we compare sites between them and all of the localities we perceive as one large burial site.

Úvod

Předkládaná práce si klade za cíl vytvořit souhrn všech dostupných informací vztahujících se k mladohradištním lokalitám objeveným během výzkumů od 50. let 20. stol. Celkově se podařilo se sledovaným obdobím spojit dvacet lokalit. Jedná se o lokality v rámci historického centra Olomouce, tudíž jejich poznání je dosti strohé a neúplné, což nás vede k závěru, že na území Olomouce se nachází větší počet lokalit, které se v rámci mozaikovitého poznání nepodařilo objevit. Výčet lokalit začíná objevem z roku 1952 v Univerzitní ulici a končí výzkumem z roku 2017 na Hradě. Největší počet realizovaných výzkumů přichází po roce 1989, kdy v 90. letech probíhá mnoho stavebních prací a úprav na území Olomouce. Celkově se podařilo s mladohradištním obdobím spojit 510 hrobů.

V první části práce se seznamujeme s daným územím z hlediska přírodních podmínek, které na daném území panují. Dále se problematika přesouvá k samotnému výčtu všech mladohradištních lokalit s doklady pohřbívání na území Olomouce. Lokality jsou přehledně řazeny v abecední pořádku a u každé máme udány základní informace v tabulce (pro přehlednost), která obsahuje základní náležitosti jako vedoucí výzkumu, rok výzkumu apod. Tabulka je doplněna o text, který podrobněji popisuje nálezovou situaci.

Celá práce je uvedena první kapitolou Mladohradištní pohřebiště, která nás seznamuje se základními náležitostmi pohřebiště. Následují kapitoly se vztahují k jednotlivým analyzovatelným jevům – hrobová jáma (tvar, rozměry, ...), poloha těla (a jednotlivých částí těla, což je důležitý faktor vztahující se k dataci jednotlivých chronologických úseků pohřbívání), orientace těla (určení odchylek od základního směru, rovněž datační využití), předměty z hrobových kontextů (obsahuje podkapitoly o jednotlivých předmětech obecně i určitě přímo o nalezených předmětech), zvláštní úpravy hrobů (náhrobky, rakve, obložení), narušování hrobů (otázka časovosti a také tvorby skupin hrobů na pohřebištích). Následuje antropologická část reflektující veškeré dostupné informace z antropologických zpráv. S antropologickou stránkou je spojena rovněž otázka přítomnosti skládky kostí.

Následuje část týkající se prostorovosti, kde provádíme prostorové analýzy pohřebišť vůči komunikacím, sakrálním stavbám, opevnění apod. Hlavním cílem je prokázat, který faktor primárně ovlivňoval vznik pohřebišť.

Všechny textové části jsou doplněny o tabulky, grafy a mapy. Záměrně jsou zmíněné prvky uvedeny přímo v textu pro lepší orientaci v dané problematice. Co se analýz týče nutno dodat, že po celou dobu práce pracujeme se dvěma základními úrovněmi hodnocení. V první úrovni jevy hodnotíme v rámci všech pohřebišť jako celku, ve druhé u vybraných pohřebišť zohledníme vztahy v rámci dané lokality.

Metodika práce

Primárním krokem při vypracování diplomové práce bylo shromáždění všech dostupných informací z terénní dokumentace a odborné literatury. Hlavním problémem je neexistence nálezových zpráv v případě sondážních výzkumů (Biskupské náměstí apod.). V případě neexistence terénní dokumentace vycházíme z periodik, ve kterých se v daných dobách archeologické výzkumy zveřejňovaly (Vlastivědný věstník moravský, Přehledy výzkumů apod.). Nejčastěji se jedná o výzkumy konané do 90. let 20. stol., u kterých málokdy disponujeme nálezovými zprávami. Po shromáždění všech dostupných dat jsme vytvořili databázi, která velice přehledně a stručně získaná data zobrazuje. Databáze je vytvořena v programu MS Access, kde se nachází několik propojených tabulek (Antropologie, Uložení hrobů apod.). Databáze slouží pro provedení statistického vyhodnocení jednotlivých jevů, ať již za pomoci filtru, či pomoci dotazu. Jednotlivé jevy jsou zapisovány nejčastěji pomocí kódů (Pohlaví apod.), které jsou vysvětleny ve vedlejších tabulkách. Během analýzy se kromě výskytu jevů řešila také otázka průměrných hodnot, minimum, maximum apod. Jednotlivé výsledky byly vyneseny do programu MS Excel, kde z nich byly vygenerovány grafy. Výsledné grafy pro jednotlivé lokality, či oblasti byly pro lepší představu zakomponovány do mapy. Mapy pocházejí ze Stabliního katastru, popřípadě z katastrální mapy a upraveny v grafickém programu GIMP 2. V případě map sloužil jako velice dobrý podklad Atlas Olomouce z roku 2017 vydaný Národním památkovým ústavem. Jednotlivé výsledky byly blíže analyzovány. Analýza výsledků ať již číselných, či mapových byla prováděna ve dvou základních úrovních. V první

úrovni přistupujeme ke každé lokalitě samostatně, v rámci druhé úrovně pracujeme s lokalitami souhrnně a představují pro nás jedno velké pohřebiště. Výsledkem je ucelený popis pohřbívání na území města Olomouce v době raně středověké aglomerace a počátků institucionálního města.

MS Access

Pro tvorbu databází jsme zvolili databázový program MS Access 2017, který představuje nejlepší a archeology nejčastěji užívaný program pro tvorbu databází. V programu jsme vytvořili několik tabulek, které jsou propojeny relacemi – Antropologie, Označení hrobů, Uložení jedinců v hrobech, Úpravy hrobů. Jedná se o tabulky, které řeší hlavní otázky týkající se jednotlivých hrobů. Základní tabulkou je formulář s názvem Označení hrobů, který obsahuje označení hrobů v rámci jednotlivých lokalit a dále označení v rámci celé databáze, jelikož každý hrob dostal databázové číslo. Na zmíněnou tabulku navazují tabulky Antropologie, obsahující základní informace z antropologických zpráv (počet jedinců v hrobě, pohlaví, věk, výška), dále tabulka Uložení jedinců, která obsahuje informace týkající se uložení jedince v hrobě a podoby hrobu (hrobová jáma, orientace těla, poloha těla, poloha končetin a lebky, přítomnost milodarů a shluků žeber (orientace těla ve stupních, poloha uvedená v kódech osvětlených v podtabulkách jako Kód poloha dolních končetin apod). Poslední je tabulka Úpravy hrobů, kde jsou zadány všechny informace týkající se zejména speciální úpravy hrobů, či případné narušení hrobů a v poslední řadě rozměry hrobových jam (rakev, náhrobky, narušení hrobem či stavbou). Tabulka Přehledy lokalit, která není propojená s ostatními, obsahuje základní informace o jednotlivých výzkumech (vedoucí výzkumu, rok výzkumu apod). Poslední hlavní tabulkou je Soupis nálezů, kde je vytvořen seznam všech objevených předmětů s hlavními charakteristikami (materiál, rozměry apod.). Všechny tabulky týkající se přímo hrobů jsou propojeny v rámci výsledného katalogu s názvem 01_katalog_hrobu. U některých lokalit jsou i obrázky samotných hrobů. Celou databázi završuje série dotazů, kterých bylo využito při analýzách jednotlivých jevů.

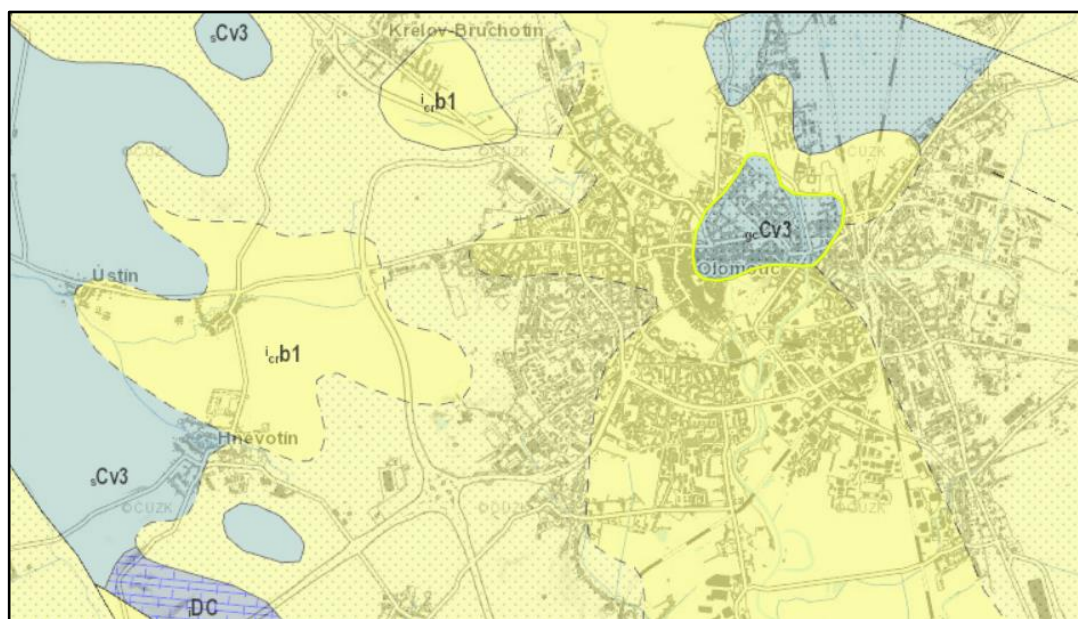
1 Informace o sledované oblasti z geografického hlediska

Sledovaná oblast je součástí celku označovaného jako střední Morava a patří do Hornomoravského úvalu. Převážná část oblasti je tvořena rovinatým terénem říční nivy řeky Moravy. Nadmořská výška oblasti se pohybuje v rozmezí 212 až 230 m n. m. Šířka nivy dosahuje asi 4 až 4,5 km. Stěžejním bodem námi sledovaného území je město Olomouc a jeho nejbližší okolí. Území je vymezeno z historického hlediska. Jde o část olomouckého hradu, předhradí, řemeslnicko-kupeckou oblast (jejíž součástí je i Michalské návrší), zemědělskou oblast (slavonínské lokality) a přiřazeno je zde i území kláštera. Území vymezujeme na základě historického dění probíhajícího v průběhu 11.–13. stol. Předpokládáme, že jednotlivé oblasti se vyvíjely, alespoň částečně, odlišně, a tyto odlišnosti se budeme snažit prokázat i v rámci pohřebního ritu.

Historická část společně s Přemyslovským hradem a Předhradím nabývá poměrně výrazné členitosti, půdorys oblasti pak vytváří tvar podkovy (Dehnerová a kol. 2017, 14). Důležitou roli v oblasti má tektonická stavba. Setkáváme se zde s celkem třemi tektonickými oblastmi: Středomoravská niva, Žerotínská niva a Křelovská pahorkatina (Kalábková a kol. 2009, 14). Jednotlivé celky se od sebe liší různým rozšířením a mocností. Historická oblast města Olomouce je tvořena třemi základními částmi: Michalský vrch, Petrské návrší a Václavský vrch. Právě k těmto třem částem se vztahují námi uvedené pohřební lokality. Nejvyšší nadmořskou výšku detekujeme na Michalském vrchu, tedy 233 m n. m. Druhou dominantní částí je Petrské návrší, které se pojí s označením historické části zvané Předhradí, nadmořská výška zde dosahuje 228 m n. m. Od Petrského návrší je výraznou sníženinou oddělen Václavský vrch, kde se nacházel Přemyslovský hrad a zároveň dóm sv. Václava. Nadmořská výška se zde pohybuje kolem 226 m n. m. (Zapletal 2005, 10).

Zaměříme-li se na vodstvo dané oblasti, stěžejním se pro nás stává řeka Morava. V rámci povodí řeky Moravy musíme zmínit zejména Mlýnský potok, jenž se vrací do toku Moravy v oblasti Nových Sadů. Druhým významným je levostranný přítok nazývaný Bystřice (Kalábková a kol. 2009, 14).

Z hlediska geologie řadíme oblast do Českého masívu, který vznikl díky působení variského vrásnění na konci karbonu. Z nejstarších hornin na střední Moravě zmiňme granity, granodiority a pegmanity. V nadloží prekambričských hornin se nachází paleozoikum, kam řadíme devonské vápence, spodnokarbonské droby, slepence a jílové břidlice („kulmy“). Na paleozoikum následně nasedají neogenní a pleistocénní sedimenty. V pleistocénu dochází k ukládání říčních nánosů řeky Moravy (Kalábková a kol. 2009, 14).

Obr. 1: geologická mapa (1 : 500 000, mapy.geology.cz/), modrá – Paleozoikum Českého masívu; žlutá – terciér Karpat

geologický celek	městské části
Středomoravská niva	historické jádro města
Žerotínská rovina	východní část města, Chvalkovice, Pavlovičky Bělidla, Hodolany, Holice
Křelovská pahorkatina	Slavonín, Nová Ulice, Neředín a Řepčín

Obr. 2: Rozdělení městských částí mezi geologické celky (Kalábková a kol.,14)

Stěžejní význam má právě Středomoravská niva, která tvoří základ pro celé historické jádro města. Předpokládáme, že v holocénu pokrýv této oblasti tvořily lužní lesy, které obklopovaly nivu řeky Moravy. Geologicky největší význam má zejména oblast Olomouckého kopce, která skrývá záznamy všech geologických jevů (Zapletal 2009, 15).

Na základě výše uvedené geologické mapy (obr. 1) víme, že v případě historického jádra Olomouce se setkáváme s paleozoikem Českého masívu, kde základní složky tvoří droby, břidlice a slepence. S druhým typem se setkáváme již mimo historické jádro a jedná se o tzv. terciér Karpat, který je tvořen jíly a vápnitými jíly (mapy.geology.cz).

Důvodem, proč uvádíme geologická podloží, je možnost jejich dalšího využití, zejména co se týče skladby vrstev. Pokud porovnáme oba celky, je patrné, že podloží historického jádra je tvořeno zejména nepoddajným materiálem (skalnatější podloží), což mohlo ovlivnit tvar jámy, protože tento typ podloží nedovolí výraznější variability. Docházíme tedy k závěru, že hrobové jámy nemusí mít tvar, který měl původně kopáč v úmyslu, ale spíše se jedná o tvar, který dovolilo podloží. Na druhou stranu v případě Slavonína a Klášterního Hradiska se jedná o poddajný materiál, který nijak nezesnadňuje výkopové práce.

Nad převážně skalnatým podložím se nachází poměrně silná vrstva nadloží, která se v současné době může pohybovat i kolem mocnosti až 2 m a někdy i více, tudíž není možné pracovat více s geologickými informacemi. Mocnost vrstvy se však lišila, což dokládají nálezy kostí naházených do různých skalních prohlubních.

2 Mladohradištní pohřebiště

Otázka pohřbívání v mladohradištním období je v dnešní době poměrně často řešená. Nejčastěji se jedná o téma poněkud rozsáhlejší, kdy se analýzy neomezují pouze na období výhradně mladohradištní, ale analýzy řeší většinou delší kontinuum od středohradištního období. Na území České republiky k dnešnímu dni disponujeme poměrně rozsáhlou pramennou základnou čítající rozsáhlé množství analyzovaných oblastí. Mezi lokality s dobrým stavem poznání řadíme hlavně stěžejní přemyslovské aglomerace jako Praha, Stará Boleslav, Plzeň, Hradec Králové, Libice, Žatec a mnoho další. Jedná se o lokality poměrně velice dobře zpracované ať již formou diplomových prací (Žatec, Libice nad Cidlinou) či komplexních publikací (Praha). Ve většině případů jde o zpracování zejména starších výzkumů, zejména pak v případech diplomových prací jsou aplikovány rozsáhlejší analýzy (detekce milodarů, orientace uložení jedince apod.). Základem všech prací je základní popis pohřebiště, což znamená poloha hrobů s jejich základním popisem a následné uvedení do celkové situace. Velice podrobně jsou zpracována zejména pražská pohřebiště, jedinou nevýhodou je fakt, že nejde o komplexní zpracování všech lokalit v rámci celku, což je jeden z hlavních důvodů, proč jsme Prahu vyloučili při komparačních analýzách. Na druhou stranu velké množství informací nám stále uniká, jelikož mnoho lokalit ať již v rámci aglomerací, či mimo ně, hodně trápí zejména na své informovanosti, jelikož mnoho lokalit reprezentuje pouze informace o přítomnosti lidských kostí, což je informace nedostatečná a mnohdy pouze na základě nepřítomnosti milodarů jsou lokality přiřazeny do mladohradištního období, ačkoliv průkazné informace nemáme.

Pokud se zaměříme na jednotlivá témata řešená v rámci prací, zjistíme, že nejčastěji se vyskytuje otázka uspořádání pohřebiště, tedy faktory, které mohly mít vliv na strukturu pohřebiště – přítomnost sakrální stavby, současnost hrobů, příbuzenské skupiny apod. Jedná se o informace získané zejména analýzou plánu. Téměř u všech blíže analyzovaných lokalit se hlavní důraz klade na orientaci samotných hrobů, jelikož hlavním cílem tohoto snažení je jednoznačné prokázání chronologického vlivu. Kromě samotných hrobů procházejí podrobnějšími analýzami také milodary, kde řešíme otázku velikosti (průměru) či materiálu, nebo se snažíme prokázat spojitost s určitým antropologickým jevem. Nejčastěji analyzovaným artefaktem jsou esovité záušnice a mince, což jsou předměty nejčastěji se vyskytující. Hlavním cílem je vždy

prokázat určité pravidlo jejich ukládání. Téma esovitých záušnic je velice časté, zejména jejich chronologická otázka.

Na základě zmíněných prací a analýz jsme postupovali i při výběru faktorů pro naše analýzy. Bohužel, na rozdíl od jiných lokalit, nebyly informace o našich pohřebištích naprosto 100 % jako v jiných případech, což vedlo k částečnému omezení analýz. Na druhou stranu je třeba říci, že stěžejní analýzy zůstaly zachovány.

Primárně hovoříme o období 11.–12. stol., což je období velkých změn, které udává rozmáhající se křesťanství. Dochází ke vzniku zejména kostelních hřbitovů. Může jít o nově vzniklá pohřebiště u nových, či i u stávajících sakrálních staveb. Existují i případy, kdy pohřebiště existovalo a sakrální stavba k němu byla dostavěna až posléze (Dolní náměstí v Olomouci), o čemž svědčí množství hrobů narušených stavbou (Nesibová 2014, 19). Můžeme rozlišovat tři základní typy středověkých pohřebišť: 1. vesnické (Radomyšl), 2. poblíž správního centra (Bílina, kolem Pražského Hradu), 3. ve městech (Děčín – Mariánská louka). V našem případě můžeme hovořit o druhé kategorii, jelikož v Olomouci sídlilo údělné knížectví, v jehož blízkosti se nacházelo mnoho lokalit (Marethová 2006, 41).

V případě moravských pohřebišť se setkáváme s chronologickým dělením, kdy pohřebiště dělíme do několika základních skupin. První skupinu reprezentují pohřebiště, která se rozvíjejí v průběhu 9.–1. pol. 10. stol., po ní následuje druhá skupina, kam patří právě pohřebiště, kde je patrná jistá kontinuita v pohřbívání mezi obdobími. Jde o skupinu vymezenou 10. až 12. stol. Další skupinu pak reprezentují pohřebiště bez kontinuity, která v průběhu 11. stol. vznikla. Průběh 11. stol. je významný také díky novému fenoménu, kterým se stávají kláštery. Právě kláštery bývaly často vyhledávaným místem pro odpočinek zemřelých (Nesibová 2014, 19).

2.1 Rešerše realizovaných výzkumů a literatury

Téma pohřebního ritu na území Olomoucka je do dnešních dob výhradně řešeno z antropologického pohledu. Za stěžejní antropologické práce bychom označili práce Martina Živného (2005) a Lukáše Šína (2006), se kterými předkládaná práce úzce souvisí, ale na podobnou problematiku pohlíží nikoliv antropologickými, ale archeologickými očima. Kromě těchto studií využíváme přiložené antropologické posudky k jednotlivým nálezovým zprávám (Loskotová 2008, Dobisíková–Velemínský 1993). Nedisponujeme však dostatkem antropologických zpráv, jelikož u většiny lokalit antropologický materiál dodnes čeká na zpracování a provedení analýzy.

Realizované výzkumy na území města Olomouce bychom mohli rozdělit do dvou základních kategorií:

1. **Uskutečněné ve 20. století** – Biskupské náměstí, Dolní náměstí I., Hrnčířská ulice, Klášterní Hradisko, Kostel sv. Mořice, Mahlerova ulice, Pekárni ulice, Pekařská ulice Slavonín I., Univerzitní ulice, Václavské návrší II./III., Žerotínovo náměstí
2. **Uskutečněné ve 21. století** – Dolní náměstí II., Na Hradě, Slavonín II., Václavské návrší I.

V rámci první kategorie máme zařazeno deset lokalit. S tímto obdobím spojujeme následující osobnosti: J. Bláha, H. Sedláčková, J. Skutil, V. Dohnal, M. Čižmář, J. Kohoutek. Jednalo se o záchranné výzkumy zejména pod vedením archeologů Památkového ústavu – J. Bláha, H. Sedláčková apod. Šlo o sondážní výzkumy menších rozsahů, které lze jen obtížně propojovat. Většina z těchto výzkumů nemá dodnes vyhotovenou nálezovou zprávu. Jedinými zmínkami o výzkumu jsou články publikované v periodících: Přehledy výzkumů, Vlastivědný věstník moravský, Okresní archiv v Olomouci v roce XX¹, Zprávy SLUKO, Zprávy KVM Olomouc, Výroční zpráva Národního památkového ústavu za rok XX². Všechny výzkumy realizované zaměstnanci Památkového ústavu nejsou dosud ukončeny nálezovou zprávou a ve většině případů není k dispozici více než článek v periodiku a nálezy

¹ Záměrně uvádíme roky pouze jako XX, jelikož periodik je zde více, z více let

² Záměrně uvádíme roky pouze jako XX, jelikož periodik je zde více, z více let

uložené na půdě NPÚ. Na rozdíl od shrnujících článků v časopisech od členů NPÚ existují i rozsáhlejší články k archeologickým výzkumům – Klášterní Hradisko, Václavské návrší, Slavonín I. Z této kategorie disponujeme nálezovými zprávami pouze ve třech případech – Klášterní Hradisko, Pekární ulice, Slavonín I. Nálezové zprávy existují zejména k výzkumům porevolučního období (po roce 1989).

Druhou kategorií tvoří výzkumy konané již v průběhu 21. stol. Oproti předchozímu období se jedná o výzkumy rozsáhlejšího charakteru. Výsledkem všech výzkumů jsou nálezové zprávy, které lze použít k dalšímu bádání. Všechny výzkumy jsou doplněny o spolehlivou plánovou dokumentaci, které nás dokáží seznámit s přesnou situací. Jediným nedostatkem jsou případně chybějící antropologické posudky, zejména novějšího data jako Na Hradě, který byl realizován v roce 2017. Z badatelů zmiňme: R. Zatloukala, K. Faltýnka, T. Zlámala, J. Vránu. Archeologické výzkumy jsou konány pod záštitou státních organizací: Národní památkový ústav, Archeologické centrum Olomouc. Články o jednotlivých výzkumech jsou rovněž zveřejňovány v periodikách, nejčastěji v Přehledech výzkumů. V případě Archeologického centra Olomouc jsou publikovány zvláštní monografie v rámci Ročenky vydávané samostatnou organizací.

Kromě dílčích prací bylo čerpáno i z obecnějších zdrojů. Stěžejním dílem v případě olomouckého území je dílo *Dějiny Olomouce I.* (Schulz 2009), kde se podrobně můžeme seznámit s jednotlivými lokalitami, ale zároveň i s důležitými historickými souvislostmi. Podobný ráz mají i další historické práce jako například: *Malé dějiny města* (Schulz 2002), *Olomouc* (Hlobil–Michna–Togner 1984), *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa* (Pojsl 2013), *Počátky církevní správy na Moravě a arcibiskupství v Olomouci* (Pojsl 2015), *Olomoucké hřbitovy a kolumbária* (Bláha 2001) etc. Další kategorii reprezentují práce, které se věnují pouze určité problematice, ať už například pohřbívání, nebo hrobové výbavy apod. Jde například o článek *Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic* v časopise *Studia mediavelia Pragensia* (Štefan 2010), *Středověké přezky v brněnských nálezech* ve Sborníku prací FF Brněnské univerzity (Zůbek 2002) etc. Další skupinu tvoří práce napomáhající nám porozumět širším souvislostem jako například: *K funkci Michalského kopce v Olomouci* v časopise *Historická Olomouc XII* (Bláha 2001), *Tři nejstarší olomoucké kostely* (Dohnal 2006), *Chrámy, kostely, svatyně a kaple*

v *Olomouci* (Fiala 2008). Jde o práce, které nám slouží k posouzení prostorových aspektů. V případě prostoru nám hlavní kartografický podklad představuje dílo MPR Olomouc, Archeologický atlas (Dehnerová a kol. 2017). Poslední skupinu představují hlavně monografie jiných pohřebišť, ať už v Čechách či na Moravě. Výsledky jednotlivých analýz nám poslouží ke komparaci s našimi lokalitami. Typickým příkladem je dílo *Mladohradištní pohřebiště na území bývalého soudního okresu Litovel* v časopise *Vlastivědný věstník moravský* (Hlubek 2014).

2.2 Pohřební lokality mladohradištního období

Lokality lze rozdělit do několika skupin, jelikož ne ve všech případech se jedná o striktní mladohradištní pohřebiště. To je jeden z hlavních důvodů, proč se v názvu nachází pojem pohřbívání na místo pohřebiště. V rámci problematiky jsme vymezili následující kategorie: **1. Pohřebiště, 2. Izolovaný hrob, 3. Skládky kostí, 4. Volně rozptýlené kosti ve stratigrafických vrstvách, 5. Neidentifikovaná skupina.** Prvně definovaná kategorie **Pohřebiště** označuje všechny lokality, na nichž byly objeveny více než dva hroby, intervalem zapsáno jako $< 2; \infty$). Záměrně jsme využili intervalu, aby bylo patrné, že i dva hroby již počítáme jako pohřebiště. Rozlišujeme pohřebiště i menšího rozsahu, $< 2; 100$) hrobů, a většího rozsahu, $< 100; \infty$) hrobů. Do této kategorie můžeme zařadit lokality jako Olomouc-Slavonín I/II, nebo Dolní náměstí. Lokalita Olomouc-Slavonín I/II spadá do skupiny pohřebišť s menším rozsahem, kdežto lokalita Dolní náměstí spadá do skupiny pohřebišť většího rozsahu, jelikož dohromady lokalita čítá cca 160 hrobů.

Druhá kategorie **Izolovaný hrob** představuje lokality, na kterých byl objeven pouze jediný hrob. Vysvětlením může být, že více jedinců zde pohřbeno nebylo, nebo jde pouze o torzovitě doložené pohřebiště, které muselo ustoupit stavebním pracím. K lokalitám, které reprezentují tuto kategorii patří např. Mahlerova ulice, Václavské nábřeží – Malý Dvorek. Dále následuje kategorie **Skládky kostí**, která je poměrně problematická, jelikož zde spadají dva typy lokalit. První typ lokalit představují ty, které tvoří jak regulérní pohřebiště, tak skládky kostí. Druhý typ lokalit jsou čistě skládky kostí. Do tohoto typu může patřit například Dolní náměstí I, kde disponujeme nejen regulérním pohřebištem, ale i skládkami kostí, popřípadě zde můžeme zařadit Pekárni ulici, v jejíž případě se jedná pouze o skládku kostí. Další vyčleněná kategorie se nazývá **Volně rozptýlené kosti ve stratigrafických vrstvách**, kterou reprezentují zejména kulturní vrstvy, ve kterých se nacházely dislokované lidské kosti. Do této kategorie lze zařadit Žerotínovo náměstí, kde máme regulérní pohřby i rozptýlené kosti, nebo Ostružnickou ulici, kde máme pouze rozptýlené kosti. Poslední kategorii jsme označili **Neidentifikovaná skupina**, kterou jsme vytvořili pouze kvůli jedné lokalitě Náměstí Republiky I, kde byl identifikován nález esovité záušnice, ale nebyl objeven žádný hrob, proto je sporné zařazení této lokality do výčtu.

V rámci této kapitoly se seznámíme alespoň se stručnou historií jednotlivých lokalit, které jsou seřazeny abecedně za sebou. Jedná se o obecný přehled pocházející buď z nálezových zpráv (v případech, kde je máme k dispozici), nebo z odborných periodik, která v mnoha případech představují jedinou zmínku o lokalitě.

Než přistoupíme k následující identifikaci jednotlivých lokalit, pro přehlednost si všechny lokality rozdělíme do námi zmíněných kategorií:

1. Pohřebiště

a. Malého rozsahu: Biskupské náměstí, Hrnčířská ulice, Klášterní Hradisko, Kostel sv. Mořice, Pekařská ulice, Slavonín I/II, Václavské návrší II/III, Wurmova ulice

b. Velkého rozsahu: Dolní náměstí (Dolní náměstí I/II)

2. Izolovaný hrob: Mahlerova ulice, Na Hradě, Univerzitní ulice, Václavské návrší I

3. Skládky kostí: Dolní náměstí, Hrnčířská ulice, Wurmova ulice I

4. Volně rozptýlené kosti ve stratigrafických vrstvách: Ostružnická ulice, Pekárni ulice, Žerotínovo náměstí

5. Neidentifikovaná vrstva: Náměstí Republiky I

2.3 Přehled mladohradištních lokalit s doklady pohřbívání na území Olomouce

2.3.1 Biskupské náměstí – Tereziánská Zbrojnice

Rok výzkumu	1995–1996
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcel	116/110. 118 (č. o. 1)
Definovaná oblast	Předhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	6 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Petra
Úpravy hrobů	Rakve
Hrobová výbava	Esovitě záušnice

První část výzkumu zde proběhla již v roce 1995, výzkum skončil v roce 1996. Během první etapy byl objeven dvojhrob, a to v jižní části Tereziánské Zbrojnice. Předpokládá se, že dvojhrob pochází z období těsně před 13. stol., což nás vede k závěru, že by mohl spadat do námi sledovaného období. Objevily se názory, že se jedná o část rozsáhlé raně středověké nekropole, která se nacházela v blízkosti možného kostela sv. Petra. Dalších cca 5 torz skeletů se nacházelo na křižovatce ulic Akademická a Mariánská. Někteří jedinci byli uloženi v rakvích a v hrobě H3/95 se podařilo najít i dvě bronzové esovité záušnice z průběhu 12. stol. (Bláha 1995, 148).

Hroby byly objeveny rovněž i v následujícím roce 1996. Kromě středohradištního hrobu byly nalezeny i zlomky lidských kostí v zahloubených objektech. Závěr zní, že se jednalo o kosti z 10.–13. stol. v mladších zahloubených objektech, kam byly nejspíše zasypány po zániku pohřebiště (Bláha 1996, 224–225).

2.3.2 Dolní náměstí I

Rok výzkumu	1989–1992
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	116/14
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	6 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kaple sv. Markéty
Úpravy hrobů	Rakve
Hrobová výbava	Esovité záušnice

Na Dolním náměstí probíhal výzkum od roku 1989 celkem ve čtyřech etapách. Z našeho hlediska pohřbívání je pro nás důležitá zejména oblast v těsné blízkosti Neptunovy kašny. V roce 1991 bylo objeveno 7 kostrových hrobů – orientované pohřby zejména v rakvích (Bláha 1991, 241–243). Celkově bylo v údobí 1991–1993 nalezeno 33 kostrových hrobů. V případě třech hrobů byly objeveny záušnice v celkovém počtu 6 kusů. Kromě dřeva z rakví se dochovaly z organického materiálu také kožené boty, další druhy textilu, či dokonce vlasy (Michna 1992, 413). V případě některých hrobů se setkáváme s jejich vzájemným narušováním, což považujeme za důkaz poměrně intenzivního pohřbívání (Bláha 2001, 43–44).

2.3.3 Dolní náměstí II

Rok výzkumu	2011–2013
Zodpovědná osoba	R. Zatloukal
Číslo parcely	116/14
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	885 m ² /134 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ano
Pohřební rítus	Kostrový
Sakrální stavba	Kaple sv. Markéty
Úpravy hrobů	Rakve
Hrobová výbava	Esovité záušnice, prsteny, přezka, textil

Druhý výzkum proběhl mezi léty 2011–2013 ve spojení s akcí Stavební úpravy Dolního náměstí v Olomouci s plochou výzkumu kolem 885 m². Během výzkumu se podařilo odkrýt celkem 134 hrobů. Námi sledovaná vrstva se nacházela v hloubce 1,10–2,5 m. Celkově byl výzkum rozdělen do pěti sektorů A, B, C, D, E (Zatloukal 2014, 243–244). V rámci hrobové výbavy byly identifikovány esovité záušnice, prsteny, přezka. Na lokalitě se podařilo objevit i zbytky organického materiálu. Může se jednat o doklad pohřebního rubáše (Václavíková 2017, 75).

2.3.4 Hrnčířská ulice

Rok výzkumu	1993, 1998–1999
Zodpovědná osoba	H. Sedláčková
Číslo parcel	446, 448, 449 (č. o. 26–34)
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	
Úpravy hrobů	Rakve, kamenné obložení
Hrobová výbava	Esovitě záušnice, prstenv, nůž

V roce 1993 byla v Hrnčířské ulici objevena kulturní vrstva s obsahem kostí, jež bývá dávána do souvislosti s pohřebištěm kostela sv. Michala (Živný 2005, 282).

V období 3.7.1998 až jaro 1999 proběhl na území čtyř rodinných domů v Hrnčířské ulici archeologický výzkum na rozloze asi 450 m² (Sedláčková 1998, 104).

V průběhu výzkumu byl objeven zahloubený objekt, který svým vznikem narušil cca 6 nebo 7 kostrových hrobů. Bylo zjištěno, že zejména ve východní třetině zkoumané plochy se nacházejí kostrové hroby, které jsou hustě kladené vedle sebe, že se tak navzájem narušují. V hrobech byly identifikovány nálezy zbytků dřeva z rakví, či břidlic z kamenného obložení. Mnoho nálezů se nacházelo v samotné výplni hrobu, na druhou stranu disponujeme i nálezy z hrobové výbavy. Zmíňme esovité záušnice, prstýnky z bronzového plechu etc. V hrobě H39/99 byl nalezen železný nůž jako hrobový přídavek. Celkem bylo nalezeno cca 50 hrobů a několik skládek kostí. Předpokládá se, že pohřebiště fungovalo od pol. 11. stol. do 13. stol. V hrobech byly objeveny i zbytky malty. Nejspíš se jednalo o reziduální příměs ze stavební vrstvy, narušované hroby (Sedláčková 1999, 62–63).

2.3.5 Klášterní Hradisko

Rok výzkumu	1995–1996
Zodpovědná osoba	M. Čižmář, J. Kohoutek
Číslo parcely	31/27
Definovaná oblast	Klášter
Plocha výzkumu/počet hrobů	127 hrobů
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební rítus	Kostrový
Sakrální stavba	Klášter
Úpravy hrobů	Rakve, kamenné obložení
Hrobová výbava	Esovitě záušnice, prstenv, nůž, mince

Záchranný výzkum lokality Klášterní Hradisko proběhl v roce 1996. Během výzkumu se podařilo objevit pohřebiště, jehož vznik je datován do 2. pol. 11. stol. až pol. 13. stol. Vznik pohřebiště spojujeme s dobou založení benediktýnského kláštera. Během 12. stol. proběhla výměna mezi klášterem a olomouckým biskupstvím. Kostel sv. Mořice přešel do vlastnictví biskupa a za něj byl vyměněn kostel sv. Štěpána a Michala (Čižmář–Kohoutek 1996, 336).

Jedná se o poměrně rozsáhlé pohřebiště. Několik desítek pohřbů spadá do 11. stol. V rámci nalezených pohřbů můžeme hovořit o stopách obložení hrobových jam či také o přítomnosti rakví. Většinou byly hroby zahlubovány do nefunkčních objektů, jež zanikly právě v 11. stol. Z pohřební výbavy jmenujme bronzové esovité záušnice s kličkou plátované stříbrem (H185, H243, H366), dále železné přezky s trnem a cca deset brakteátů Přemysla Otakara II. (Čižmář–Kohoutek 1996, 344–345). Předpokládáme, že ve 2. pol. 13. stol. došlo k rozdělení nádvoří hřbitovní zídka. Zídka procházela západovýchodním směrem a odděluje tak severní část pohřebiště, která čítá cca 350 hrobů (Čižmář – Kohoutek 1996, 7). Právě období 13. stol. můžeme považovat za stěžejní, jelikož zde dochází k výraznému poškození celého kláštera, a to díky bitvě u Olomouce v roce 1253 (Čižmář–Kohoutek 1996, 1). Ačkoliv je pohřbívání na určitý čas přerušeno, pokračuje opět v průběhu 2. pol. 13. stol. do 1. pol.

15. stol. Do tohoto období spadá cca 350 hrobů. Pohřebiště narušuje až dostavěná gotická sakristie (Šín 2006, 160–161).

Ve 2. pol. 13. stol. vznikla na území pohřebiště zeď, označena k. 901 o šířce cca 1 m a je postavena, ze šedě zbarvených drob spojených písčitou maltou. Zeď rozděluje pohřebiště v poměru 1:2 a nejspíše představovala hřbitovní zeď, což dokazuje i fakt, že starší hroby se nacházejí pouze severně od zdi, zatímco mladší hroby jsou i na jižní straně (Čižmář–Kohoutek 1996, 345)

2.3.6 Kostel sv. Mořice

Rok výzkumu	1978–1979
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	321
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	24 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Mořice
Úpravy hrobů	Rakve, kamenné obložení
Hrobová výbava	Esovitě záušnice, dlaždice

V letech 1978–1979 došlo k narušení víceetážového hřbitova u jižní věže kostela. Nejstarší hroby hřbitova byly datovány do 2. pol. 12. stol. V průběhu středověku a novověku se stal mořický hřbitov nejrozsáhlejší nekropolí Olomouce (Šín 2006, 162). Hřbitov byl zrušen až v roce 1784 (Živný 2005, 284). Na rozdíl od ostatních lokalit se jednalo o víceetážový hřbitov. Dokladem datace pohřebiště do 1. pol. 11. stol. se kromě esovitých záušnic stal také nález pozdněrománské dlaždice (Bláha 2001, 44).

2.3.7 Na Hradě

Rok výzkumu	2016–2018
Zodpovědná osoba	K. Faltýnek, T. Zlámal
Číslo parcely	654
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	1 hrob
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Michala
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	

Archeologický výzkum proběhl na lokalitě v průběhu let 2016–2018. Během výzkumu byly objeveny zejména pozůstatky Juliánské věže ze 13. stol. Stěžejnější informací přináší nález kostrového pohřbu, který se nacházel v dutině vytesané do skály. Hrob H1/17 neobsahoval žádné milodary. V bezprostředním okolí hrobu se podařilo najít alespoň slovanskou olověnou, stříbrem plátovanou esovitou záušnici, jejíž datace spadá do 11. stol. Hrob nepředstavoval jediný antropologický nález, jelikož poblíž hrobu se nacházely i další nepietně uložené lidské kosti (Faltýnek–Zlámal 2019, 17)

2.3.8 Náměstí Republiky

Rok výzkumu	1956
Zodpovědná osoba	J. Kšíř
Číslo parcely	142, 143
Definovaná oblast	Předhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	0 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	
Sakrální stavba	
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	Esovitá záušnice

V roce 1956 byla realizována stavba nové budovy Vlastivědného muzea, při které proběhl archeologický výzkum. Velkým objevem bylo klášterní zdivo v oblasti nádvoří a někdejší chrámové lodi. Masivní gotické zdivo se nacházelo ve východním křídle budovy. Z dalších nálezů zmiňme keramické střepy a zvířecí kosti. Nejdůležitějším objevem je bronzová esovitá záušnice o průměru 2,4 cm. Předpokládá se, že záušnice byla obsahem hrobu, který se nepodařilo objevit, ani další doklady pohřbívání v této části (Kšíř–Skutil 1956, 66–67).

2.3.9 Mahlerova ulice

Rok výzkumu	1996
Zodpovědná osoba	
Číslo parcely	116/25 (č. o. 15)
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Michala
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	

V roce 1996 u kaple sv. Jana Sarkandra probíhaly stavební práce, během nichž se podařilo objevit torzo hrobu (Živný 2005, 282).

2.3.10 Ostružnická ulice

Rok výzkumu	1994
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	311/2, 312
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	24 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Michala
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	

Při výzkumu v Ostružnické ulici byly nalezeny zlomky lidských kostí z přelomu 12.–13. stol. (Šín 2006, 163).

2.3.11 Pekárni ulice

Rok výzkumu	1976
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	321
Definovaná oblast	Předhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	

Výzkum započal 1. 2. 1976 na místě, kde se původně nacházel kostel Všech Svatých. Z námi sledovaného období se podařilo nalézt pouze úlomky lidských kostí roztroušených ve slovanských vrstvách Ú16 a Ú14–15. Předpokládá se, že zlomky pocházejí z roztroušeného slovanského pohřebiště (Bláha 1978, 1–5). V kulturních vrstvách se kromě fragmentů lidských kostí nacházely také části keramiky, zvířecí kosti, nástroje a ozdoby (Šín 2006, 128). Je však otázkou, na kolik souvisí nálezy s námi sledovaným obdobím, a na kolik s předpokládaným pohřebištěm. Vznikla rovněž domněnka, že lokalita by mohla souviset s nálezem na Náměstí Republiky I (Bláha 1978, 7).

2.3.12 Pekařská ulice

Rok výzkumu	1983–1991
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	1144, 1161, 1162
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	24 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Mořice
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	Esovitá záušnice, dlaždice

Výzkum na Pekařské ulici probíhal v několika etapách po dobu několika let. První publikované záznamy pocházejí z roku 1983, jedná se o záznamy spojené s pohřebištěm. Výzkumy probíhaly zejména na Pekařské ulici č. 3, 5 a 7. V roce 1983 bylo objeveno celkem 7 hrobů datovaných do námi sledovaného období. Již v této době byl formulován základní předpoklad, že konec pohřbívání na této lokalitě je spojen se vznikem kostela sv. Mořice, který přebral pohřbívací funkci. (Bláha 1983, 163).

Z následujícího roku 1984 disponujeme pouze dokladem jednoho hrobu, v našem pořadí 8. V rámci hrobové výbavy se podařilo najít jednu kompletní nádobu (Bláha 1984, 157).

V roce 1989 byl výzkum realizován na ploše domu č. 9, kde probíhala II. etapa předstihového výzkumu. Během výzkumu byly nalezeny celkem čtyři hroby, dle antropologického závěru se jednalo o hroby dětské. Dle odhadu, pohřebiště na zkoumané lokalitě pokračovalo dále západním směrem. Všeobecně se předpokládá, že se zde pohřbívalo nejpozději do 11. stol., jelikož poté dochází k rozvoji řemeslnicko–kupecké osady (Bláha 1989, 170).

III. etapa výzkumu proběhla v roce 1990, který byl realizován v severní polovině dvora č. 9, a to při gotické městské hradbě. V rámci této etapy se podařilo objevit zejména dětské hroby. Předpokládá se, že velká část hrobů z pohřebiště podlehla erozi (Bláha 1990, 96–97).

IV., závěrečná, etapa předstihového výzkumu na dvoru domu č. 9 následovala již v roce 1991, během níž byl proveden konečný průzkum hrobu z roku 1990. Jednalo se o hrob H 14/90, kde byla uložena žena. Hrob se nacházel v hloubce cca 180 cm a byl důležitý rovněž z hlediska jeho výbavy. Byla objevena bronzová náušnice s očkem, na levé straně lebky, a dále keramická nádoba v oblasti levé ruky. Konečný počet hrobů se pohyboval kolem čísla 14, kdy pouze jeden hrob byl pravěký a zbylých třináct slovanských (Bláha 1991, 240).

2.3.13 Slavonín I – Horní lán

Rok výzkumu	1996–1997, 2001
Zodpovědná osoba	
Číslo parcely	
Definovaná oblast	Hospodářské zázemí
Plocha výzkumu/počet hrobů	47 hrobů
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ano
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	
Úpravy hrobů	Rakve, kamenné obložení
Hrobová výbava	Es, záušnice, prstenv, nůž, šipka, přezka.

Na lokalitě proběhly dva výzkumy, a to v letech 1996–1997 a 2001. Celkově se podařilo prozkoumat 47 hrobů z mladohradištního období. Jediní se nacházeli v natažené poloze na zádech, v udržované orientaci SZ–JV. Z hrobové výbavy zmiňme stříbrné esovité záušnice, bronzové prstenv, železný nožík, železnou šipku, přezku a celkem šest mincí umístěných v dlaních, či dutině ústní. V jednom hrobě máme doklad zuhelnatělého dřeva (Šín 2006, 163).

V rámci mladší část pohřebiště z 10.–11. stol. hroby již vytvářejí pravidelné řady. Problémem je fakt, že hroby byly pouze mělce zahloubené. Proti velkomoravským hrobům můžeme prohlásit, že hrobová výbava je výrazně chudší. V obsahu hrobové výbavy byly nalezeny bronzové či stříbrné esovité záušnice a v šesti hrobech stříbrné denárové ražby (Ondřej I., Vratislav II. a Břetislav I.). Od dalšího mladohradištního pohřebiště, ve stejné oblasti na lokalitě „U hvězdárny“, je vzdáleno cca 1,2 km (Hašek–Kalábek–Peška 2004, 90).

2.3.14 Slavonín II–U hvězdárny

Rok výzkumu	2000–2001
Zodpovědná osoba	M. Kalábek, A. Tajer, P. Vitula
Číslo parcely	
Definovaná oblast	Hospodářské zázemí
Plocha výzkumu/počet hrobů	312 m ² /60 hrobů
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ano
Pohřební rítus	Kostrový
Sakrální stavba	
Úprav hrobů	
Hrobová výbava	Esovité záušnice, nože, mince

Na lokalitě probíhal záchranný výzkum od března 2000 do března 2001 pod vedením Mgr. Marka Kalábka, Mgr. Arkadiusze Tajera a PhDr. Petra Vituly. Záchranný výzkum na ploše o rozsahu 25 hektarů zahájila výstavba mimoúrovňové křižovatky na místním obchvatu. Podařilo se při něm objevit 152 zahloubených objektů. Většina z nich však byla nedatovatelná. Z důvodu nálezu hrobů se postupovalo po mechanických vrstvách o mocnosti 0,05 až 0,15 m, bylo tak možno lépe pozorovat změny v zásypu hrobů (výdřeva hrobových jam, relikty rakví či známky vylupování hrobů). V případě dosažení úrovně kosterních pozůstatků došlo k jejich preparaci (Vrána 2008, 9).

2.3.15 Univerzitní ulice

Rok výzkumu	1952
Zodpovědná osoba	J. Burian
Číslo parcely	116/26, 116/116
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	24 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Michala
Úpravy hrobů	Rakve, kamenné obložení
Hrobová výbava	Esovitá záušnice, dlaždice

Dne 25. 6. 1952 byl objeven středověký hrob ženy v lokalitě domu č. 1–7 na ulici Božího Těla v hloubce 180 cm. Na kostře ženy se podařilo identifikovat zranění, které mělo podobu proražené týlní kosti. V blízkosti hrobu bylo nalezeno středověké šídlo. Nad hrobem se nacházela vrstva, která obsahovala velké množství středověkých střepů. V případě této lokality nedisponujeme bližší datací, jelikož neexistuje nálezová zpráva a ani na základě nálezů nelze hrob přesně datovat, tudíž vycházíme pouze z publikovaných informací (Burian 1952, 5).

2.3.16 Václavské návrší I–Malý dvůr

Rok výzkumu	2002
Zodpovědná osoba	V. Dohnal
Číslo parcely	153
Definovaná oblast	Sídlo údělného knížectví
Plocha výzkumu/počet hrobů	1 hrob
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ano
Pohřební rítus	Kostrový
Sakrální stavba	
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	Výduť v zásypu

Záchranný výzkum z roku 2002 na lokalitě proběhl ve spojení s rekonstrukcí dešťové kanalizace a celkovou sanací tzv. malého dvorku (Drobílková–Hašek–Hlobil–Zatloukal 2004, 67).

Během výzkumu se v sondě 2/02 v místě kontaktu severní zdi, apsidy a východní stěny vikářské sakristie podařilo objevit pohřbeného jedince. Díky stavební činnosti se z jedince dochovala pouze horní část lidského skeletu. O dolní polovinu těla přišel jedinec nejspíše během stavby apsidy, o lebku během stavby sakristie. Na základě této stratigrafické situace můžeme bezpochyby uvést, že hrob je starší než obě stavby. Celkově se podařilo získat z jedince 6 ks hrudních obratlů, 3 obratle bederní, 33 ks fragmentů žeber a kusy dlouhých kostí. Na základě získaných ostatků nebylo možno určit pohlaví ani výšku jedince, ale odhadujeme, že jeho stáří bude 40 ± 10 let, což jej řadí do kategorie adultus II/maturus I. Datování hrobu bylo poměrně obtížné, jelikož se v hrobové výbavě nenacházel žádný datovací materiál. K datování byla využita stratigrafie, kdy je hrob starší než obě zmíněné stavby, a dále striktní orientace těla V–Z. Skelet byl respektován zdi k. 900 (Drobílková–Hašek–Hlobil–Zatloukal 2004, 71). V zásypu hrobu se podařilo objevit jednu atypickou výduť, která je datovaná na přelom 12.–13. stol. (Hejhal–Zatloukal 2002, 11).

2.3.17 Václavské návrší II–Rajský dvůr

Rok výzkumu	1975–1980
Zodpovědná osoba	V. Dohnal
Číslo parcely	152
Definovaná oblast	Sídlo údělného knížectví
Plocha výzkumu/počet hrobů	21 hrobů
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	Esovitá záušnice, dlaždice

V roce 1975 proběhl na lokalitě Václavské návrší – Rajský dvůr systematický archeologický výzkum, během nějž bylo objeveno celkem 18 hrobů. Hrobové jámy nebylo možno přesně identifikovat. V případě jedinců můžeme hovořit o příznačné poloze na zádech s rukama uloženými podél těla. Hlava vždy směřovala k západu. U hrobů nebyly identifikovány žádné stopy jejich úprav a jejich hloubka nabývala různých hodnot. Do každého hrobu byl vždy uložen jeden jedinec, pouze v případě hrobů H6 a H17 jde o výjimku, kdy u nohou dospělého leží malé dítě. Pohřebiště čítalo celkem cca 30 hrobů. V. Dohnal předpokládá, že mrtví byli ukládáni do navážky, která vznikla za Spytihněva II. Další etapa výzkumu proběhla na přelomu let 1979–1980, která se tentokrát týkala kaple sv. Jana Křtitele. Ačkoliv se podařilo objevit zejména novověké hroby, můžeme s jistotou říct, že tři hroby z druhé sondy budou přece jen současné hrobům z Rajského dvora. Poslední hroby byly nalezeny v rámci sond 15/80 a 13/80, kde je možno konstatovat, že hroby vznikly před stavbou gotického ambitu. (Dohnal 1975, 23–24).

2.3.18 Václavské návrší III–Před kapitulní zahradou

Rok výzkumu	1975–1980
Zodpovědná osoba	V. Dohnal
Číslo parcely	
Definovaná oblast	Sídlo údělného knížectví
Plocha výzkumu/počet hrobů	14 hrobů
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební rítus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Mořice
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	

Dále se výzkum týkal také oblasti, kterou nazýváme Před kapitulní zahradou. V rámci rozvržené plochy se jednalo o pole G7/82–H7/90. V rámci zmíněné oblasti se podařilo objevit celkem 14 kostrových pohřbů. Poloha jedinců striktně dodržuje předpisy zmíněného období – na zádech, končetiny podél těla. Hroby byly uloženy v jedné řadě nepříliš hluboko pod zemí. Nepodařilo se nalézt žádné milodary, ale podle ostatních faktorů usuzujeme, že jde opravdu o mladohradištní pohřbívání. Hlavní předpoklad zní, že se zde pohřbívalo do pol. 13. stol. (Dohnal 2005, 120).

2.3.19 Wurmova ulice

Rok výzkumu	1999, 2000, 2002
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	199
Definovaná oblast	Předhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	60 hrobů
Nálezová zpráva	Ne
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební rítus	Kostrový
Sakrální stavba	Pozůstatky neznámé sakrální stavby
Úpravy hrobů	Rakve, kamenné obložení, náhrobní kameny
Hrobová výbava	Es. záušnice, prsteny, br. plech, sklo, náušnice

Během výzkumů v letech 1999 a 2000 bylo nalezeno zhruba 60 hrobů, hustě umístěných ve třech etážích, a základy kostela z 2. pol. 12. stol. V rámci hrobů se podařilo objevit zbytky rakví, kamenné obložení, ale také náhrobní kameny. Z hrobové výbavy zmiňme esovité záušnice, prsteny, předměty vyrobené z bronzového plechu, drátu či skla. Disponujeme i nálezem mince, kterou měl jeden jedinec uloženu v ústech. Jak již bylo zmíněno výše, na lokalitě byly odkryty i zbytky sakrální stavby, které dokonce narušily 6–7 kostrových hrobů. Na základě poznatků zjištěných o narušení hrobů, můžeme říci, že kostel byl dostavěn na pohřebišti dodatečně (Michna 2000, 411). Původně se jednalo o středohradištní místo nejen pohřební, ale také sídlištní. Kostel i pohřebiště byly zrušeny po lokaci města někdy ve 2. pol. 13. stol., kdy došlo k úmyslnému snížení terénu (Šín 2006, 163).

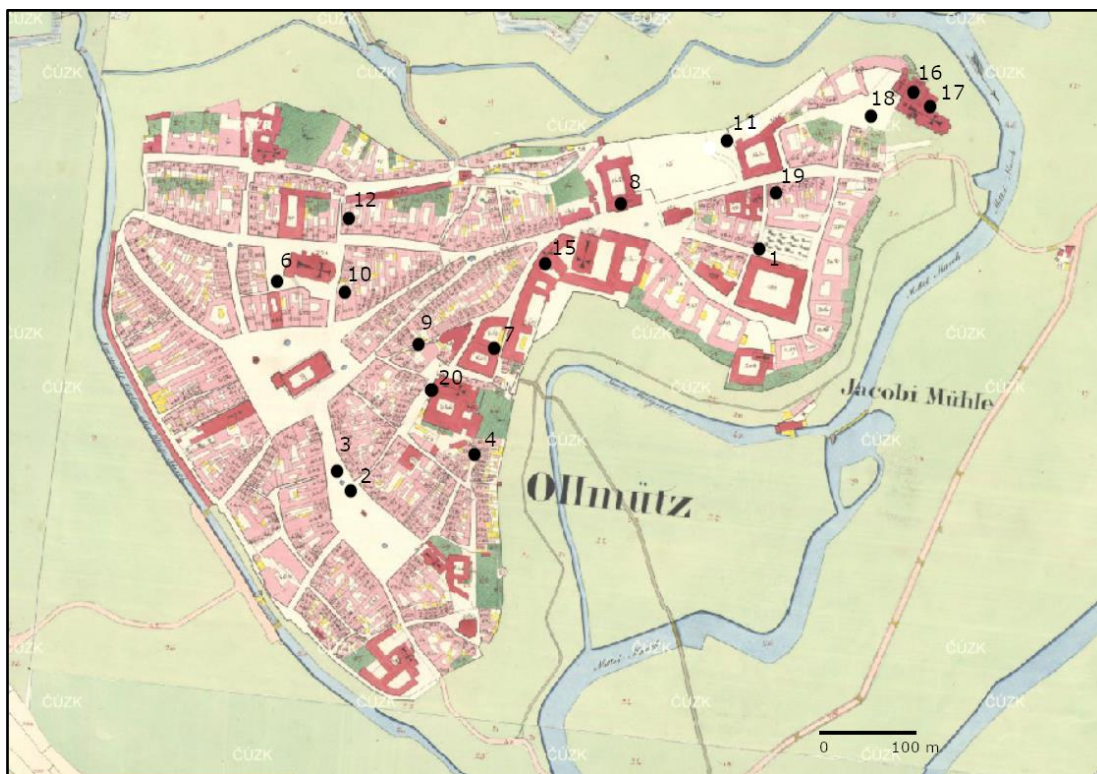
Archeologický výzkum v roce 2002 se konal na parcele č. 199, kde stojí dům s číslem popisným 614. Místo se nachází na křižovatce mezi ulicí Wurmovou a třídou 1. Máje. V období středověku se jednalo o sídlo zemského soudu. Jedná se o lokalitu nazývanou „Nový Hrádek“. V průběhu výzkumu se podařilo objevit hroby již z doby středohradištní. Výzkum zahájila stavební akce Petra Daňka. Byla nalezena stavba z lomového kamene spojeného s bílou vápennou maltou. Hovoří se o románském

kostele společně s mladohradištním a středohradištní pohřebištěm. Období 11.–13. stol. zastupují hroby Hr 55/02–63/02. Nejbohatším reprezentantem se stal hrob Hr 59/02, kdy šlo o pohřeb ženy s bohatou výbavou jako 6 mosazných náušnic, jež se nacházely po obou stranách hlavy a jejichž průměr se pohybuje v rozmezí 3,6–4,7 cm. V hrobě 63/02 byla uložena polovina prstenu ze žlutého skla (Bláha 2003, 266–269).

2.3.20 Žerotínovo náměstí

Rok výzkumu	1985
Zodpovědná osoba	J. Bláha
Číslo parcely	321
Definovaná oblast	Řemeslnicko–kupecká oblast, podhradí
Plocha výzkumu/počet hrobů	2 hroby
Nálezová zpráva	Ano
Antropologická zpráva	Ne
Pohřební ritus	Kostrový
Sakrální stavba	Kostel sv. Michala
Úpravy hrobů	
Hrobová výbava	Esovitá záušnice, dlaždice

V roce 1985 byl objeven nález, který datuje stáří kostela do mladohradištního období, jelikož se během jedné provedené sondáže podařilo odkrýt zdivo ze 13. stol. a dále dva kostrové hroby z 2. pol. 13. stol. (Šín 2006, 162). Hroby byly umístěny v superpozici, a kromě dvou hrobů byly nalezeny také ojedinělé kosti v kulturní vrstvě. Můžeme předpokládat, že hroby patřily k nejstarší románské svatyni darované Václavem I. nově příchozím dominikánům. Hrobovou výbavu zastupují dvě měděné záušnice s esovitým zakončením na obou koncích z 12.–pol. 13. stol. (Bistřický–Michna–Pojsl 1986, 323).

Obr. 3: Mapa mladohradištních lokalit na území historického jádra města; 1 – Biskupské náměstí, 2 – Dolní nám. I., 3 – Dolní nám. II., 4 – Hrnčířská ul., 6 – Kostel sv. Mořice, 7 – Na Hradě, 8 – Nám. Republiky, 9 – Mahlerova ul., 10 – Ostružnická ul., 11 – Pekařní ul., 12 – Pekařská ul., 15 – Univerzitní ul., 16 – Václavské návrší I., 17 – Václavské návrší II., 18 – Václavské návrší III., 19 – Wurmova ul., 20 – Žerotínovo nám. (Mapa stabilního katastru, archivnimapy.cuzk.cz).

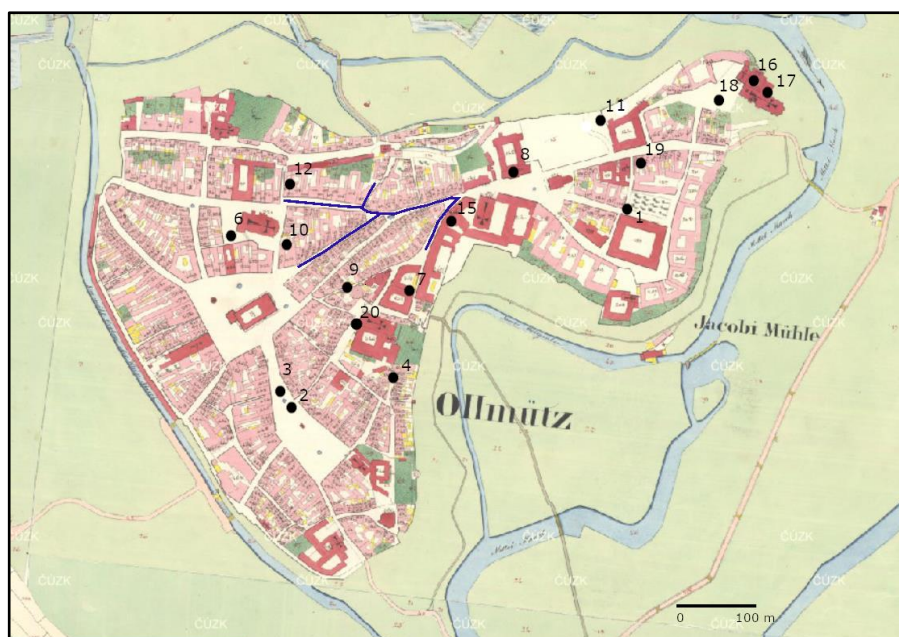
2.4 Transformace pohřbívání v souvislosti s lokací města

Založení Olomouce se řídí magdeburským právem (Zatloukal 2013, 6). Lokace města se přesněji datuje do období 1239–1246. V případě lokace rozlišujeme dvě fáze. Během první fáze se čokovitá struktura Dolního náměstí změnila na vidlicovitý tvar. Druhá fáze přinesla změny v oblasti svatomořické osady (Schulz 2002, 45) a pojí se s rokem 1248, kdy Václav I. daroval biskupovi Brunovi mýto ve Vyškově, právě výměnou za Mořickou osadu. Na darovaném území vzniklo Horní náměstí (Schulz a kol. 2009, 128).

Příchozí s sebou přinášejí nové prvky v oblasti urbanismu i technické zástavby, jako např. vytyčení uličních čar. Místy se již v této době můžeme setkat s roubenými stavbami. Zahloubené domy zanikají v průběhu poloviny 14. stol., kdy se začínají zvyšovat nároky na bydlení. Následně vznikají nadzemní stavby vícepodlažní, budované pomocí techniky hrázdění a roubení. V roce 1398 dochází k rozsáhlému požáru, který vedl k přebudování původních domů na kamenné (Hlobil a kol. 1984, 28–29).

Rozsah kolonizace se dnes daří indikovat pomocí rozložení práva šenkovat víno. Významným se stal rok 1268, kdy fojt Štěpán drží tzv. ližné právo. První šenkovní domy se nacházely na ulicích Denisova a Univerzitní, kde se před kolonizací nacházela volná plocha. Další dva domy můžeme najít na ulici Vodární a Pekařská. Šenkovní domy zcela chybí na Michalském kopci (ul. Ztracená), na druhou stranu je můžeme nalézt na Ostružnické ulici. Tento fakt nás vede k závěru, že právě Ostružnická ulice

představovala hlavní komunikační trasu mezi mořickou a michalskou osadou (Bistřícký 1979, 10)

Obr. 4: Mapa lokalit s vyznačením ulic s přítomností šenkovních domů jako dokladů lokace; černé tečky – lokality; modré čáry – ulice s přítomností šenkovních domů

Lze předpokládat, že pohřbívání na těchto lokalitách v tomto období končí, jelikož námi datované hroby z doby mladohradištní jsou poslední detekované na tomto území. Konec těchto pohřebních lokalit pravděpodobně souvisí spíše s možným přesunem kostela sv. Petra, jehož gotickou fází máme doloženu v místě Křížkovského ulice. Lokalita Pekárni ulice není přesně datovaná, jelikož se jedná spíše o pozůstatky zničené středověké nekropole, tudíž její přesný konec nedokážeme blíže určit. Poslední detekovanou lokalitou na předhradí je Wurmova ulice. U této lokality předpokládáme, že k ukončení pohřbívání nedošlo v první fázi lokace (průběh 13. stol.), ale spíše až v souvislosti s užíváním tř. 1. Máje jako stěžejní cesty. Vliv lokace na vývoj lokalit není prokázán v případě Sídla údělného knížectví a Předhradí. Co se týče lokalit na území Podhradí je možno konstatovat, že vliv lokace je výraznější. Primárně byla lokalita na Dolním náměstí pozměněna, dochází k zániku pohřebiště a vzniku trhu. Na druhou stranu často vidáme ve středověku existenci trhů přímo na hřbitově či v jeho bezprostřední blízkosti (Ohler 2001, 187).

V případě hřbitova u kostela sv. Mořice pohřbívání pokračuje až do novověku. Neshledáváme žádný výraznější vliv lokace. Předpokládáme, že pohřbívání na lokalitě Pekařská ulice končí se vznikem kostela sv. Mořice, kdy se pohřbívání přesunulo právě

do oblasti sv. Mořice. Právě na území Pekařské ulice detekujeme přítomnost tržiště, což by mohl být výsledek lokace, kdy bylo využito rozsáhlé volné území. Poslední zajímavou oblastí je Michalské návrší. Na Michalském kopci se v průběhu 13. stol. začínají zabydlovat Židé a zároveň zde máme doloženy i šenkovní domy. Předpokládáme, že pohřbívání zde končí ještě před vznikem židovské osady a následně vznikem fojtství. Zbylé dvě oblasti Hospodářské zázemí a Klášter z hlediska vzdálenosti nezakomponováváme do analýzy.

Velice zajímavý je výsledný půdorys města. Při bližším studiu se nám podařilo odhalit jistou podobnost ve vzhledu s městem Králové. Pracovali jsme na základě článku Poznámky ke kompozici ortogonálních městských lokací v Čechách (Kuča 1995). Podle článku jde o tzv. ortogonální půdorysnou kompozici, která je charakteristickým rysem pro velkou část českých sídel (Kuča 1995, 107). Základní prvky jsou pravidelné náměstí a z něj vybíhající ulice. V našem případě jde nejspíše o tranzitní jednoosou ortogonální kompozici. Stěžejní prvek představuje jediná komunikace (nejspíš i starší než samotné středověké osídlení) a kolem této komunikace se následně rozvíjí ortogonální kompozice (Kuča 1995, 111).

Obr. 5: Plánky půdorysů měst: městeček Králové (Kuča 1995, 110); Olomouc (www.olomouc.eu)

Z předcházejícího obrázku podobnost viditelně vyplývá. Předpokládáme tedy, že k rozdělení ulic došlo později do podoby, jakou známe dnes. Na jedné straně zůstalo i nadále po lokaci města pohřebiště (kostel sv. Mořice) a na druhé straně bylo pohřebiště zrušeno a postupně se vyvinulo tržiště v blízkosti kaple sv. Markéty. Tržiště zde mohlo pouze pokračovat, jelikož je známo, že trhy se konaly přímo v blízkosti hřbitovů.

3 Pohřební ritus

Pohřební ritus představuje dodržovaný způsob ukládání těl zemřelých, součástí je však i duchovní složka, jejíž rekonstrukce je složitá a někdy nemožná. Ve smyslu uložení chápeme polohu těla, orientaci v rámci světových stran, charakter a množství milodarů uložených v hrobě. Rekonstrukce pohřebního ritu však není jednoduchá a je limitována dvěma faktory. Za prvé písemné prameny nezohledňují pravidla a vzhled pohřebního ritu a za druhé možnost datovat změnu pohřebního ritu je problematické (Šín 2014, 81).

V průběhu 9. stol. se pozvolna začíná jasněji definovat kostrový pohřební ritus, který přetrval ve svém základě až do dnešní doby (Nezvalová 2016, 263). Ohledně akceptace kostrového ritu existují tři hypotézy. První hypotéza hovoří o vlivu avarského etnika (slovansko–avarská pohřebiště), druhá hovoří o tom, že hlavním důvodem byla samotná christianizace a třetí hovoří o přijetí ze sociálně–ekonomických důvodů, kdy se údajně inhumace šíří od společenských elit (Šín 2014, 81). Výsledkem pravidelného ukládání je vznik řadových pohřebišť. V průběhu středověku se setkáváme s postupným ukládáním do etáží. Předpokládáme, že důvod vzniku etáží se pojí se vznikem ohraničené vysvěcené půdy. Ohraničením pohřebiště došlo ke zmenšení pohřební plochy, tudíž bylo nutné přijmout taková opatření, aby mohli být všichni na pohřebišti uloženi a tím bylo etážové pohřbívání (Bešťáková 2014, 16–17).

Od zmíněné doby se jedinec nachází v natažené poloze na zádech, ruce má umístěné podél těla, v základní orientaci Z–V. V rámci definovaného ritu rozlišujeme přípustné odchylky: mírné pokrčení končetin, ruce uložené v oblasti pánve či v oblasti břišní dutiny. Předpokládáme, že jiné druhy odchylek indikují odlišný pohřební ritus: pohřby mimo pohřební areály, jiná orientace (V–Z, S–J), jiná poloha (na břiše, na boku, polosed) a postmortální zásahy (Nezvalová 2016, 263).

Hlavní problém v případě olomouckých lokalit je neúplnost jejich poznání, tudíž realizace analýz je stížená. Není možné analýzy provádět v celém rozsahu 100 %. Řešením je výběr reprezentativního vzorku. Reprezentativní vzorek bude představovat minimálně 30 % celkové populace. Pokud nebude hledaný jev identifikován minimálně ve 30 % případech, což představuje vzorek o velikosti asi 149 hrobů, pak se nebude závěr vztahovat k celkovému hodnocení, ale bude provedeno pouze zhodnocení daného pohřebiště. Hranice 30 % představuje počet, který je nutné splnit, aby byl výsledek objektivní.

3.1 Tvar a rozměry hrobové jámy

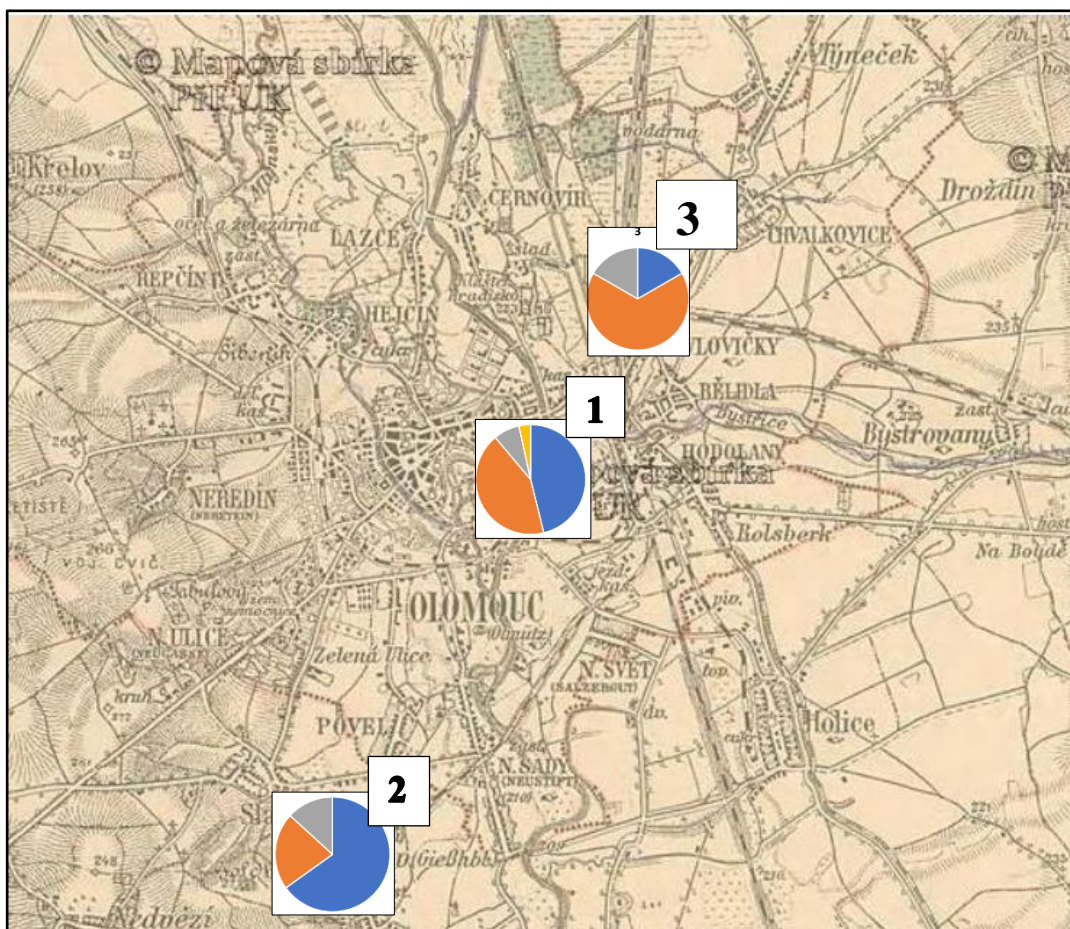
3.1.1 Tvar hrobové jámy

Základním tvarem, který převažuje již od počátku kostrových pohřbů, je obdélný. Pochopitelně i v tomto případě se můžeme setkat s odchylkami jako je například lichoběžník, nebo nepravidelný čtyřúhelník. Převážně se setkáváme s kolmými stěnami, ale není to pravidlem, jelikož i zešíkmené stěny nejsou vyloučené. V případě dna hovoříme o třech podobách a to rovné, vanovitě prohnuté a zešíkmené (Jurková 2010, 23).

U většiny hrobů nebyla hrobová jáma identifikována nebo zaznamenána. Celkově se podařilo přítomnost hrobových jam prokázat u 223 hrobů. V případech, kde rozlišena byla, jsme definovali čtyři základní formy: obdélná, obdélná se zaoblenými rohy, oválná, lichoběžníkovitá. Jedná se o kategorie na sebe navazující, takže rozdíly mezi nimi jsou v některých případech téměř mizivé. Nejčastějším jevem je jednoduchý obdélník, což je fakt spojený zejména s pohřbíváním jedinců v rakvích. Poměrně častými jsou i kategorie obdélník se zaoblenými rohy, popřípadě ovál, což jsou kategorie poměrně blízké a identifikují se přesněji zejména pomocí kratších stran, kdy u oválu kratší strany de facto neexistují. Možnost detekce hrobových jam je ovlivněna mnoha faktory. Primárně, jde o ukládání jedinců v rakvích, které vedou právě k obdélníkovému tvaru, dále to může být uložení například milodarů, anebo se může jednat o recentní záležitost, kdy na tvar hrobové jámy má vliv terénní pracovník provádějící exkavaci.

Tvar	Zastoupení
Obdélný	125
Obdélný se zaoblenými rohy	75
Oválný	25
Lichoběžný	4

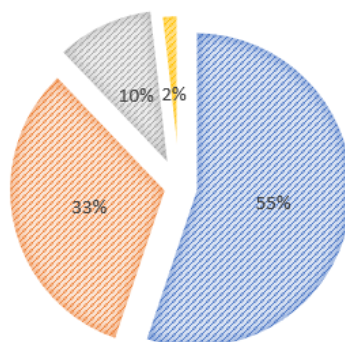
Obr. 6: Přehled zastoupení jednotlivých typů hrobových jam

Obr. 7: Mapa s grafy vyobrazujícími zastoupení jednotlivých tvarů hrobových jam v rámci historického jádra a mimo něj; 1 – situace v rámci historického jádra, 2 – situace v rámci hospodářského zázemí; modrá – obdélný tvar, oranžová – obdélný tvar se zaoblenými rohy, šedá – oválný tvar, žlutá – lichoběžníkový tvar (1 : 75 000, mapová sbírka PŘF UK)

Na základě výše uvedené mapy s grafy je zcela patrné, že největší procento zastoupení tvarů má obdélný tvar, a to ať již v rámci historického jádra, či mimo něj. Na pomyslném druhém místě se drží obdélný tvar se zaoblenými rohy, i když v rámci historického jádra je zastoupení poměrně vysoké. Oválný tvar je rovněž zastoupen, ale v poměrně nízkém počtu. Na rozdíl od hospodářského zázemí v rámci historického jádra, máme doklady lichoběžníkového tvaru. Lichoběžníkový tvar máme rozeznán u hrobů na Dolním náměstí I. a II. Jedná se o hroby H33/92, H361, H708, H727. Graf

(Obr. 8), pro lepší představu, zobrazuje početní zastoupení jednotlivých tvarů na pěti sledovaných lokalitách – Dolní náměstí I. a II., Na Hradě, Slavonín I. a II. a Klášterní Hradisko převedené do procent.

Obr. 8: Graf zobrazující procentuální zastoupení jednotlivých tvarů v rámci všech sledovaných lokalit; modrá – obdélný, oranžová – obdélný se zaoblenými rohy, šedá – oválný, žlutá – lichoběžníkovitý

Bez detekovaných hrobových jam zůstávají lokality na Předhradí, Sídlo údělného knížectví a v oblasti kláštera. K řešení otázky je nutno zmínit, že se jedná o stav, který může být způsoben absencí terénní dokumentace (Wurmova ul. apod.), nebo stavem poznání samotného výzkumu (důsledek výkopových prací – Václavské návrší).

3.1.2 Délka hrobové jámy

V případě délky vidíme přímou souvislost s výškou zemřelého za jeho života, jelikož víme, že mrtví byli pohřbíváni v natažené poloze. Podle délky hrobové jámy lze alespoň orientačně určit věk případně pohlaví, ale toto není tak směrodatné jako antropologická analýza. Z možného určení zmiňme následující kategorie:

1. **Děti mladšího a středního věku:** 50–130 cm
2. **Ženy, menší muži a nedospělí jedinci:** 130–191 cm
3. **Muži:** nad 191 cm

Průměrně u mladohradištního pohřbívání určíme rozsah 175–200 cm, což by mělo představovat 1,3 až 1,4krát výšku jedince (Jurková 2010, 23).

V případě našich lokalit se potýkáme hned s několika problémy. Ve většině případů se hrobové jámy nepodařilo identifikovat. Druhým problémem je fakt, že tam kde je bylo možno identifikovat, nejsou hrobové jámy úplně, jelikož došlo k jejich narušení. Pro rekonstrukci rozměrů hrobové jámy jsme si vybrali následující lokality: Dolní náměstí a Slavonín I./II. V případě Slavonína disponujeme nejen velice kvalitní plánovou dokumentací, ale zároveň se nám dochovávají i celé hrobové jámy. Výhodou je i fakt, že nedochází k narušování hrobů. V případě Dolního náměstí takovouto výhodu nemáme, tudíž u hrobových jam, kde nedisponujeme celým rozměrem, jsme měření neprováděli a zapisovali jsme zde nulu, jelikož v jiném případě by uvedená hodnota výsledky zkreslovala.

Celkově se nám podařilo naměřit hodnoty ve 132 případech. Je důležité připomenout, že sice vzorek nepředstavuje 1/3 celku, ale je potřeba rovněž přihlídnout k faktu, že na Václavském návrší se u žádného hrobu nepodařilo prokázat hrobovou jámu (39 hrobů) a ani v případě Dolního náměstí I. (35 hrobů). V případě Dolního náměstí sice máme měřené hrobové jámy, ale pouze ve 33 případech z celkového počtu 136. Na základě předchozích přepočtů se celkový počet možných identifikovaných hrobových jam snížil na 336, což znamená, že 1/3 z celku jako adekvátní vzorek představuje 112, tudíž našich 132 hrobů představuje naprosto dobrý vzorek.

	Počet výskytů
<50; 130) cm	25
<130; 191) cm	39
<190; ∞) cm	68

Obr. 9: Tabulka zobrazující hlavní přehled zastoupení jednotlivých velikostí v rámci pohřebišť

Na základě výše uvedené tabulky je jednoznačné, že převažují, poměrně výrazně, hrobové jámy. Tyto maximální velikosti nabývají pouze hrobové jámy v případě lokalit Slavonín I. a Slavonín II. Jediným vysvětlením je fakt, že se jedná o pohřebiště, která nebyla limitována maximálním rozsahem, tudíž mohly hrobové jámy nabývat větších rozměrů, a i tak se hroby nenarušovaly.

	<50; 130) cm	<130; 191) cm	<190; ∞) cm
Žena	2	2	14
Muž	0	6	32
Nedospělý	5	14	14

Obr. 10: Tabulka uvádějící zastoupení pohlaví v rámci různě velikých hrobových jam

Za účelem úplnosti naší analýzy jsme získané délky hrobových jam propojili s pohlavím jedinců, kteří v nich spočívali. Je nutné konstatovat, že na základě zjištěných výsledků nebyla podpořena předcházející teorie týkající se kategorizace pohlaví podle velikosti jam, jelikož v každé velikosti máme zastoupení téměř všech jedinců. Na druhou stranu však můžeme říci, že očekávaná pohlaví ve svých velikostech dominují, ale nemůžeme hovořit o výlučném výskytu.

Na závěr můžeme říci, že průměrná délka hrobové jámy se pohybuje okolo 186 cm. Velikost hrobových jam nebyla ovlivněna přítomností rakve, jelikož tou v případě maximálních velikosti nedisponujeme a rakve se nacházejí v hrobových jámách v intervalu velikostí od 50 do 200 cm.

3.1.3 Šířka hrobové jámy

Šířka se chová podobně jako délka, rovněž je odvislá od parametrů lidského těla nebo rakve, ve které je tělo uloženo. Průměrně se šířka hrobové jámy pohybuje ve dvou intervalech a to 50–75 cm a 75–100 cm.

V případě určování šířky hrobové jámy nemusíme být na tolik skeptičtí, jelikož i z celkového počtu splňujeme 1/3 adekvátního vzorku.

Celkově se podařilo změřit 177 šířek. Počet je větší než v případě délek, jelikož při určování šířky nevádí narušení hrobů jiným hrobem.

	Počet výskytů
(0; 50) cm	42
<50; 75) cm	66
<75; 100) cm	51
<100; ∞) cm	18

Obr. 11: Tabulka zobrazující zastoupení jednotlivých šířek hrobových jam

Na základě zjištěných výsledků můžeme říci, že byl splněn předpoklad. Dva průměrné intervaly jsou v převaze vůči intervalům představující minimální a maximální rozměry.

	(0; 50) cm	<50; 75) cm	<75; 100) cm	<100; ∞) cm
Žena	1	7	9	6
Muž	1	14	20	5
Nedospělý	1	11	18	6

Obr. 12: Tabulka zobrazující vztah mezi šířkou hrobové jámy a pohlavím uloženého jedince

Stejně jako v případě délky i v případě šířky jsme se pokusili prokázat návaznost na pohlaví. Na základě zjištěných výsledků je patrné, že žádná návaznost na pohlaví jedince neexistuje. Jedinou návazností, kterou lze na šířku hrobu prokázat je sepětí s přítomností rakve, která omezuje interval šířky na rozsah (27; 67) cm.

3.1.4 Hloubka hrobové jámy

Hloubka hrobové jámy je parametr, který se nám analyzovat nepodařilo. Určení hrobové jámy je velice těžké, pokud se to nepodaří přímo v terénu. Na druhou stranu stanovit hloubku hrobů nám napomáhají zejména písemné prameny. Předpokládá se, že průměrná hloubka se pohybovala kolem jednoho lokte (59,14 cm). Znalost této základní míry je nápomocná i při řešení problematiky etážových pohřebišť, jelikož určovat hloubky hrobů v tomto případě je dosti problematické. Nemůžeme počítat, že hloubka jednoho lokte byla vždy naprosto striktní. Stejně jak se dodržují pravidla dnes, dodržovala se jistě i dříve. Pro nás je však problematičtější otázka mělkých hrobů, jelikož většina z nich se nedochovala nebo dochovala značně narušená. Mělké hroby nejspíše byly důsledkem obtížných terénních podmínek, obecných zvyklostí, nebo projevem pracovní morálky hrobníků. O mělkých hrobech mohou svědčit i pověry o hlasech mrtvých. Předpokládáme, že se jednalo o hnilobné procesy (Čechura 2010, 114).

3.2 Poloha těla

Jak jsme již zmínili výše, základní polohou je uložení těla nznak s podélně uloženými končetinami podél základní osy těla. Můžeme se setkat s určitými odchylkami, jako uložení na břicho, popřípadě uložení na boku.

Uložení na břicho je identifikováno pouze v malém zastoupení, ale není nijak izolované od tradičně uložených jedinců. Studium bylo odhaleno, že zmíněné uložení je spojováno spíše s ženami než muži. Druhou námi zastoupenou výjimkou je uložení na boku. V případě uložení na boku se setkáváme, buď s jedinci v natažené poloze, popřípadě se jedná o maximální skrčení. Předpokládá se, že tímto způsobem se ukládali nebezpeční nebožtíci – zločinci, revenantské opatření (Nezvalová 2016, 265–266).

Na uložení těla budeme nahlížet z několika úhlů pohledu v rámci následujících podkapitol. Primárně se zaměříme na uložení těla jako celku. Ve většině případů se podařilo identifikovat základní polohu na zádech. Odlišnosti v uložení těla můžeme identifikovat až v rámci řekněme 2. úrovně, kdy se zabýváme uložení jednotlivých částí těla – horní a dolní končetiny, lebka. V rámci uložení 2. úrovně je důležité rovněž pracovat s významným činitelem, a to s postdepozičními procesy, které na polohu jednotlivých částí mají mnohdy rozhodující vliv. Problematika postdepozičních procesů je již v dnešní době dobře rozpoznána díky pokročilým studiím antropologů.

3.2.1 Poloha horních končetin

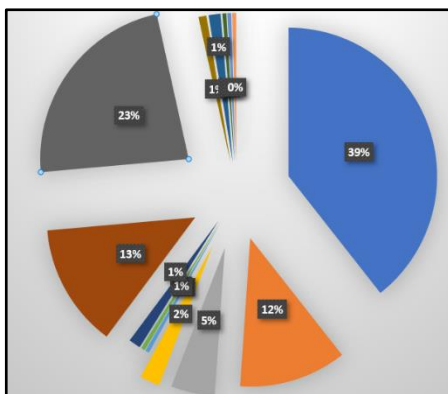
Výchozí bod pro naši analýzu představovala otázka polohy horních končetin, která je řešena v rámci knihy Kladrubský klášter 1115–1421, kde bylo definováno několik základních poloh horních končetin. Byly definovány následující základní kategorie: A. natažené paže podél těla, B. mírně pokrčené paže, C1/C2. jednostranně pokrčené paže, D. ruce do pravého úhlu, E. ruce zkřížené na prsou, F. ruce zkřížené v oblasti pánve, G. sepětí rukou v oblasti pánve, H. jedna ruka do pravého úhlu, I. ruka na břicho, jedna ruka na pánvi (Nováček a kol. XX, 105)

Poloha horních končetin	Počet výskytů
Natažené podél těla	91
1. v klíně, 2. podél těla	27
Obě v klíně	11
Obě na břicho	5
L na břicho, P na prsou	1
L pod pánví, P na prsou	1
Obě na pánvi	3
Dochovaná jen jedna ruka	31
L na břicho, P podél těla	2
P na břicho, L podél těla	3
L na prsou, P podél těla	1
P na prsou, L podél těla	3
L na břicho, P na pánvi	1

Obr. 13: Přehled zastoupení jednotlivých typů uložení

V rámci naší databáze jsme využili podrobnější seznam, ve kterém uvádíme více variant, které však ve výsledku indikují přítomnost poloh horních končetin výše zmíněných. Pomocí následující tabulky (Obr. 13) se seznámíme s námi hledanými kombinacemi.

Na základě výše uvedené tabulky (Obr. 13) je patrné, že uložení horních končetin se podařilo identifikovat u zhruba poloviny jedinců. Pokud se podíváme na tabulku jednoznačně převládá typická poloha v ose podél těla. Na druhém místě se nachází polohy, jejichž zastoupení se pohybuje alespoň v desítkách. Jde o formy – jedna ruka v klíně a druhá podél těla. V případě uložení jedna ruka v klíně, druhá podél těla je zastoupení levé a pravé ruky většinou vyrovnané. Zbylé polohy jsou již spíše náhodným výskytem. Jednotlivé početnější typy není možno propojit se specifickým uložením nohou, uložení dolních a horních končetin spolu tedy nesouvisí. Problémem je fakt, že v mnoha případech se nám nedochovaly horní končetiny vůbec, nebo se dochovala pouze jedna ze dvou, což značně narušuje výsledný obraz.

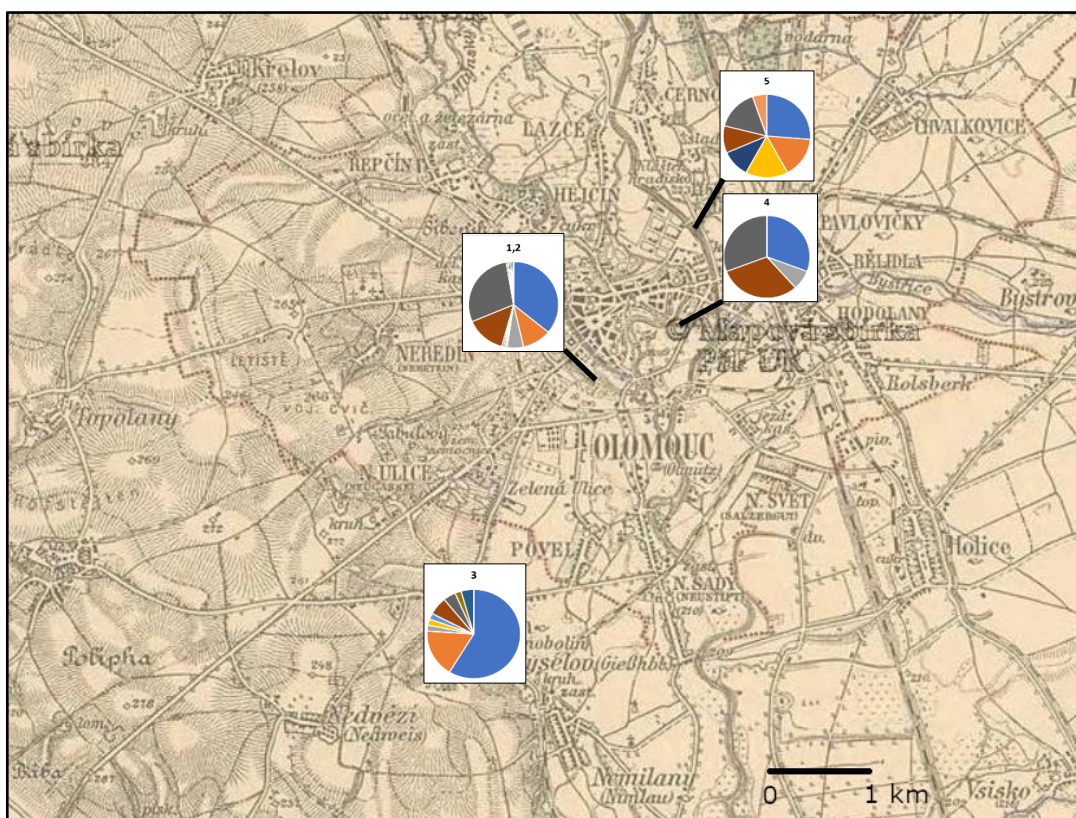

Obr. 14: Graf zobrazující procentuální zastoupení jednotlivých typů uložení horních končetin; modrá – podél těla, oranžová – jedna v klíně, druhá podél těla; světle šedá – obě v klíně; žlutá – obě na břiše; světle modrá – L na břiše, P na prsou, zelená – L pod pánví, P na prsou; tmavě modrá – obě na pánvi; hnědá – zachována pouze jedna ruka; tmavě šedá – chybějící končetiny; béžová – 1. na břiše, 2. podél těla; tmavě modrá – 1. na prsou, 2. podél těla; tmavší šedá – L na prsou, P podél těla; světlejší modrá – L na břiše, P pod pánví

Souhrn výskytů různých poloh horních končetin zobrazuje výše uvedený graf (Obr. 14). Výsledky zmíněného grafu můžeme vyhodnotit různě. Často se vyskutující se polohou je uložení podél těla (39%). Hned za ní se však nachází nálezy pouze jedné horní končetiny, nejedná se však o záměrný způsob uložení, tudíž s informací dále výrazněji nepracujeme. Další prokazatelnou polohou je uložení jedné končetiny v klíně a druhé podél těla, či uložení obou rukou v klíně.

Na základě zjištěných poznatků můžeme prohlásit, že na území Olomouce se setkáváme se třemi prokazatelnými uloženými: v ose podél těla, uložení jedné či obou rukou v klíně. Ostatní detekované nálezy se v celkovém počtu vyskytují pouze do 1 %.

Na základě zjištěných informací se zaměříme na jednotlivá pohřebiště právě z hlediska uložení rukou, jelikož uložení rukou může být důležitým datovacím prvkem. Problematiku budeme blíže probírat v případě Dolního náměstí, Slavonín „U hvězdárny“, Václavské návrší a Klášterní Hradisko. Díky faktu, že každá lokalita se nachází v jiném vymezeném území, můžeme hledat rozdíly i v tomto hledisku, kdy na jiných územích se mohou vyskytovat či dokonce převládat jiné modifikace.

Obr. 15: Mapa s grafy zobrazujícími zastoupení jednotlivých poloh horních končetin; tmavší modrá – podél těla, oranžová – jedna v klíně, druhá podél těla; světle šedá – obě v klíně; žlutá – obě na břiše; světlejší modrá – L na břiše, P na prsou, zelená – L pod pánví, P na prsou; tmavě modrá – obě na pánvi; hnědá – zachována pouze jedna ruka; tmavě šedá – chybějící končetiny; béžová – 1 na břiše, 2. podél těla; tmavší modrá – 1. na prsou, 2. podél těla; tmavší šedá – L na prsou, P podél těla; světlejší modrá – L na břiše, P pod pánví

Na základě vytvořené mapy je viditelné převládající uložení horních končetin v ose podél těla. Jedná se o polohu, která je detekována ve výrazném zastoupení na všech sledovaných lokalitách. V případě dalšího zastoupení se již jednotlivé lokality výrazně liší. Například v případě historického jádra se často setkáváme s narušením hrobů, kdy chybí jedna či druhá končetina či obě končetiny chybějí úplně. Jedná se o očekávaný fakt, jelikož se nacházíme v místech, kde probíhaly urbanistické změny či se jednalo o vymezená území, na kterých se hroby narušovaly. Právě zmíněné příčiny nezasahovaly na místech jako je oblast Slavonína či Kláštera, jelikož lokality na Slavoníně nebyly nijak omezeny výstavbou a ani v případě kláštera nemůžeme očekávat výraznější změny. Na rozdíl od lokalit mimo historické jádro se setkáváme se zastoupením poloh, kdy se horní končetiny nachází v klíně, ať už jedna, či obě. Největší počet variací se vyskytuje v oblasti Klášterního Hradiska, kdy se setkáváme s variacemi jako uložení na bříše, uložení na prsou.

Vzhledem k faktu, že se nám odlišné variace vykazují mezi různými územími, je možné, že i uložení končetin specifikovalo určité skupiny obyvatel, kdy v klášteře výrazně převažuje uložení na prsou či na bříše, zatímco v historickém jádru města je to uložení podél těla či v klíně a dále například existující velké množství odchylek v případě hospodářského zázemí.

3.2.2 Poloha dolních končetin

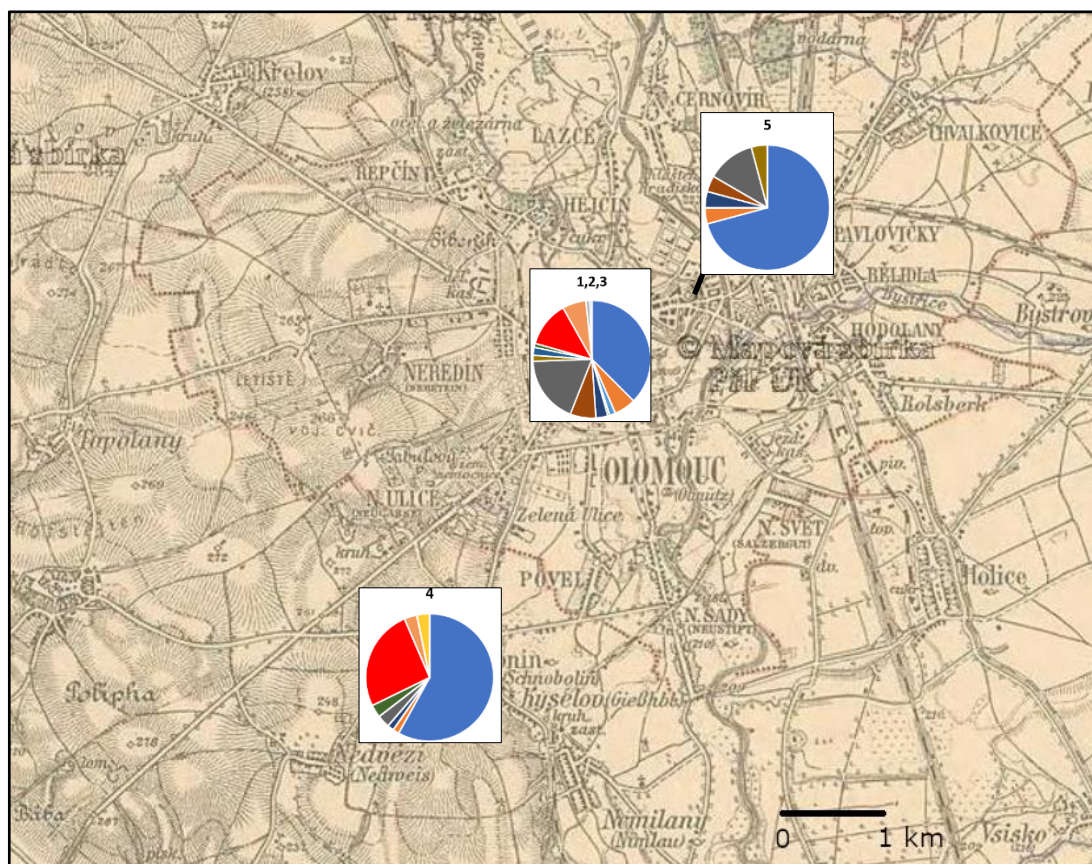
Kromě polohy horních končetin jsme určovali i polohu dolních končetin, které sice nejsou tak signifikantní, ale rovněž se v tomto případě setkáváme s různými odchylkami.

Poloha dolních končetin	Počet výskytů
Podél osy těla	122
Zkřížení v kotnících	13
Špičky nalevo nebo napravo	0
1. špička k ose, 2. podél těla	4
Pouze jedna končetina	22
Chybějící	39
Obě špičky nastranu	8
Nohy podo X	4
Neurčitelná poloha	36
Pokrčené v kolenou	14
Špičky do středu	2
1. pokrčená, 2. podélně	3

Obr. 16: Tabulka představující zastoupení jednotlivých poloh

Z tabulky vyplývá, že převládá ve velké míře uložení dolních končetin v podélné ose. Na druhém místě se nacházejí formy, jejichž výskyt se blíží desítkám: 1. zkřížení kotníků, 2. pouze pravá, 3. pokrčené. Uložení č. 2, tedy pravá noha, není přesně definované uložení, jelikož tím, že chybí druhá noha, není přesné uložení určeno, proto

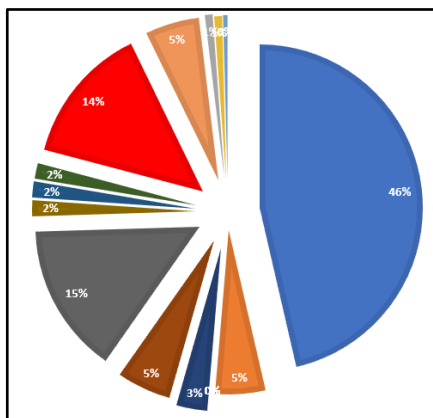
nebude k tomuto uložení statisticky přihlédnuto. Zbylé formy jsou spíše nahodilým uložení a může se jednat o vliv postdepozičních procesů.

Obr. 17: Mapa s vyobrazenými grafy reflektujícími zastoupení poloh dolních končetin v rámci jednotlivých území; modrá – podél osy těla; oranžová – zkřížené kotníky; světle šedá – chodidla na levou stranu; žlutá – chodidla na pravou stranu; světlejší modrá – pravá špička od těla, levá špička k ose; zelená levá špička od těla, pravá špička k ose; tmavě modrá – pouze levá noha; sytě hnědá – pouze pravá noha; tmavě šedá – chybějící končetiny; tmavě hnědá – obě špičky doprava; tmavší modrá – obě špičky doprava; tmavě zelená – zkřížení kolenou; červená – neurčitelná; oranžová (pleťová) – pokrčené; světle šedá – obě špičky do středu; světle žlutá – pokrčená levá, podélně pravá; světle modrá – pokrčená pravá, podélně levá

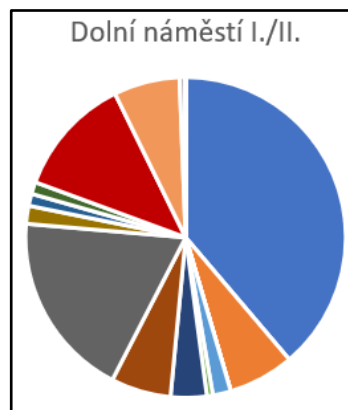
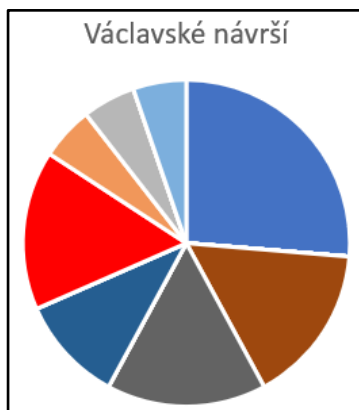
Na základě výše uvedené mapy (Obr. 17) je zcela patrné, že značně převládá uložení dolních končetin podél osy těla. Jedná se o převažující polohu v případě kláštera či hospodářského zázemí. Na základě zobrazených grafů můžeme říci, že nejvíce rozrůzněnou oblastí je historické jádro města, kdy druhou nejpočetnější skupinu tvoří chybějící končetiny a následují poměrně vyrovnané skupiny – zkřížené kotníky, pokrčené v kolenou, pouze jedna končetina. Chybějící končetiny mohou být buď důsledkem výzkumu či výstavby nebo prací souvisejících s výstavbou. V rámci historického jádra se primárně vyskytuje poloha podél osy těla, pokrčení v kolenou či zkřížení v kotnících. Ve zbylých dvou oblastech je situace odlišná. V případě hospodářského zázemí silně převažuje uložení podél osy těla a chybějící končetiny.

Všechny ostatní možné polohy jsou zde sice zastoupeny, ale poměrně vyrovnaně a nijak výrazněji. Může se jednat o modifikace ne úplně striktního pohřbívání ve venkovské oblasti. V poslední oblasti kláštera můžeme říci, že převaha uložení podél osy těla výrazně dominuje. Rovněž zde disponujeme doklady chybějících končetin, následuje uložení: zkřížené kotníky, pouze levá noha či pouze pravá, obě špičky doprava.

Obr. 18: Graf zobrazující celkové zastoupení jednotlivých typů poloh; modrá – podél osy těla; oranžová – zkřížené kotníky; světle šedá – chodidla na levou stranu; žlutá – chodidla na pravou stranu; světlejší modrá – pravá špička od těla, levá špička k ose; zelená levá špička od těla, pravá špička k ose; tmavě modrá – pouze levá noha; sytě hnědá – pouze pravá noha; tmavě šedá – chybějící končetiny; tmavě hnědá – obě špičky doprava; tmavší modrá – obě špičky doprava; tmavě zelená – zkřížení kolenou; červená – neurčitelná; oranžová (pleťová) – pokrčené; světle šedá – obě špičky do středu; světle žlutá – pokrčená levá, podélně pravá; světle modrá – pokrčená pravá, podélně levá

Z grafu (Obr. 18) je patrná výrazná převaha uložení podél osy těla. V rámci procentuálního zastoupení se na druhém místě nachází neurčené polohy a chybějící končetiny. Ani jedna skupina však nepředstavuje záměrné uložení. Všechny ostatní definované skupiny mohou hrát roli v případě jednotlivých pohřebišť, ale v našem případě nemůžeme hovořit o žádném výrazném pravidelném ukládání s určitým záměrem.

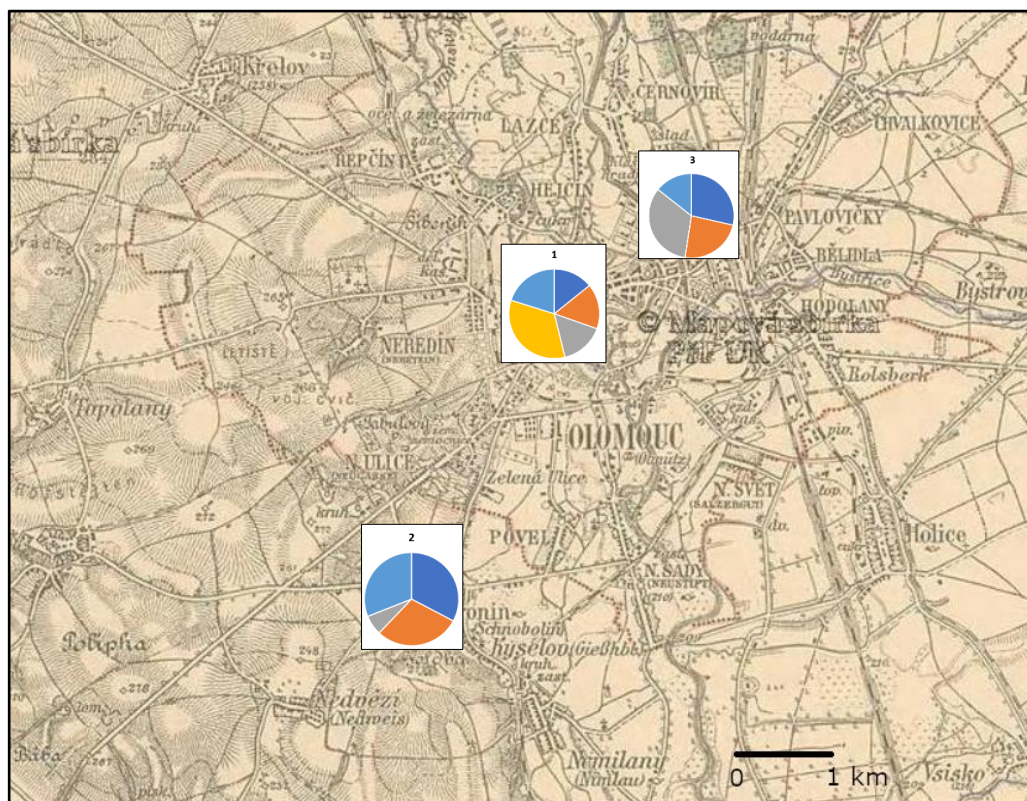

Obr. 19: Grafy vyobrazující zastoupení poloh uvnitř historického jádra města; modrá – podél osy těla; oranžová – zkřížené kotníky; světle šedá – chodidla na levou stranu; žlutá – chodidla na pravou stranu; světlejší modrá – pravá špička od těla, levá špička k ose; zelená – levá špička od těla, pravá špička k ose; tmavě modrá – pouze levá noha; sytě hnědá – pouze pravá noha; tmavě šedá – chybějící končetiny; tmavě hnědá – obě špičky doprava; tmavší modrá – obě špičky doprava; tmavě zelená – zkřížení kolenou; červená – neurčitelná; oranžová (pleťová) – pokrčené; světle šedá – obě špičky do středu; světle žlutá – pokrčená levá, podélně pravá; světle modrá – pokrčená pravá, podélně levá

Na základě výše uvedených grafů můžeme říci, že i v rámci historického jádra města se neprojevují žádné výraznější odchylky a na Dolním náměstí se vyskytuje větší počet méně zastoupených odchylek.

3.2.3 Poloha lebky

Poslední analyzovanou částí je lebka. I u lebky se setkáváme s různými způsoby uložení, ačkoliv na rozdíl od končetin, jejich pozice je o něco přesněji určena. V případě primárního dutého prostoru si všímáme zejména rotace lebky. Problém nastává v případě nadměrnému rozevření čelisti až k jejímu případnému vyvrácení, jelikož tento jev vzniká již pouhým tlakem nadložních vrstev, aniž by zde byla nutná přítomnost dutého prostoru. V případě určení intencionálního uložení lebky nám primárně pomůže pozice krčních obratlů, ačkoliv tu je v případě sekundárního určení (mimo terén, pouze z dokumentace) obtížnější určit. Nejčastějšími pohyby lebky představuje odvalení dozadu či na stranu, které může vzniknout pouze v případě přítomnosti dutého prostoru (Pištěková 2011, 28–29).

Obr. 20: Mapa s grafy vyobrazujícími zastoupení jednotlivých typů polohy lebky; tmavě modrá – levý spánek; oranžová – pravý spánek; šedá – vzpříma; žlutá – chybí; světle modrá - neurčeno

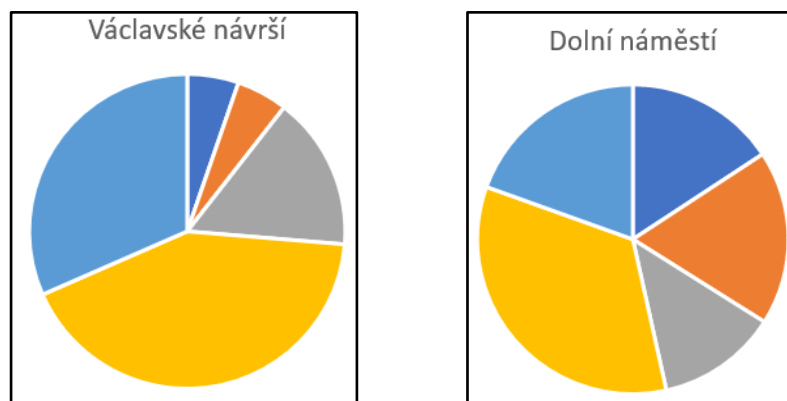
Na základě předchozí mapy (Obr. 20) je zcela patrné, že zastoupení poloh je různé v rámci námi definovaných oblastí. V každé oblasti převládá jiný typ uložení. V historickém jádru města nepřevládá žádná poloha jednoznačně. V případě hospodářského zázemí je v pozadí uložení lebky vzpříma, na druhou stranu poloha na levém a pravém spánku je poměrně vyrovnaná. Vyrovnané zastoupení polohy na

levém a pravém spánku detekujeme i v případě oblasti kláštera. Zde je však nejvíce zastoupeno uložení frontálně.

Poloha lebky	Počet výskytů
Levý spánek	51
Pravý spánek	52
Frontálně	40
Chybějící	62
Neurčitelná	58

Obr. 21: Tabulka zobrazující početní zastoupení jednotlivých typů poloh lebky

Tabulka (Obr. 21) shrnuje, že v rámci olomouckého pohřbívání neexistuje žádná poloha, která by jednoznačně dominovala.

Obr. 22: Grafy zobrazující zastoupení jednotlivých poloh lebky v rámci historického jádra Olomouce; tmavě modrá – levý spánek; oranžová – pravý spánek; šedá – frontálně; žlutá – chybí; světle modrá – neurčeno

Na základě zmíněných grafů je jednoznačné, že neexistují žádné dominantní polohy, které by odlišovaly od sebe zmíněné lokality a území.

3.3 Orientace uložení těla

Standardní, převážně dominující, orientací je uložení ve směru Z–V. V rámci této definované orientace existují akceptovatelné odchylky: JZ–SV, ZJZ–VSV, ZSZ–VJV, SZ–JV. Základními faktory, které mohou orientaci výrazně ovlivnit je konfigurace terénu (hlavní osa těla směřuje do záhrobí), příslušnost daného člověka. Příkladnou výjimkou může být uložení S–J, kdy se nejspíš jednalo o označení cizinců, příslušníků okrajových skupin a jinověrců. Opačnou orientaci můžeme označit jako diskriminující. Ne vždy však tento fakt platí, jelikož v případě kněží je opačné ukládání záměrné, aby tak vždy byli čelem k věřícím (Nezvalová 2016, 268–269).

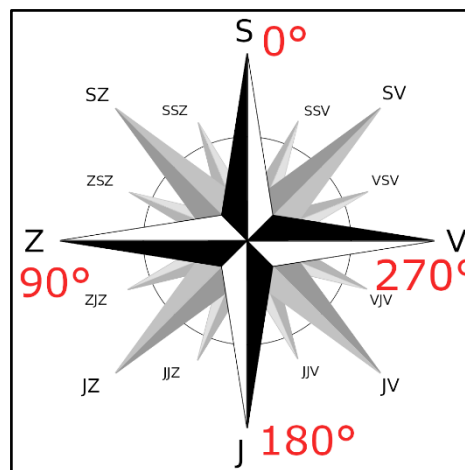
V případě analýzy orientace hrobu jsme přistoupili k metodě přesného měření stupňů dané orientace, kdy vycházíme z předpokladu, že 90° se rovná typické orientaci V–Z, kdy hlava jedince je orientována směrem k západu. Tento přístup byl užit dle metody užité v publikaci Kladrubský klášter 1115–1421 (Nováček a kol. 2010). Z důvodu přehlednějšího zadávání do databáze v případech, kde se nepodařilo identifikovat přesnou orientaci, bylo užito označení 360°.

Celkově se podařilo orientaci určit ve 223 případech, což je tedy téměř polovina celkového počtu. Orientaci jsme určili z plánek na základě změřených úhlů. Analýze byly podrobeny následující lokality: Dolní nám. I./II., Slavonín I./II., Václavské návrší I./II. U zbylých pohřebišť disponujeme pouze informací, že se těla nacházela ve směru V–Z, ovšem jisti si být nemůžeme, tudíž tyto informace jsme do analýzy nezahrnuli.

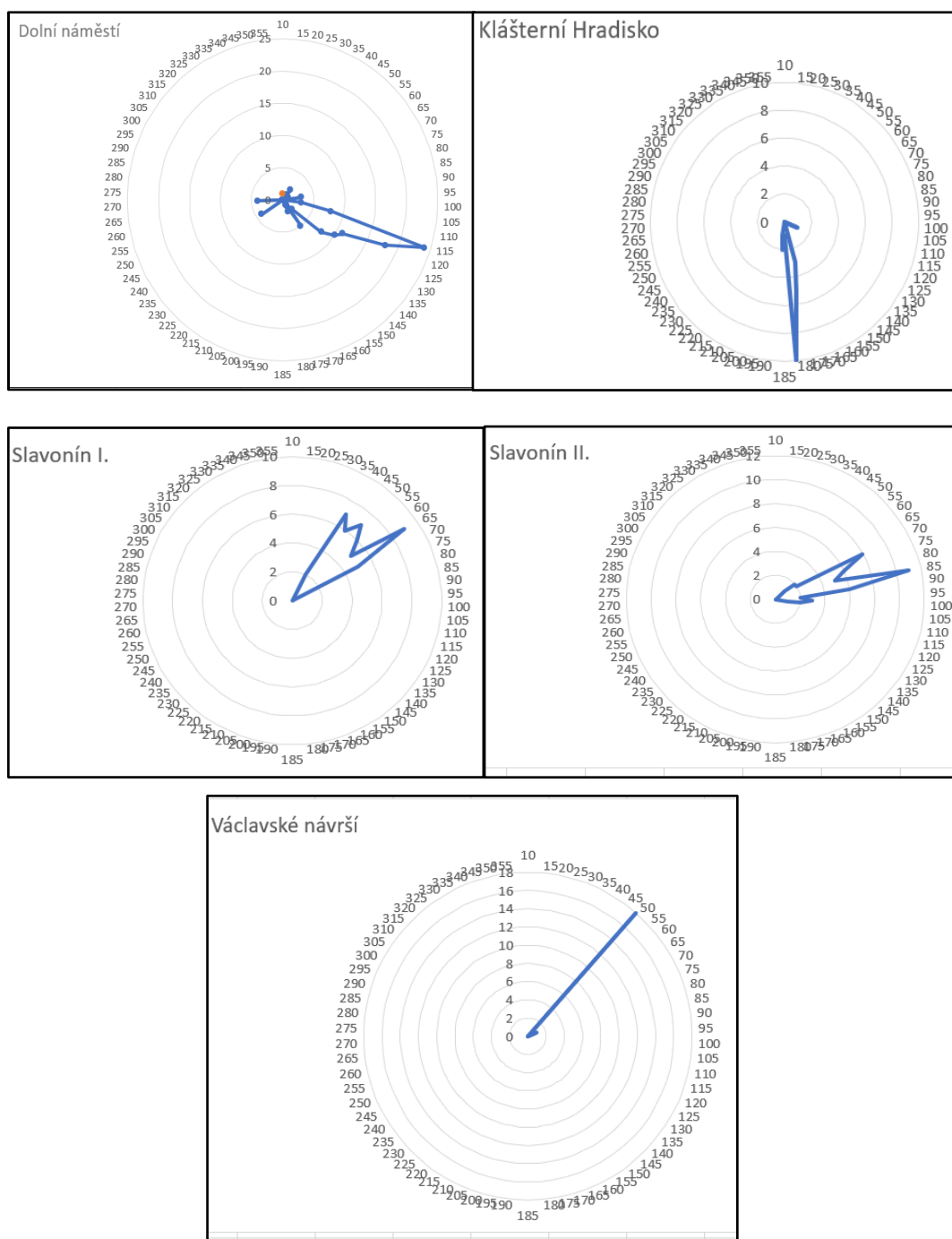
stupně	výskytů	stupně	výskytů
50	27	110	9
55	7	115	24
60	7	120	18
65	11	125	11
70	13	130	10
75	8	135	8
80	5	140	2
85	11	145	1
90	9	150	5
95	2	155	1
100	3	160	2
105	5		

Obr. 23: Tabulka náleží k výše uvedenu grafu a znázorňuje počet zastoupení jednotlivých naměřených stupňů; číslo – hodnota vztahující se ke grafu, kdy v grafu k hodnotě náleží i barevné označení.

Výsledkem je zjištění, že nejpočetněji je zastoupeno 50° a 115°, což jsou směry, které dominují patrně nejvíce. Na druhém místě se nacházejí hodnoty cca o polovinu méně zastoupené jako 65°, 70°, 85°, 125° a 130°. V případě 65° a 70° a dvojice 125° a 130° může jít také o odchylky, které nebyly vytvořeny záměrně.

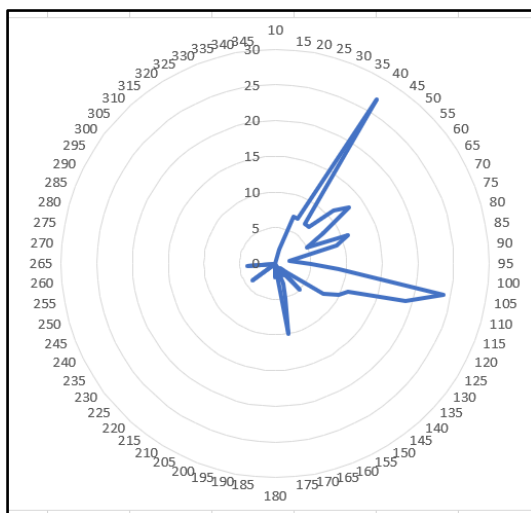

Obr. 24: Hvězdice světových stran doplněná o úhly, které definují jednotlivé strany.

Obř. 25: Grafy zobrazují vyskytující se orientace na jednotlivých lokalitách. Na základě předcházejících grafů je patrné, že jednotlivé oblasti se svým uložením od sebe liší. Nejstriktnější uložení je patrné v případě Václavského návrší, kde jednoznačně převládá směr 50°, výjimku v tomto případě tvoří pouze lokalita Malý dvorek. V rámci Dolního náměstí se orientace pohybuje ve směru 115°–160° s drobnými odchylkami. V případě Slavonína je orientace opět jiná, kdy se hodnoty pohybují do 105°. Můžeme předpokládat, že rozdílnost orientací může být ovlivněna

nejen přítomností sakrální stavby, ale může jít i o fakt, že soudobé hroby byly orientovány podobně. Existuje velké množství dalších faktorů, které mohly mít na orientaci vliv, ale žádný z nich nebyl jednoznačně prokázán, můžeme pracovat i s předpokladem regionálních odlišností. Z další faktorů zmiňme sklon svahu, přítomnost komunikace, jiné krajinné či stavební prvky apod.

Obr. 26: Graf znázorňující zastoupení jednotlivých orientací v rámci všech analyzovaných lokalit

3.4 Předměty z hrobových kontextů

Hrobová výbava je nepochybně důležitou součástí nejen pro studium samotného pohřbívání, ale zároveň pro studium celé společnosti. Bohatost hrobové výbavy jednoznačně vypovídá o víře v posmrtný život, na druhou stranu je pro nás cenným pramenem i pro studium technologií, zemědělství, obchodu, vztahů etc. (Ohler 2001, 165)

Výbavu pohřebišť z námi sledovaného období můžeme označit za chudou a stereotypní, jelikož existoval úzký okruh předmětů, které se na pohřebišti objevovaly. Ze zastoupených předmětů jmenujme: keramiku, nože, kování věder, klíče, brousky, součástí oděvů, šperky. Většina materiálu, který máme k dispozici, však pochází ze záchranných výzkumů. Právě tento fakt může mít stěžejní vliv na nenalezené předměty, jelikož sledované lokality nejsou exkavovány v úplnosti, tudíž hledané předměty se mohou nacházet mimo náš záběr. Posledně zmíněný fakt nelze na půdě města nijak zvlášť ovlivnit, jelikož celoplošná exkavace z důvodu přítomnosti zástavby není možná.

Lokalita	E. záuš.	Prsten	Přezka	Náušnice	Mince	Textil	Žel. a.
Biskupské nám.	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Dolní nám. I.	Ano	Ne	Ano	Ne	Ne	Ano	Ano
Dolní nám. II.	Ano	Ano	Ano	Ne	Ne	Ano	Ne
Hrnčírská ulice	Ano	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne	Ano
Kláštevní Hrad.	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ne
K. sv. Mořice	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Mahlerova ul.	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Na Hradě	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Pekárni ulice	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Pekařská ulice	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne	Ne	Ne
Slavonín I.	Ano	Ano	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano
Slavonín II.	Ano	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne	Ano
Univerzitní ul.	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Václ. náv. I.	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Václ. náv. II.	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Václ. náv. III.	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Wurmova ulice	Ano	Ano	Ne	Ne	Ano	Ne	Ne
Žerotín. nám.	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

Obr. 27: Obecný přehled všech druhů artefaktů nalezených na lokalitách

Přítomnost esovitých záušnic je pro naše období signifikantní. Nepřítomnost jiných druhů předmětů úzce vymezuje námi sledované mladohradištní období a zároveň nás izoluje od středohradištního období, kdy je zastoupení jiných typů předmětů poměrně časté. Pokud bychom měli k dispozici uceleně odkryté lokality mohli bychom jednoznačněji určit kontinuitu, či diskontinuitu vůči středohradištnímu období. Pokud však máme lokality, u kterých máme k dispozici i méně zmiňované milodary, můžeme předpokládat pohřebiště vzniklé, již ve středohradištním období a přítomnost těchto typů milodarů v hrobech může představovat způsob, jak lépe vymezit středohradištní a mladohradištní hroby či pohřební okrsky na pohřebišti, či směr, kterým docházelo k rozvoji pohřebiště.

Otázku esovitých záušnic jsme i my v rámci následujících kapitol řešili i ve spojení s antropologickými daty, jelikož pracujeme na základě faktu, že existovala pravidla pro jejich ukládání a nešlo o pouhou náhodu. Spojujeme přítomnost esovité záušnice s pohlavím, věkem či sociálním postavením. Ve většině případů převažovaly ženy, jednalo se o ženský šperk, ale stejně jako v případě každého pravidla existují výjimky.

3.4.1 Esovitá záušnice

Nejrozšířenějším předmětem v hrobové výbavě v průběhu 10.–12. stol. se stává esovitá záušnice. Jedná se zejména o ženský šperk, ale i přesto se můžeme setkat s jeho přítomností v mužských hrobech – Vratislavský palác v Praze, Lužec nad Vltavou apod. (Marethová 2006, 31). Význam šperku výrazně oceňujeme v námi sledovaném období, jelikož všechny další složky výbavy v průběhu 10. stol. mizí. Šperk je považován za důležitý datovací prvek sloužící k rekonstrukci funerálních proměn v období 11.–12. stol. (Štefan 2010, 171). Období počátku vkládání záušnic do hrobů bývá spojováno s ukládáním mincí. Jako první začali esovité záušnice do hrobů vkládat obyvatelé velkomoravských hradišť (Ungermann 2010, 233).

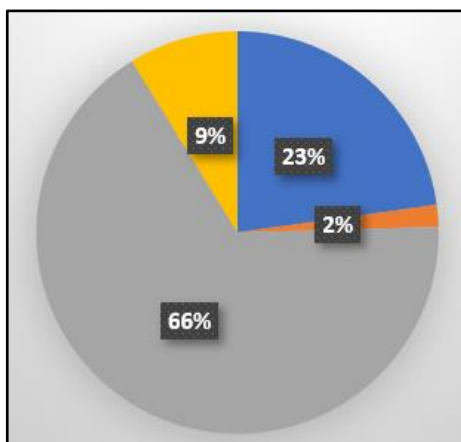
Esovitě záušnice představují jednu z předních ozdob mladší doby hradištní. Pokud bychom se chtěli zaměřit na jejich podobu, jde o jednoduché kroužky, jejichž jeden konec je naplocho roztepán a svinut do tvaru písmene S či ležaté osmičky. Na opačné straně se nachází buď zaoblení, nebo ostré seříznutí (Borkovský 1955, 148). Ozdoba se nosila ve vlasech, nejčastěji byly šperky navlékány na kožené, či textilní pásy. K esovité záušnici se prozatím nepodařilo dohledat žádného předchůdce, za kterého by vznikla (Štefan 2010, 173). Co je důležité u záušnic zmínit je, že se jedná o šperk, který se vyskytoval napříč všemi společenskými vrstvami a nosily je všechny věkové kategorie. Velice často se ve spojení se záušnicemi uvádí pravidlo jejich zvětšujícího se průměru v čase, kdy nejstarší záušnice nabývaly průměru 15 mm, kdežto záušnice ze 12. stol. již nabývají průměru až 30 mm. Podle velikosti lze záušnice rozdělit do tří skupin: malé (13–15 mm), střední (20–36 mm) a velké (i 60 mm) (Marethová 2006, 29). Jedná se o teorii, která je již v dnešní době upozaděna.

	0–14	15–20	20–40	40–60	60+	X let
Muž	1	0	4	4	0	2
Žena	0	0	4	0	0	9
Nedospělý	36	1	0	0	0	0
Neurčitelné	1	12	0	0	0	0

Obr. 28: Rozložení záušnic v hrobech podle věku a pohlaví

Z tabulky (Obr. 28) vyplývá, že z celkového počtu 83 kusů nalezených záušnic 36 kusů připadá na nedospělé jedince ve věku 0–14 let. V mnoha případech se v jednom hrobě nachází více záušnic, jako například H18 z lokality Slavonín „U hvězdárny“, kde se jich v jednom hrobě nacházelo až sedm. S větším množstvím záušnic v hrobě se setkáváme celkem ve 12 případech. Početnou skupinu rovněž představují hroby s neidentifikovanými jedinci, na které připadá až 20 exemplářů. Z hlediska věku převažují věkové kategorie 0–14 let a 15–20 let. Do 20 let se jednalo o častý milodar. V dvojhrobě se záušnice nacházela pouze v jednom případě, kdy se jednalo o hrob muže (40–60 let) a ženy (20–40 let) z lokality Dolní náměstí I.

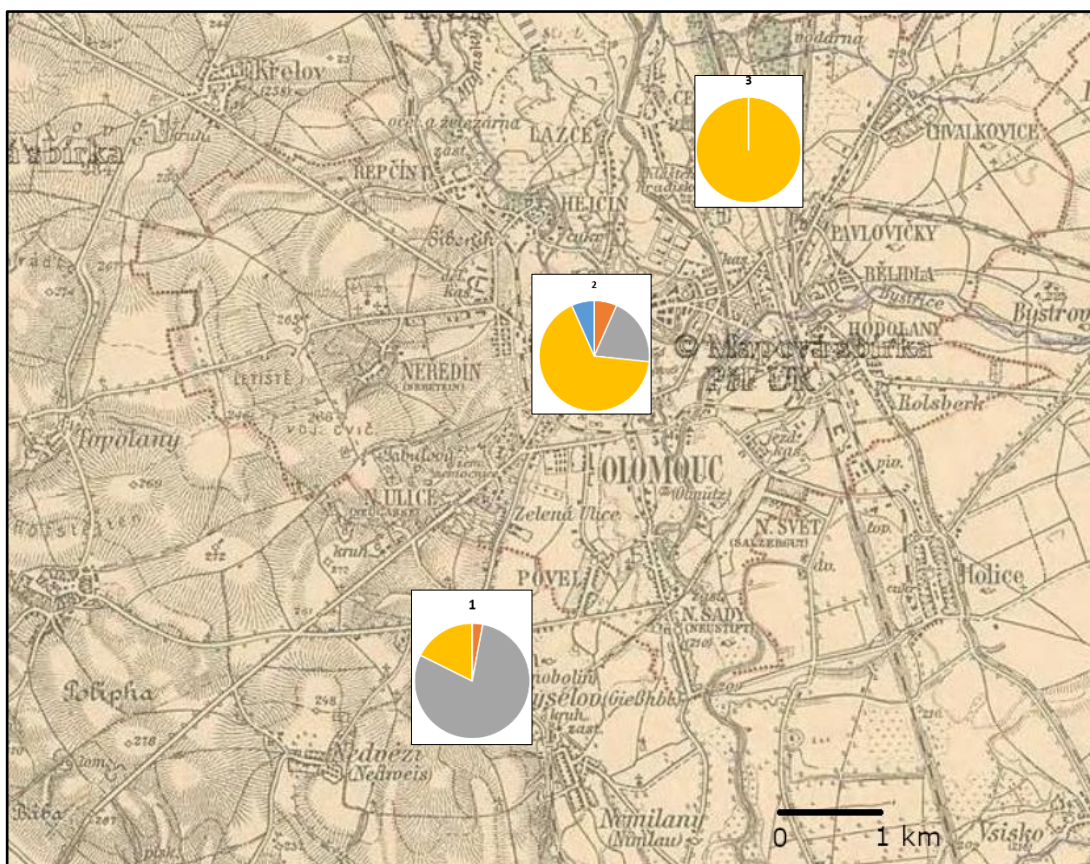
Pracovali jsme s celkovým počtem 56 kusů záušnic z lokalit Slavonín II, Dolní nám. I/II, Biskupské nám., Žerotínovo nám., Klášterní Hradisko. Můžeme říci, že máme zástupce ze všech zájmových území. Nejširší spektrum materiálů je zastoupeno v případě hospodářského zázemí, kde máme všechny druhy materiálů, tedy bronz, stříbro (i plátované), měď. V případě dalších území je indikován výskyt pouze jednoho typu materiálu, kdy převládá výskyt bronzu (oblast Kláštera, Řemeslnicko–kupecká oblast, Předhradí). Výjimku tvoří oblast Michalského kopce, kde máme pouze výskyt měděných záušnic. V oblasti sídla údělného knížectví nemáme detekován žádný výskyt.

Obr. 29: Graf zobrazující zastoupení jednotlivých typů materiálů v rámci celého námi sledovaného území; modrá – Ag; oranžová – Ag, plátování; šedá – Br; žlutá – Cu

Na základě grafu (Obr. 29) jednoznačně dominuje přítomnost bronzových záušnic. Může se jednat o primární materiál pro výrobu. Nejméně jsou zastoupeny záušnice ze

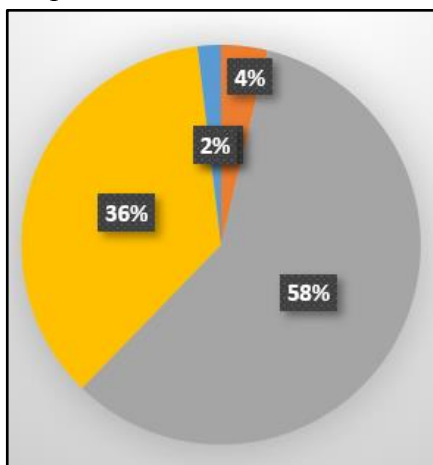
stříbra, plátované, kdy jejich jediný výskyt máme detekován v případě Slavonína II.

Obr. 30: Mapa s grafy představujícími zastoupení jednotlivých intervalů průměru esovitých záušnic na sledovaném území; 1 – Slavonín I, 2 – Dolní náměstí I/II, 3 – Klášterní Hradisko; oranžová – 15–20 mm; šedá – 20–36 mm, žlutá – 36–60 mm; modrá – nad 60 mm

V případě hodnocení poloměrů záušnic jsme nevystačili s výše definovanými kategoriemi a ke třem základním jsme ještě dodefinovali jeden interval 36–60 mm. Při pohledu na mapu (Obr. 30), je více než patrné, že jednotlivé definované oblasti se od sebe liší. Celkově prošlo analýzou 52 záušnic, u kterých se podařilo průměr zjistit. Největší spektrum rozměrů vidíme v případě historického jádra města, kdy jsou zde zastoupeny všechny rozměrové kategorie kromě kategorie 15–20 mm. Poslední interval reprezentuje záušnice s průměrem 70 mm, kterou se podařilo objevit v případě hrobu H703 nad Dolním náměstím II. V případě hospodářského zázemí jednoznačně převažuje rozměr 20–36 mm. V případě Klášterního Hradiska hovoříme o uniformitě, jelikož se podařilo najít pouze reprezentanty intervalu 36–60 mm.

Rozměry esovitých záušnic byly dlouhodobě spojovány s chronologickým významem. V případě Dolního náměstí II. může největší reprezentant pocházet až z posledního období pohřbívání (pol. 13. stol.), proto podobným reprezentantem nedisponujeme v případě Slavonína I., jelikož se jedná o nekropoli z dřívější doby, jejíž zánik proběhl rovněž dříve (11. stol.). Uniformita průměrů nalezených záušnic v případě Klášterního Hradiska je zajímavou otázkou, jelikož sice s přestávkami, ale pohřbívalo se zde až do 15. stol. Očekávali bychom v mladohradištní fázi pohřebiště i větší zástupce, ale nepodařilo se žádného objevit. Na základě zjištěných faktů, můžeme jako jedno vysvětlení považovat, že se jedná buď o stav výzkumu, nebo může jít o pravidlo pro duchovní, že větší záušnice nenosili, popřípadě ani nosit nemohli, jelikož jim to nepovolovalo určité nepsané pravidlo.

Obr. 31: Graf znázorňující celkové procentuální zastoupení jednotlivých intervalů průměrů esovitých záušnic; oranžová – 15–20 mm; šedá – 20–36 mm, žlutá – 36–60 mm; modrá – nad 60 mm

Pokud bychom výskyt hodnotili v celku, dojdeme k výsledkům, které znázorňuje výše umístěný graf (Obr. 31). Jednoznačně v rámci celého sledovaného území převládá rozměr 36–60 mm, následuje rozměr 20–36 mm. Může se jednat o jednu větší skupinu, jelikož máme k dispozici hodně zástupců, kteří se pohybují právě kolem hraničního rozměru 36 mm.

3.4.2 Prsteny

Počátek prstenů nacházíme již ve střední době hradištní, ovšem v námi sledovaném období se jejich počet opět snižuje. Předpokládá se, že zhruba na 30 mladohradištních lokalit připadá asi 100 kusů. Nejběžněji se vyskytují prsteny kovové z materiálu jako je bronz, stříbro, zlato či cín. Mnohé prsteny bývají zdobeny pomocí rytých značek, ornamentů, kanelury, důlkování, štítků či skleněných oček (Živný 2005, 169–170).

Nejčastěji se setkáváme v případě kovových prstenů buď se zástupci pletených prstenů, nebo s páskovými prostými prsteny. Jedná se o předměty, které můžeme v hrobě nalézt zejména na pravé ruce (Makovcová 2013, 60). Pro 11. stol. jsou typické chronologické konce tzv. jazykovité, pro 12. stol. jsou signifikantní hladké téměř nezdobené prsteny (Marethová 2006, 33).

Druhý typ představují prsteny skleněné. Označení většiny skleněných prstenů s přesností je problematické, jelikož existuje větší množství interpretací skleněných kroužků: přívěsky náhrdelníků, závěsky záušnic, náušnic, předměty pro vplétání do vlasů nebo platidla (Makovcová 2013, 26–27).

Dochovaly se pouze čtyři exempláře v rámci celého území. Disponujeme nálezy z Dolního náměstí II. a Wurmovy ulice, kde máme dva představitele kovové a dva skleněné. Na Dolním náměstí jsou to dva zlomky kovového prstenu a jeden skleněný prsten. Z Wurmovy ulice máme pouze doklad skleněného korálku.

	0–14	15–20	20–40	40–60	60+	X let
Muž	0	0	0	0	0	0
Žena	0	0	1	0	0	0
Nedospělý	0	1	0	0	0	3
Neurčitelné	0	0	0	0	0	0

Obr. 32: Přehled výskytů prstenů v hrobech jedinců s určením pohlaví a věku

Na základě poznatků získaných díky vytvoření tabulky můžeme říci, že z celkového počtu 5 prstenů se pouze jeden podařilo přiřadit muži ve věkovém rozpětí 20–40 let. Ve zbylých 4 případech se jedná o jedince s neurčeným pohlavím, kdy pouze jednou máme určený věk 15–20 let. Všechny prsteny byly objeveny v hrobě s jedním jedincem.

3.4.3 Přezka

Přezka je opatřena buď pohyblivým trnem nebo nepohyblivým výčnělkem. Nejčastěji se vyskytuje vícedílná přezka opatřená trnem. Přezka je složena z rámečku (rovné nebo konkávně prohnuté strany) a trnu připevněného pomocí ouška k jedné ze stran rámečku (Sklenář 1992, 40–41). Materiálem pro jejich výrobu bývá kov jako je železo, barevné či drahé kovy. Občas se můžeme setkat s povrchem opatřeným pozlacením. Existuje předpoklad, že tvar přezek souvisí s jejich funkcí. Například „osmičkovité“ a malé kruhové přezky zejména z olova či cínu se užívaly jako spínadla bot (Zůbek 2002, 140–146).

	0–14	15–20	20–40	40–60	60+	X let
Muž	0	0	0	1	0	0
Žena	0	0	0	0	0	0
Nedospělý	0	0	0	0	0	0
Neurčitelné	0	0	0	0	0	0

Obr. 33: Přehled výskytů prstenů u jedinců určitého pohlaví a věku

Jediný nález pochází z lokality Dolní náměstí II, kdy se přezka našla v hrobě muže ve věku 40–60 let. Toto zastoupení považujeme za žalostné, jelikož právě přezky by mohly prokázat určitou rozmanitost, týkající se způsobu oblékání a tehdejší módy.

3.4.4 Mince

Mince se stávají součástí hrobové výbavy od 11. stol. Typickými nálezy jsou denárové ražby českých a moravských Přemyslovců a dále uherských králů. Předpokládá se, že v hrobové výbavě měly funkci obolu mrtvých, jednalo se patrně o poplatek pro převozníka přes řeku Styx. Mince se však ve středověku neobjevuje v hrobové výbavě poprvé, drobné zmínky o tomto zvyku pocházejí již ze starověku (Hlubek 2014, 74–75). Celkově se na Moravě podařilo přímo v hrobech identifikovat cca 378 mincí. Převážná část nálezů jsou mince moravské (53 %), zbylé procento tvoří mince importované (uherské, české, německé, rakouské, anglické). Do 60. let 11. stol. převažují mince uherské, což se ve zmíněném období mění a nastupují do popředí olomoucké a brněnské ražby (Živný 2004, 1–2).

	0–14	15–20	20–40	40–60	60+	X let
Muž	0	0	0	0	0	1
Žena	0	0	0	0	0	4
Nedospělý	4	0	2	0	0	0
Neurčitelné	0	0	1	0	0	0

Obr. 34: Přehled výskytů mincí u jedinců určitého pohlaví a věku

Mince v hrobech představují velice důležitý artefakt z chronologického hlediska, jelikož pomocí nich jsme schopni datovat i jiné předměty, které se společně s nimi vyskytly (esovité záušnice). Mince se vyskytují nejen v městském prostředí, ale jejich nálezy máme i v případě vesnického prostředí, jelikož od 11. stol. je kov běžně dostupný i v odlehlejších místech. Sociální souvislosti můžeme identifikovat až ve 13. stol. (Klápště 1999, 776–792).

Pokud se zaměříme na uložení mincí, můžeme konstatovat, že ve většině případů se mince nacházely na pravé straně těla. Jakmile přejdeme k uložení v rámci částí těla, primárně jsou mince ukládány do dlaní (31 %). Druhé největší procento reflektujeme v případě uložení do oblasti hrudníku (17 %), zbylá uložení výrazně zaostávají: ústní dutina, prostor pánve, jiné části, mimo skelet (Živný 2004, 6–7).

Největší množství nálezů mincí nacházíme v hrobech nedospělých jedinců, ve 4 případech ve věkovém rozpětí 0–14 let a ve 2 případech ve věkovém rozpětí 20–40 let, ale vzhledem k tomu, že jde o nedospělé jedince, hovoříme spíše o věku 20 let. Častěji se mince nacházejí u žen, než u mužů. U žen máme celkem 4 nálezy a u mužů pouze jeden nález. Bohužel věkové rozpětí se nepodařilo určit. Poslední nález byl učiněn v hrobě jedince s neurčitelným pohlavím ve věkovém rozpětí 20–40 let.

Pokud se na nálezy podíváme v prostorových souvislostech, zjistíme, že nálezy se vyskytly na třech místech: Wurmova ul., Slavonín I./II. Na žádném jiném místě se nálezy odhalit nepodařilo. Časově nálezy spadají do období přelomu 10. a 11. stol. – denár Štěpána, Spytihněva II., Ondřeje I. a Oty I. Sličného. Jedná se zejména o ražby maďarské a moravské, českou ražbu máme zastoupenou pouze jednou. Z hlediska uložení jednoznačně převládá umístění v blízkosti pravé stehenní kosti (celkem 5 příkladů), dále máme doloženo umístění v blízkosti trupu či v dlani. Právě v jednom případě se v blízkosti stehenní kosti místo mince nacházelo keramické kolečko, což nás vede k závěru, že se jednalo o keramickou náhražku mince.

3.4.5 Náušnice

Svůj rozmach zaznamenaly náušnice v době středohradištní, kdy byly postupně nahrazovány esovitými záušnicemi. Zprvu byly náušnice provlékány ušním boltcem, což se změnilo právě při nástupu esovitých záušnic, kdy se náušnice staly jejich součástí (Živný 2005, 167).

	0–14	15–20	20–40	40–60	60+	X let
Muž	0	0	0	0	0	0
Žena	0	0	0	0	0	0
Nedospělý	6	0	0	0	0	0
Neurčitelné	0	0	0	0	0	6

Obr. 35: Přehled výskytu náušnic u jedinců určitého pohlaví a věku

Celkově se nám podařilo identifikovat 8 nálezů na lokalitách Wurmova a Pekařská. V případě Wurmovy ulice disponujeme nálezy, které pohřebiště lépe datují. Problém nastává u Pekařské ulice, kdy se podařilo objevit z milodarů pouze náušnice, což naznačuje, že se jedná o pohřebiště středohradištní. Nemáme informace ani o věku ani pohlaví, jelikož v šesti případech se dospělého jedince nepodařilo určit a ve dvou případech jedinci nebyli podrobeni analýze. Ve zmíněných šesti případech jde o dvojhroby, které obsahují jednoho nedospělého jedince a jednoho dospělého jedince. U nedospělých jedinců jde o věkové rozpětí 0–14 let. Můžeme pouze předpokládat, že se mohlo jednat o hroby například dospělých žen s dětmi, což by bylo velice pravděpodobné, jelikož náušnice představují ženský šperk. Bohužel toto tvrzení

nemáme v ani jednom případě podloženo, jelikož k tomu by byla zapotřebí antropologická analýza s přesným určením pohlaví.

3.4.6 Železné nože a další kovové artefakty

V období středověku se nůž stává běžnou součástí hrobové výbavy. Předpokládá se, že do hrobu byl ukládán z důvodu osobní ochrany majitele. Jeho význam v hrobě není nijak zvlášť důležitý, jelikož se jedná o předmět chronologicky necitlivý (Hlubek 2014, 76).

Samotný předmět se v hrobové výbavě objevuje v rámci středověku již ve starší době hradištní. Jedná se o víceméně univerzální nástroj, který se v krajních případech může použít i jako zbraň. Obvykle se v rámci jednoho hrobu nachází pouze jeden nůž, ale pochopitelně se můžeme setkat i s výjimkami. Důvod vkládání samozřejmě není úplně jednoznačný. Ve většině případů se nejspíš jednalo o součást soukromého majetku zemřelého. Na druhou stranu je potřeba zdůraznit jeho magický význam, jelikož se věřilo, že šlo o ochranu před zlými silami a démony, stejně jako, že odděluje živé od mrtvého (Živný 2005, 186–187).

	0–14	15–20	20–40	40–60	60+	X let
Muž	0	0	0	0	0	3
Žena	0	0	0	0	0	1
Nedospělý	0	0	0	0	0	0
Neurčitelné	0	0	0	0	0	0

Obr. 36: Přehled výskytu železných předmětů u jedinců určitého pohlaví a věku

Celkově byli nalezeni čtyři zástupci, které můžeme s jistotou označit za nože. Celkem tři reprezentanti se nacházeli v mužských hrobech, kdežto u žen se podařilo identifikovat zástupce pouze jednoho. Věková rozpětí jedinců se určit nepodařilo. Jednalo se o převážně mužský milodar.

V celkem cca 5 případech byly identifikovány pozůstatky železného předmětu. Není možné s přesností říci, že se jednalo o nože, ale i tento fakt by se dal předpokládat. Na druhou stranu myšlenku o tom, že se jednalo o nože nepodporuje úplně fakt, že dva exempláře byly nalezeny v hrobech žen a dva exempláře v hrobech nedospělých

jedinců. Otázka přesného určení však zůstane otevřená, jelikož předměty nejsou ve stavu, kdy by bylo možné je přesně identifikovat.

Těmito nálezy disponujeme ve třech lokalitách: Slavonín II., Dolní náměstí I. a Hrnčířská ulice. Jednoznačně se předměty podařilo určit na Slavoníně a v případě Hrnčířské ulice. Jedná se o lokality spadající do různých oblastí. Není možné jednoznačně určit bližší souvislost, proč se nacházejí nože právě zde. V případě slavonínské lokality bychom nůž očekávali, jelikož se jedná o hospodářský nástroj, i v případě Dolního náměstí, jelikož se i v případě řemeslníků jedná o potřebný nástroj.

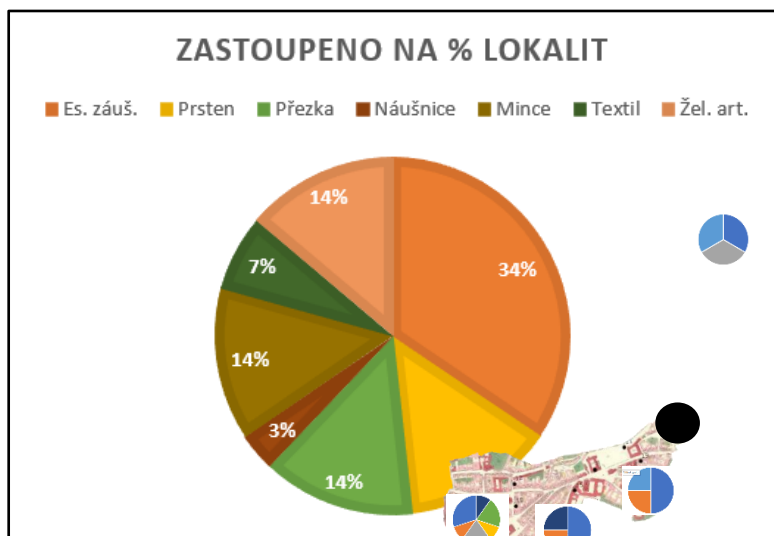
V jednom případě se podařilo prokázat určité stopy po přítomnosti bronzu a to v hrobě ženy bez bližšího určení věku. Vzhledem k faktu, že se jednalo o ženu, se můžeme domnívat, že patrně šlo o jakýsi šperk. Samotný předmět se však nepodařilo objevit, tudíž přesnou identifikaci provést nemůžeme.

3.4.7 Textilie

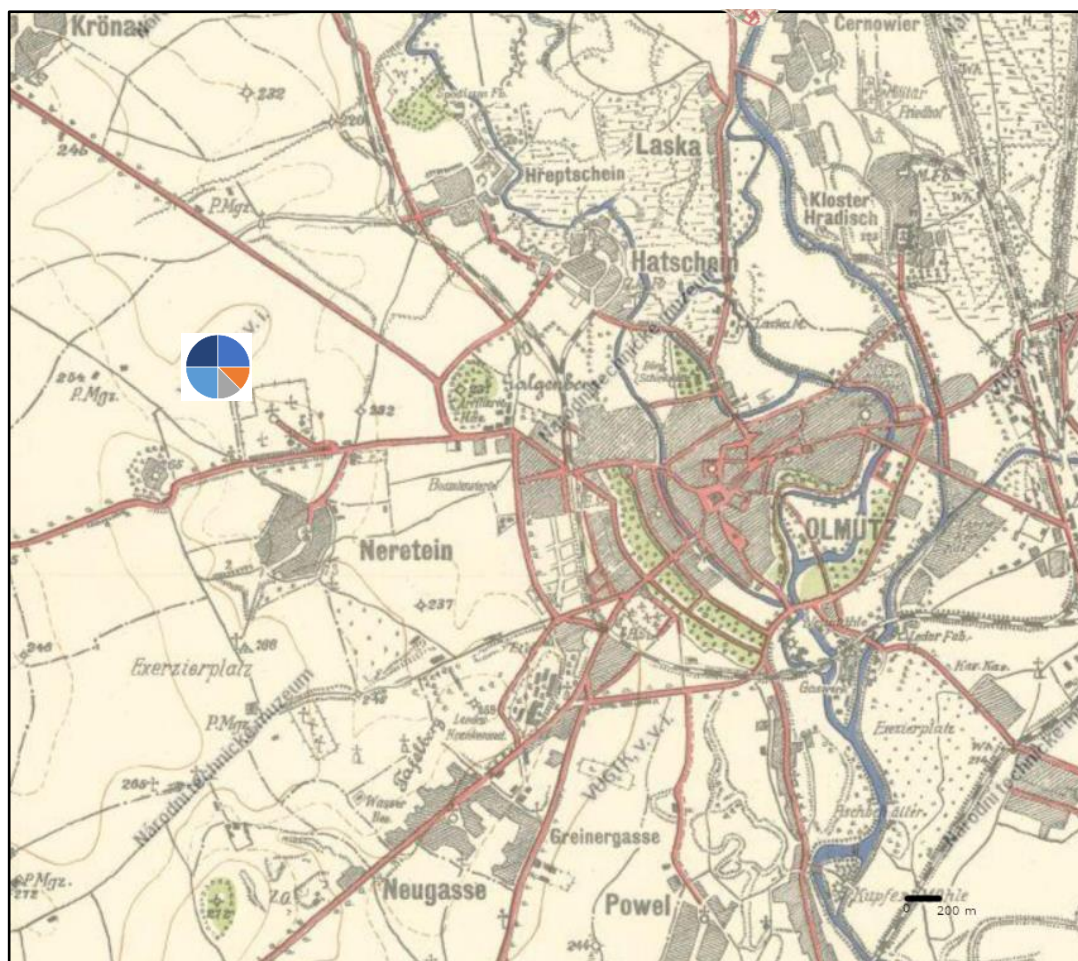
Textil je jeden z mála materiálů, který se téměř nezachovává. Nicméně oblast Olomouce disponuje vhodným prostředím k zachování tohoto typu materiálu. V průběhu 11.–12. stol. se vyskytuje textil pouze u významných jedinců (Živný 2005, 173), a to ve třech formách: 1. zbytky vlastního organického materiálu, 2. zmineralizovaná forma původního materiálu, 3. otisk vnějšího povrchu v korozních vrstvách (Březinová 2010, 29). Nejběžněji se s ním setkáváme ve třetím případě, a to díky rzi na železných předmětech nebo patině na předmětech bronzových. Nejběžněji se vyskytuje tkanina hrubší (Dostál 1966, 66).

Textil patří mezi méně časté nálezy. Ze všech pohřebišť máme čtyři zástupce. Všechny nálezy pocházejí z Dolního náměstí. Nálezy se nepodařilo spojit s antropologickými údaji, jelikož ani pohlaví ani věk se určit nepodařilo. V jednom případě jde o nález ze Slavonína I, kde byl objeven v hrobě nedospělého jedince ve věkovém rozpětí 15–20 let. Obecně lze konstatovat, že textil se nacházel v hrobech s jedním jedincem. Ve všech případech se mohlo patrně jednat o pohřební rubáš.

Závěrečné vyhodnocení hrobové výbavy:

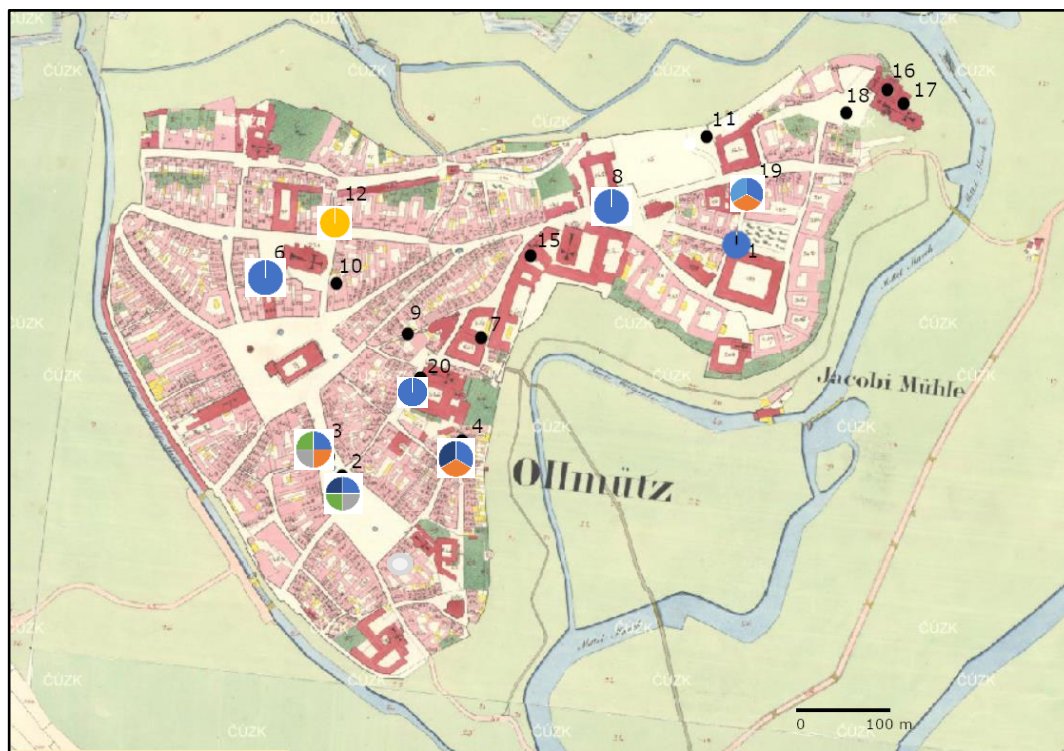
Obr. 37: Graf s přehledem % zastoupení předmětů v rámci všech lokalit

Obr. 38: Mapa s grafy označujícími zastoupení nálezů v rámci jednotlivých vymezených území, světle modrá – mince, tmavší modrá – esovité záušnice, nejtmavší modrá – železné artefakty, oranžová – prsten, žlutá – náušnice, zelená – textil, šedá – přezka.

Na základě mapy (Obr. 38) si můžeme všimnout větší rozdílnosti nálezů mezi jednotlivými vymezenými územími. Nulové zastoupení nálezů je patrné v případě Sídla údělného knížectví. Pokud se podíváme na skladbu celkově, zjistíme, že v případě všech zájmových územích se vyskytují záušnice. Skladba v případě Předhradí a Michalského kopce je dosti podobná, alespoň v základu, kdy jsou zastoupeny prsteny a esovité záušnice. Jediný rozdíl představuje třetí předmět, kdy v případě Michalského kopce se jedná o železný artefakt, kdežto v případě Předhradí je to mince. O dosti pestré skladbě hovoříme v případě Řemeslnicko–kupecké osady, kdy můžeme konstatovat, že máme zastoupeny celkově všechny námi detekované předměty, zejména na pohřebišti na Dolním náměstí, v Pekařské ulici či u kostela sv. Mořice. Nijak zvlášť se od standardů neodlišuje ani Hospodářské zázemí či oblast Kláštera. Početněji se zde vyskytují zejména přezky.

Skladba hrobové výbavy je víceméně vyrovnaná s drobnými odchylkami v rámci území. Celé problematice se vymykají lokality na Václavském návrší, které nemají zastoupení žádných předmětů. Může se jednat o souvislost o výsostné postavení z hlediska křesťanství v rámci Olomouce. Na druhou stranu se jedná o místo elity, tudíž bychom očekávali přítomnost bohatších pohřbů, ale i místo kléru, což by nepřítomnost milodarů vysvětlovalo. Nepřítomnost předmětů může být způsobena i množstvím stavebních změn, či se může jednat o výsledek archeologických prací. Jednolitost nálezů si vysvětlujeme pomocí uniformity pohřebního ritu, kdy se předměty vyskytovaly poskrovnu a škála typů nebyla příliš velká. V závěru tohoto základního hodnocení bychom však měli poukázat na fakt, že největší pestrost nálezů vidíme v případě Řemeslnicko–kupecké oblasti, což může být doklad faktů, že pro obchodníky a řemeslníky byly předměty dostupnější než v případě venkovských lokalit jako například Slavonín. Ještě na závěr zmiňme lokalitu Kláštera, kde se ve výbavě podařilo odhalit stejné předměty jako v jiných částech města.

Obr. 39: Mapa lokalit s vyznačením typů hrobových nálezů; černá – bez nálezu, světle modrá – mince, tmavší modrá – esovitá záušnice, nejtmaší modrá – železný artefakt, oranžová – prsten, žlutá – náušnice, zelená – textil, šedá – přezka..

Pokud se na zastoupení předmětů zaměříme v rámci lokalit, nikoliv v rámci celých území, dojdeme rovněž k zajímavým výsledkům. Zcela bez nálezů máme lokality na Václavském návrší, které však nejsou jediné. Z dalších lokalit zmiňme Pekární ulici, Univerzitní ulici, Na Hradě, Mahlerovu ulici a Ostružnickou ulici. Ve většině případů se jedná buď o solitérní hroby, nebo o pozůstatky větších pohřebišť. V případě solitérních nálezů (Na Hradě, Univerzitní ulice, Mahlerova ulice) nemůžeme přesně uvést důvod, proč v hrobech nejsou žádné milodary. Teorií vysvětlujících tuto skutečnost je mnoho – náhodný hrob na pohřebišti, stav výzkumu, předměty se ztratily v průběhu doby z důvodu stavebních změn apod. Další identifikovanou skupinou jsou rozrušené hroby, které dokládají předcházející přítomnost pohřebiště, což znamená, že předměty nacházející se v okolí představují sekundárně přemístěné milodary. Ani v rámci druhého případu nemůžeme s předměty 100 % počítat, tudíž je ve výsledném součtu neuvádíme. V případě čtyř lokalit byly jedinými nálezy esovité záušnice – Biskupské náměstí, Kostel sv. Mořice, Žerotínovo náměstí a Nám. Republiky. U posledního jmenovaného nejde o nález kostrového hrobu, tudíž se pouze domníváme, že se jednalo o milodar. Poslední kategorii tvoří lokality, jejichž artefaktové spektrum je poměrně široké – Dolní nám. I./II., Hrnčířská ul., Wurmova ul.

V lokalitě Pekařská ulice byla jediným nálezem náušnice. Nejedná se o nález typický pro mladohradištní, ale spíše pro středohradištní období, takže by se dalo předpokládat, že se jedná o středohradištní pohřebiště, protože nedisponujeme žádným dokladem, že se určitě jedná o mladohradištní lokalitu, neboť v mladohradištním období se již mohlo pohřbívat spíše u kostela sv. Mořice.

3.4.8 Solitérní nálezy

Do této kategorie patří nalezené předměty: korálky (kamenný a skleněný), keramické kolečko, organický obal, zvířecí kosti. Jejich výskyt v počtu jedné může být způsoben tím, že více těchto typů předmětů buď uloženo nebylo, nebo se jedná o předměty, které mohly být uloženy ve větším počtu, ale z důvodů postdepozičních procesů se ve větším množství nedochovaly (organický obal).

Předmět	Lokalita	Počet jedinců	Pohlaví	Věk
Kamenný korál	Slavonín II.	1	nedospělý	14–20 let
Skleněný korál	Slavonín II.	1	nedospělý	14–20 let
Keramické kolečko	Slavonín II.	1	nedospělý	14–20 let
Org. obal	Dolní nám. II.	1	neurčené	Neurčený
Štípaná industrie	Slavonín II.	1	nedospělý	Neurčený
Zv. kosti	Slavonín II.	1	muž	Neurčený

Obr. 40: Přehled jednotlivých solitérních nálezů na lokalitách ve spojení s antropologickými informacemi

Na základě přehledu solitérních nálezů je možno konstatovat, že všechny předměty, které se vyskytují pouze náhodně, pochází z pohřebiště Slavonín „U hvězdárny“. Již ve středohradištním období se zde nacházelo pohřebiště. Právě jeho existence může být důvodem výskytu těchto předmětů. Jedinou výjimku představuje organický obal z Dolního náměstí. Jedním vysvětlením může být větší výskyt organických obalů na pohřebištích a zničení předmětů postdepozičními procesy. Z hlediska pohřbených vidíme, že význačné předměty se nacházejí v hrobech nedospělých jedinců, jejichž věk se pohybuje mezi 14–20 rokem věku. Pouze v jednom případě můžeme hovořit o muži, v jehož hrobě se podařilo najít zvířecí kosti, které mohly představovat uloženou

masitou potravu. Ve všech případech se jednalo o pohřeb jednoho jedince. Zajímavým nálezem je keramické kolečko, u kterého existuje předpoklad, že se jedná o náhražku mince.

3.5 Zvláštní úpravy hrobů

3.5.1 Náhrobky

Náhrobky nepředstavují typický prvek mladohradištního období, jelikož se vyskytují jen zřídka. Náhrobek bývá považován za jeden ze způsobů, jak odlišit vyšší sociální vrstvy, jelikož víme, že pomocí milodarů to v této době není úplně možné. V některých oblastech (zejména Čechy a Slovensko) se vyskytují hroby zakryté deskou s vytesaným křížem (Nesibová 2014, 19).

Ačkoliv je náhrobní kámen chronologicky necitlivý, tak za nejčastější časové horizonty jeho výskytu jsou považovány 11. a 12. stol. Předpokládá se, že důvodem jejich vzniku byla snaha o zabránění znesvěcování ostatků. Primárně se přítomnost náhrobních kamenů váže na mocenská centra (Podhorský–Drnovský 2017, 378). I přestože lze Olomouc považovat za mocenské centrum, výskyt hrobových kamenů je víceméně sporadický.

V případě našich lokalit se s náhrobky setkáváme v případě Wurmovy ulice, ale nemáme k dispozici bližší informace. Na druhou stranu v případě mnoha pohřebišť předpokládáme, že určitým způsobem hroby označeny byly, jelikož mnohdy vytvářejí pravidelné řady a vzájemně se nenarušují. Můžeme předpokládat, že hroby byly označeny za pomoci organického materiálu, což je důvod proč se označení nedochovalo – možné dřevěné křížky.

3.5.2 Kamenné obložení

Kamenné obložení se pozvolna vytrácí v souvislosti s nástupem etážovitěho pohřbívání. Celkově rozlišujeme tři typy: 1. nahodilé kameny v hrobech, 2. částečně obložené hroby, 3. zával. Pro první typ je signifikantní přítomnost 1–3 volně položených kamenů v hrobě poblíž kostry. V uložení kamenů není patrný žádný systém. Druhý typ se vyznačuje nesouvislým obložením hrobové jámy. Třetí typ

tzv. zával se projevuje naprostým překrytím těla jedince kameny a bývá spojován převážně s protivampýristickými zásahy (Marethová 2006, 48).

Kamenné obložení bylo identifikováno na dvou lokalitách, a to na Dolním náměstí a na lokalitě Hrnčířská ulice. V případě Hrnčířské ulice nedisponujeme žádnými bližšími poznatky, jelikož k lokalitě neexistuje žádná nálezová zpráva. V případě Dolního náměstí, máme doklad pouze v jednom případě, a u hrobu H2193, kde se plochý kámen nacházel pod hlavou jedince. Kámen pod hlavou by mohl znamenat polštářek, nebo by se mohlo jednat o podepření rakve. Kámen pod hlavou se někdy považuje za znak pokory či askeze a spojuje je s pasáží z Bible o Jákobově vidění (Nováček a kol. 2010, 106). Druhý doklad kamene v hrobě pochází z Klášterního Hradiska, kdy u nohou jedince v hrobě H378, byl kámen rovněž přítomen. Více dokladů kamenného obložení nemáme.

3.5.3 Rakve

Rakve se v mladohradištních hrobech vyskytují častěji než kamenná obložení. Ne vždy se však musí jednat přímo o rakev, jelikož máme i doklady pouhých prken, na kterých byli nebožtíci uloženi.

V případě našich lokalit nedisponujeme nijak závratnými počty rakví. Jedinou lokalitou, kde jsou rakve doložené je Dolní náměstí. Důvody mohou být dva buď se opravdu nikde jinde v rámci Olomouce v rakvích nepohřbívalo, nebo jiné lokality nemají tak dobré půdní podmínky pro jejich zachování. Rakve se nám však nezachovávají pouze v podobě dřevěných prken, ale dokladem jejich přítomnosti mohou být také kovové hřebíky. Celkově se podařilo identifikovat 44 dokladů přítomnosti rakve, z čehož ve 12 případech byla provedena archeobotanická analýza. Ve všech případech se jednalo o dubové dřevo (Václavíková 2017, 70).

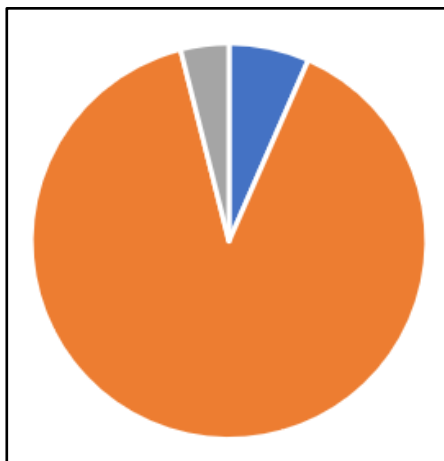
Existuje i sekundární doklad o přítomnosti rakve, který ale není tak průkazný, jako přímá přítomnost komponenty rakve. Jedná se o polohu žeber, kdy se v případě přítomnosti rakve, vytvářejí pravidelné shluky. Při rozkladu těla se začala žebra ukládat do volných míst, které způsobovala přítomnost rakve. Shluky žeber se podařilo identifikovat v 72 případech, včetně hrobů s rakví. Kromě dalších hrobů s rakvemi na

Dolním náměstí se nám podařilo identifikovat další i na lokalitách Slavonín I. (13 hrobů) a Václavské návrší II (4 hroby).

3.6 Narušování hrobů

Dokladem dlouhodobého pohřbívání jsou vzájemná narušení hrobů či etážové pohřbívání (Kostel sv. Mořice).

Druhým typem narušení je stavbou, či jinou stavební činností, které můžeme indikovat buď přímo, nebo nepřímo. Přímou představuje jasné narušení stavbou, kdy pozdější stavba přímo prochází hrobem. Nepřímou stopu představují různé nálezy v hrobech jako například mazanice, terakoty, dlaždice, cihly apod. Jedná se o nálezy, které tedy nejsou přímo součástí hrobové výbavy. Dokladem stavební činnosti jsou i skládky hrobů.

Obr. 41: Graf zobrazující počty narušení hrobu hrobem, oranžová – Dolní nám. II., modrá – Dolní nám. I., šedá – Václavské návrší

Graf (Obr. 41) znázorňuje hroby narušené jiným hrobem, či jiným objektem. V přepočtu se podařilo prokázat narušování na Dolním náměstí II. celkem v 68 případech, na Dolním náměstí I. v 5 případech a na Václavském návrší ve 3 případech. Na lokalitách v případě Hospodářského zázemí se nepodařilo detekovat žádné narušování. Na základě zjištěných informací je možné říci, že narušování se vyskytuje zejména v historickém jádru, kde se jedná nejspíše o důsledek nedostatku místa. Na základě zmíněného předpokladu můžeme uvést také lokalitu Kostel sv. Mořice. Z uvedených případů ještě ve 4 případech máme doloženo zároveň narušením stavbou i hrobem.

3.6.1 Otázka přítomnosti etáží

V souvislosti s otázkou vzájemného narušování hrobů souvisí i otázka etážovitosti. V případě našich pohřebišť jednoznačně o etážovitosti hovoříme

v případě Wurmovy ulice a kostela sv. Mořice. Můžeme pracovat i s předpokladem jisté etážovitosti v případě Dolního náměstí II., kdy v blízkosti sakrální stavby jsou hroby výrazně narušenými jinými, což vyznívá zejména v místě Dolního nám. I.

Projdeme tedy každou lokalitu zvlášť. V případě Dolního náměstí II., předpokládáme jistou etážovitost, jelikož hroby se navzájem výrazně narušují zejména v přítomnosti sakrální stavby, jelikož se jednalo o velice lukrativní místo, proto jsou hroby výrazně narušeny a rozteče mezi nimi jsou minimální.

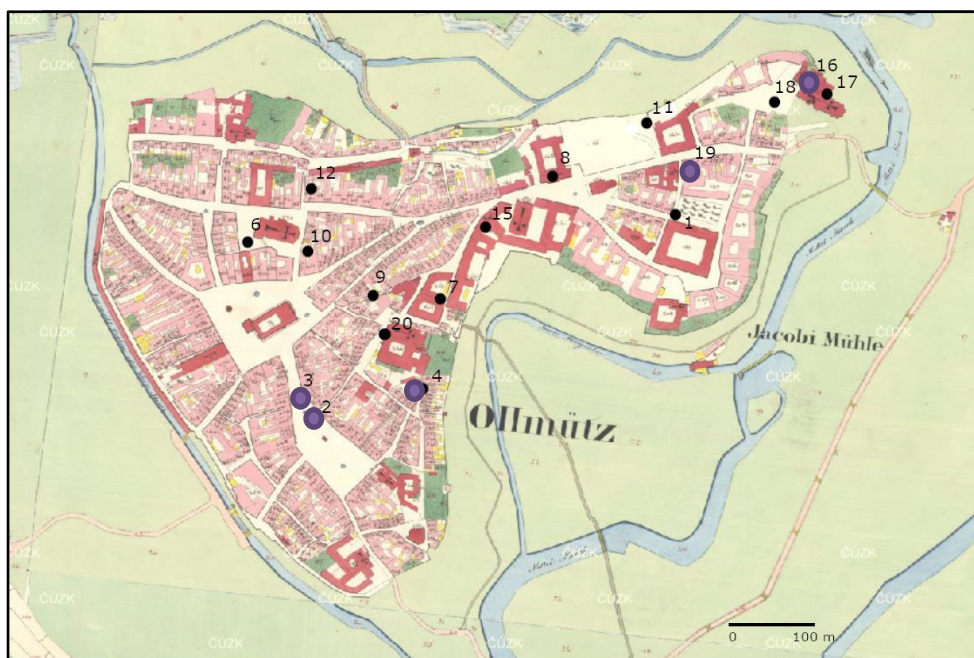
Další lokalitou je oblast kostela sv. Mořice, kde je etážovitost jednoznačná. Jedná se o fakt, který je dán tím, že pohřbívání zde probíhalo dlouhodobě až do 18. stol., kdy pohřbívání ukončily josefínské reformy. Právě dlouhodobé pohřbívání na omezeném území je jednoznačným důvodem pro vznik etážovitosti.

Poslední lokalitou je Wurmova ulice, kdy je etážovitost podložena nákresem profilu. I v tomto případě byly hroby nahuštěny v blízkosti sakrální stavbou. Je nutno podotknout, že zde pohřbívání neprobíhalo tak dlouho jako v případě kostela sv. Mořice, jelikož pohřbívání zde končí se zavedením průjezdu po tř. 1. Máje.

3.6.2 Narušení stavbou

V případě velkých pohřebišť se jen u Dolního náměstí podařilo prokázat narušení hrobu sakrální stavbou. Nejedná se o jedinou doloženou lokalitu, jelikož i na Václavském návrší I. je kostra narušena hned několika stavbami. V případě těchto lokalit jsme schopni narušování vyjádřit číselně. Mezi další lokality, kde je narušování prokázáno bez číselného vyjádření jsou Hrnčířská a Wurmova ulice. Narušení stavbou

nemáme prokázáno u lokalit v Hospodářském zázemí. Narušení stavbou může být tedy důsledkem důležitosti pohřbívání pouze na vysvěcené půdě.

Obr. 42: Mapa s vyznačením lokalit, u kterých máme doklad narušení stavbou

Otázka narušování hrobů sakrálními stavbami souvisí rovněž s existencí skládek kostí, jelikož lokality se v obou problematikách překrývají, tedy kromě lokality Václavské návrší I., což je lokalita, kde je narušen pouze jeden hrob, a to hned několika stavbami. Vznik skládek bezprostředně souvisí s dodatečným zakládáním sakrálních staveb.

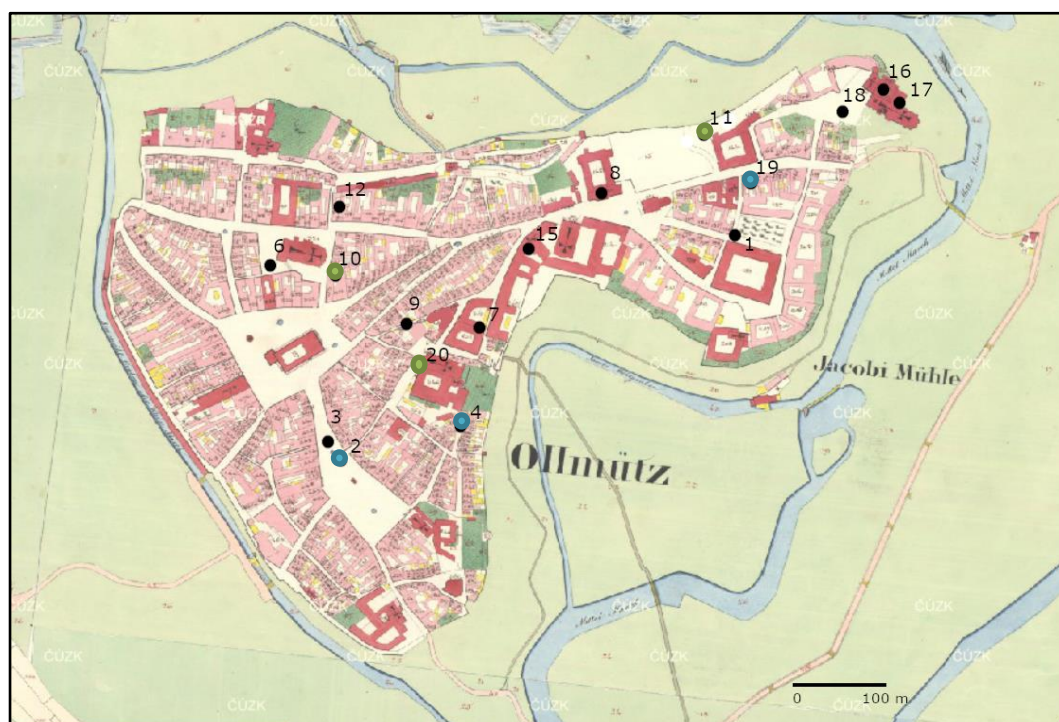
3.6.3 Skládky kostí a rozptýlené lidské kosti v kulturních vrstvách

Kapitola si klade za úkol řešit problematiku lidských kostí bez jasného hrobového kontextu. V rámci této kategorie vyčleňujeme skládky kostí, kosti záměrně přemístěné na jedno místo nejčastěji v rámci pohřebiště, a shluky kostí v rámci kulturních vrstev, kdy se lidské kosti nacházejí volně rozptýleny bez kontextu. Důvodem, proč řešíme problematiku zvláště je proto, že se nejedná o typický způsob pohřbívání a tím pádem by nám lokality umístěné mezi pohřebiště zkreslovaly výsledky regulérních pohřebišť. Skládky kostí se podařilo identifikovat na lokalitách Dolní náměstí, Hrnčířská ulice, Wurmova ulice. V případě Wurmovy ulice a Dolního náměstí byly samotné skládky podrobeny antropologickým analýzám. V případě Hrnčířské ulice nedisponujeme žádnými bližšími informacemi ani v případě skládky

ani pohřebiště. V případě shluků kostí hovoříme o lokalitách Ostružnická ulice, Pekární ulice a Žerotínovo náměstí.

Rozdíl mezi oběma kategoriemi je v tom, že skládky představují záměrně budovaná místa pro umístění ostatků z hrobů. Ve většině případů hroby musely ustoupit stavebním pracím, což vidíme například v případě Dolního náměstí, kdy skládky tvoří hroby pocházející z místa, kde byla vybudována kaple svaté Markéty. Některé hroby byly stavbou pouze narušeny, jiné hroby musely být kvůli stavby přesunuty. V případě druhé kategorií můžeme předpokládat, že vznikly zánikem pohřebiště. Došlo k tomu tak, že pohřebiště musela ustoupit lokaci města, ovšem po existujících pohřebištích zůstaly pod městskou zástavbou alespoň fragmenty kostí.

Z hlediska prostorového umístění můžeme jednoznačně říct, že skládky kostí se nacházejí přímo v místech, kde stavby narušují hroby. Předpokládáme, že stavby byly na daném území dostavěny až během pohřbívání.

Obr. 43: Mapa zobrazující přítomnost skládek kostí a roztroušených kostí v kulturních vrstvách; modrá – skládky kostí, zelená – kosti v kulturních vrstvách

Na základě výsledků můžeme předpokládat, že skládky kostí vznikaly zejména v rámci větších pohřebišť, na kterých máme doloženu přítomnost sakrální stavby, což můžeme považovat za jejich hlavní důvod vzniku. Předpokládáme tedy, že skládky kostí vznikly v době zakládání sakrálních staveb, kdy bylo potřeba odstranit hroby z místa, kde měla stát sakrální stavba.

Druhá problematika se týká roztroušených lidských kostí v rámci kulturních vrstev. Předpokládáme, že kosti v kulturních vrstvách jsou důsledkem zrušeného pohřebiště, nejspíše v důsledku lokace. V případě Ostružnické ulice se může jednat o část svatomořického pohřebiště, v případě Žerotínova náměstí může jít o zrušenou část svatomichalského pohřebiště. V případě Pekárny ulice se pouze domníváme. Na základě polohy se nachází nejbliž Wurmově ulici, pohřebiště mohlo být zrušeno v důsledku vzniku komunikační trasy na tř. 1. Máje, kdy na základě komunikace bylo pohřebiště rozřato napůl a tedy zrušeno.

4 Antropologie

V rámci této kapitoly se budeme snažit vytvořit obrázek týkající se zejména demografie středověké Olomouce. Vyhodnocení komplikuje stav antropologických analýz, které nejsou dostatečné, popřípadě k některým lokalitám neexistují vůbec.

Lokalita	Analyzováno	Počet hrobů
Biskupské náměstí	Ne	6
Dolní náměstí I.	Ano	35
Dolní náměstí II.	Ano	129
Hrnčířská ulice	Ne	32
Kláštevní Hradisko	Ne	24
Kostel sv. Mořice	Ano	24
Mahlerova ul.	Ne	1
Pekárni ulice	Ne	25
Pekařská ulice	Ne	14
Slavonín I.	Ano	47
Slavonín II.	Ano	66
Univerzitní ulice	Ano	1
Václavské návrší I.	Ano	1
Václavské návrší II.	Ano	24
Václavské návrší III.	Ne	14
Wurmova ulice	Ano	60
Žerotínovo náměstí	Ne	2

Obr. 44: Přehled dostupných antropologických informací

Součtem počtu hrobů na všech lokalitách jsme získali základní populaci o velikosti 482 hrobů, což v přepočtu na jedince dělá zhruba 519. Nerovnost mezi počtem jedinců a počtem hrobů je způsobena existencí i vícečetných hrobů, nejčastěji dvojhrobů. Ve 3 případech se setkáváme s trojhroby. Ze všech lokalit pak pochází zhruba 41 dvojhrobů.

	Muž	Žena	Nedospělý	Neurčený
Muž	0	2	8	2
Žena	10	1	10	0
Nedospělý	0	0	1	10

Obr. 45: Přehled zastoupení pohlaví v dvojhrobech

Na základě tabulky (Obr. 45) je zcela patrné, že nejčastěji se ve dvojhrobech nacházejí ženy, což je pochopitelné zejména ve spojení s nedospělými jedinci, kdy se může jednat o spojení matka-dítě.

Kombinace	M:ž	Ž:ž	M:d	Ž:d	M:n	Ž:n	D:d	D:n
Dolní nám.	5	3	0	0	0	1	0	0
Kostel sv. Mořice	6	1	0	1	0	0	0	4
Slavonín I.	1	1	0	0	0	0	0	0
Václavské návrší II.	3	2	1	0	0	0	0	0
Wurmova ul.	26	2	0	7	10	1	0	6

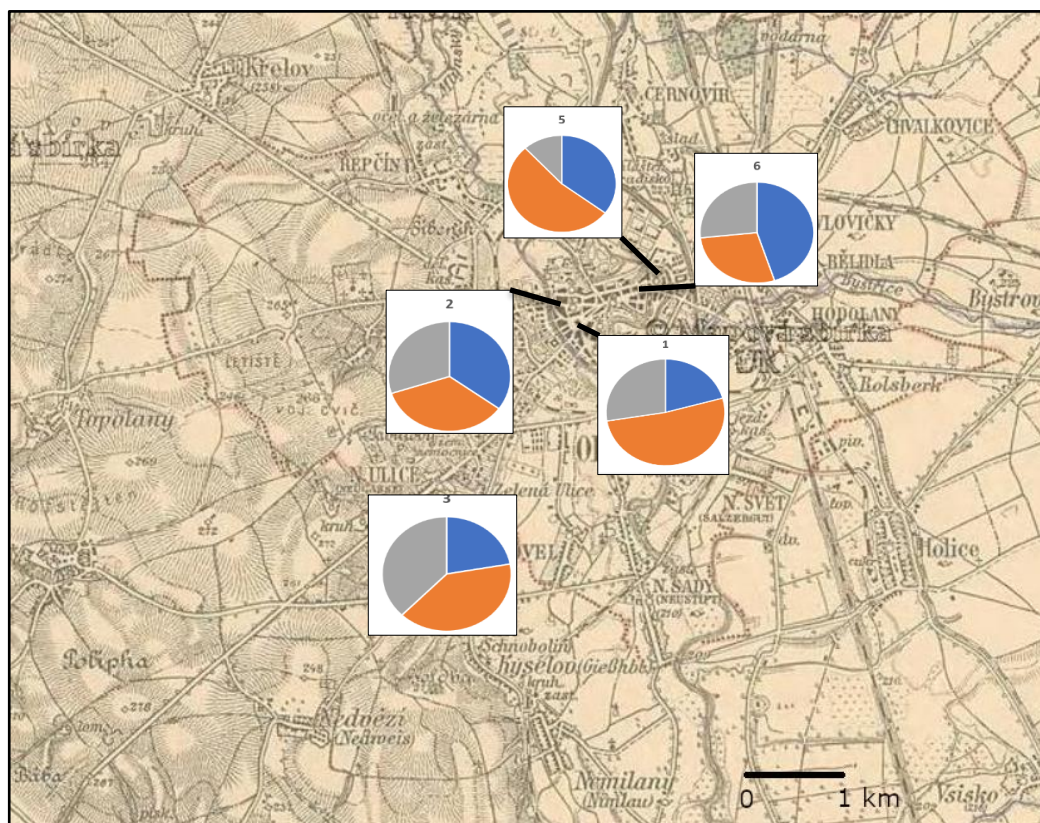
Obr. 46: Tabulka zobrazující kombinace pohlaví uložených jedinců ve dvojhrobech; M (m) – muž, Ž (ž) – žena, D (d) – dítě, N (n) - neurčený

Podle tabulky (Obr. 46) máme k dispozici kombinace, se kterými se ve dvojhrobech setkáváme na pěti lokalitách: Dolní náměstí I/II, Kostel sv. Mořice, Slavonín I, Václavské návrší, Wurmova ul. V prvním sloupci se nachází celkový počet dvojhrobů na dané lokalitě. Po celkových počtech už přicházejí na řadu jednotlivé kombinace, kdy jednotlivá písmena v poměru představují zkratky kategorií (m:ž – muž:žena). Podle provedené bližší analýzy je patrné, že největší počet dvojhrobů pochází z lokality Wurmova ul. Z hlediska kombinace dominuje kombinace žena a dítě. Z hlediska věku výsledky nejsou příliš jednoznačné, jelikož u většiny se nepodařilo u jednoho či u druhého jedince věk určit.

V případě trojhrobu máme k dispozici celkem tři reprezentanty, dva pocházejí z lokality Wurmova ulice a jeden z Václavského návrší II. Ve všech je zastoupen vždy jeden muž a jedna žena, ve dvou případech pak třetího jedince představuje dítě a jednou neurčený jedinec.

Z hlediska antropologie bylo hlavním cílem analýzy určení pohlaví a věku. Antropologický rozbor všech lokalit není k dispozici. Z celkového počtu 17 lokalit, bylo antropologické analýze podrobena pouze 8 nálezových celků, což představuje zhruba polovinu celkové populace. Veškeré dostupné antropologické informace jsou zpracovány v databázi MS Access. Setkáváme se s analýzami více i méně podrobnými, všechny analýzy však obsahují minimálně základní informace, a to určení věku a pohlaví, v některých případech se podařilo určit také výšku.

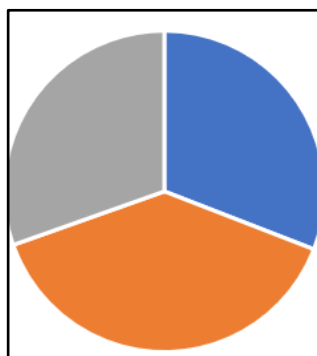
Výsledky zastoupení všech kategorií, ať již věkových, či v rámci pohlaví jsou víceméně vyrovnané. Největší význam mají zjištěné antropologické údaje v souvislosti s jinými archeologickými otázkami, jako je spojení s orientací hrobu, vybavením hrobu apod.

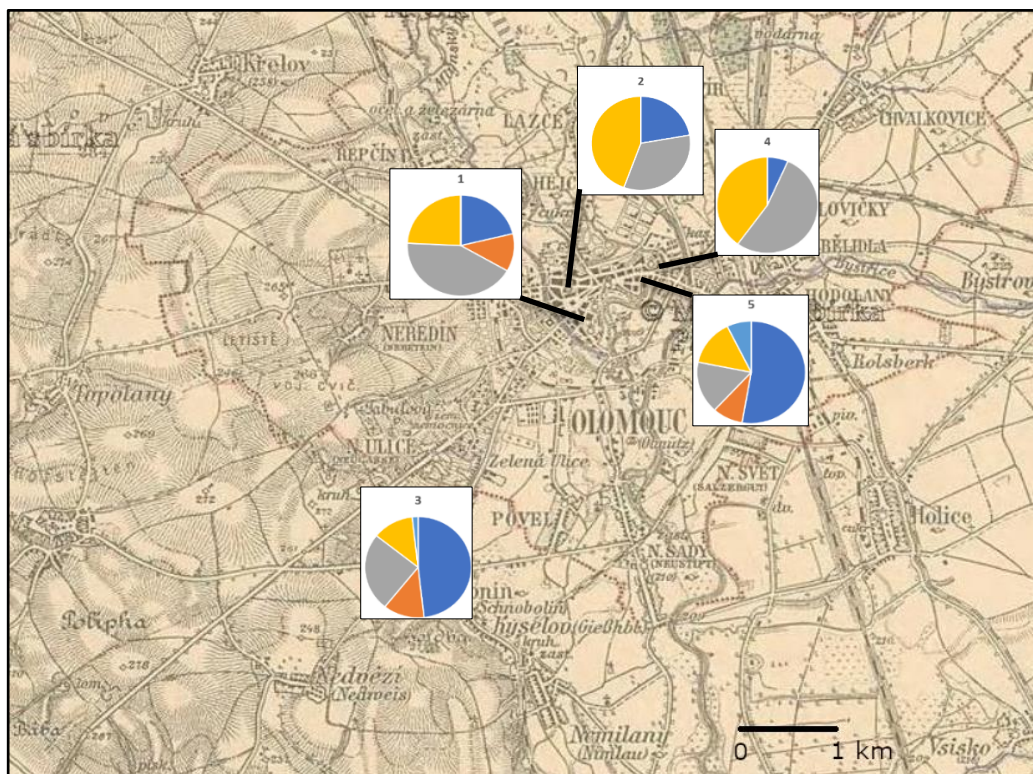
Obr. 47: Mapa s grafy zobrazujícími zastoupení jedinců na lokalitách: 1 – Dolní náměstí, 2 – Kostel sv. Mořice, 3 – Slavonín,, 5 – Václavské náměstí, 6 – Wurmova ulice; modrá – žena, oranžová – muž, šedá – nedospělý

Na základě zjištěných informací je patrné, že skladba jedinců je v rámci celého území rozdílná. Lokalita Univerzitní ulice, je zde pouze z informativní hlediska a do žádné analýzy zahrnuta nebude, jelikož se jedná pouze o solitérní hrob. Na většině lokalit převažuje přítomnost mužů. Jedinou výjimku tvoří lokalita Wurmova ulice, kde převažuje přítomnost žen, což může mít spojitost s případnou přítomností vlastní sakrální stavby na lokalitě. Přítomnost dětské složky na pohřebištích je poměrně srovnatelná s ostatními složkami. V případě Václavského návrší však tvoří jen nepatrnou část, což může souviset se samotným územím, jelikož na knížecím sídle nepobýval větší počet dětí. Stěžejní složku zde totiž tvořil převážně klér, tudíž převaha mužů je očekávaná.

Z celkového počtu analyzovaných jedinců 217, připadá na ženy 67, 84 na muže a 66 na děti, což zobrazuje následující graf (Obr. 48). Celková populace na území Olomouce je vyrovnaná s mírnou převahou mužů.

Obr. 48: Graf zobrazující zastoupení pohlaví v rámci celého území města Olomouce; modrá – ženy, oranžová – muži, šedá – děti.

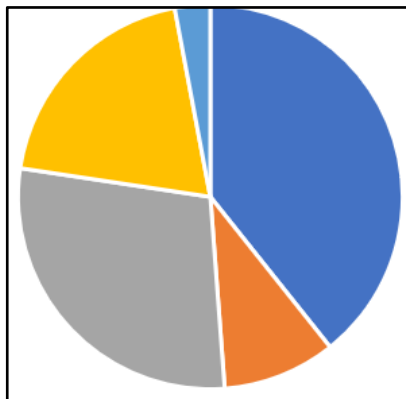

Obr. 49: Mapa s grafy zobrazujícími zastoupení jednotlivých věkových kategorií na lokalitách; 1 – Dolní náměstí, 2 – Kostel sv. Mořice, 3 – Slavonín I./II., 4 – Václavské návrší, 5 – Wurmova ulice; modrá – 0–14 let, oranžová – 15–20 let, šedá – 20–40 let, žlutá – 40–60 let, světle modrá – 60+ let

Analýza věku byla provedena na 5 lokalitách: Dolní náměstí, Kostel sv. Mořice, Slavonín, Václavské návrší, Wurmova ulice. Na mapě (Obr. 49) je patrné, že početní zastoupení není zcela vyrovnané. Na základě vyhodnocení všech lokalit je patrná převaha věkových kategorií 0–14 let a 20–40 let, což naznačuje nejčastější věk, ve kterém lidé umírali. Jedná se o riziková období. 0–14 je věková kategorie dětí, ve které se dospělosti dožilo jen málo jedinců, převážně kvůli jejich vyšší náchylnosti k nemocem. Druhou rizikovou kategorií tvoří věk 20–40 let, zejména pro ženy, které v tomto věku rodily. Zbylé věkové kategorie se od sebe nijak zvlášť neliší. Jedinou výjimku tvoří kategorie 60+, kdy se jednalo o poměrně úctyhodný věk.

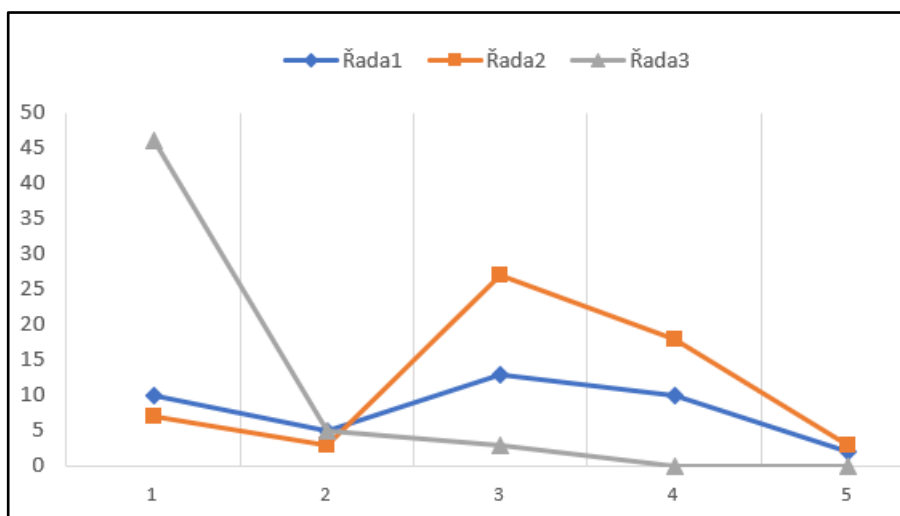
Na základě mapy se podařilo určit skladbou si podobné lokality: Dolní náměstí, Slavonín a Wurmova ulice, kde škála zastoupení je dosti široká oproti druhé skupině lokalit: Kostel sv. Mořice a Václavské návrší, kde je skladba omezena pouze na čtyři základní škály. Na základě analýzy se nám podařilo potvrdit předchozí hypotézu, že na území Václavského návrší (knížecího sídla) se pohybovali zejména dospělí.

Nepřítomnost hrobové výbavy pak může být výsledkem zvýšeného počtu příslušníků kléru.

Obr. 50: Graf znázorňující zastoupení jednotlivých věkových kategorií v rámci celého analyzovaného území; modrá – 0–14 let, oranžová – 15–20 let, šedá – 20–40 let, žlutá – 40–60 let, světle modrá – 60+ let

Výsledný graf potvrzuje předchozí závěry v případě častého výskytu věků 0–14 let a 20–40 let u lokalit i v případě celku.

Obr. 51: Graf znázorňuje propojení věku a pohlaví jedinců uložených na pohřebištích; řada 1 – žena, řada 2 – muž, řada 3 – nedospělý jedinec; sloupec – počet výskytů; řádek: 1–0–14 let, 2 – 15–20 let, 3 – 20–40 let, 4 – 40–60 let, 5 – 60+ let.

5 Prostorové vlastnosti pohřebišť

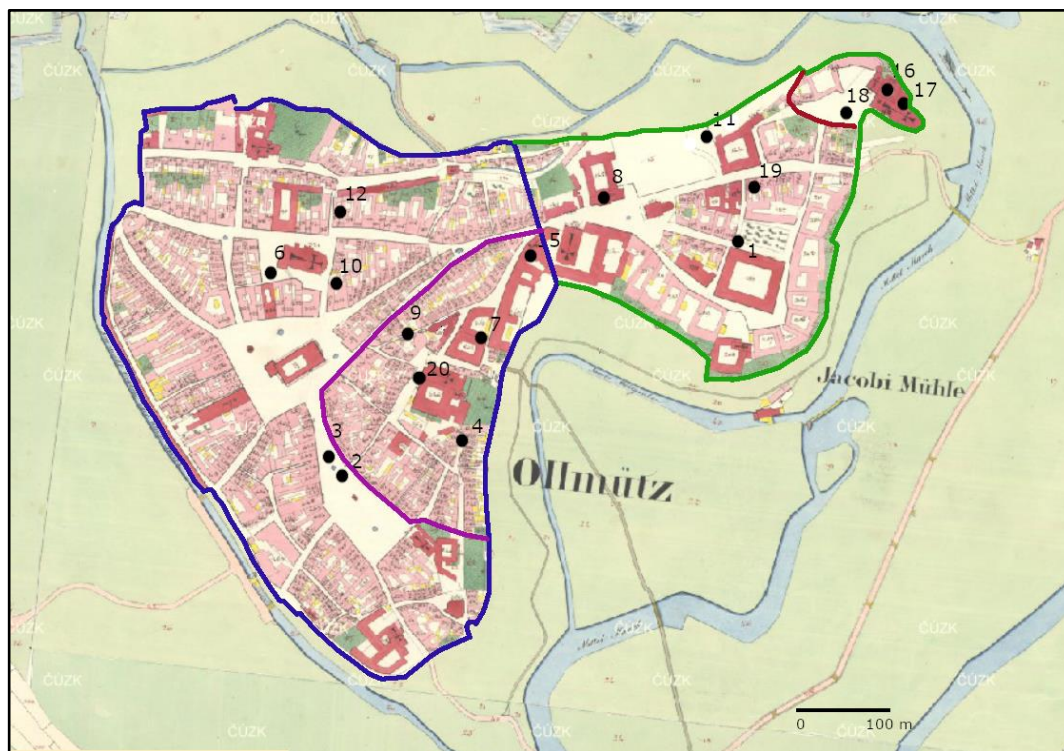
Následující kapitoly se věnují umístění mladohradištních pohřebišť v rámci krajiny. Víme, že například pravěká pohřebiště byla umístována podle přírodních faktorů. V rámci středověku přírodní podmínky nehrají až tak důležitou roli. Nemůžeme však zcela vyloučit, že pohřebiště se nacházela v blízkosti komunikací a komunikace se obvykle rozkládaly v místech příhodného georeliéfu, tudíž roli přírodních podmínek není možné jednoznačně vyloučit.

5.1 Lokality z mladohradištního období

Následující kapitola má základ v seminární práci Pohřební místa v Olomouci (Václavíková 2018, 5), ve které je již problematika rozdělení lokalit v rámci několika definovaných území řešena. Na základě historického vývoje jsme si definovali celkem šest zájmových území v rámci Olomouce, která se od sebe liší svou historií, významem i charakterem. Definovaná území jsou následující:

1. **Sídlo údělného knížectví** – Václavské návrší
2. **Předhradí** – Wurmova ulice apod.
3. **Řemeslnicko-kupecká oblast** – Pekařská ul., Kostel sv. Mořice
4. **Michalský kopec** – Ostružnická ul., Mahlerova ul. Apod.
5. **Hospodářské zázemí** – Slavonín
6. **Specifická oblast kláštera** – Klášter Hradisko

Hlavním důvodem rozdělení na zájmová území je fakt, že se snažíme hledat rozdíly mezi jednotlivými pohřebišti, které by zapříčinily rozličné podmínky, které na jednotlivých územích panovaly.

Obr. 52: Ilustrační přehled zájmových oblastí na území historického jádra města: červená – sídlo údělného knížectví, zelená – Předhradí, fialová – Michalský vrch, modrá – řemeslnicko-kupecká oblast

Vyobrazená mapka ilustrativně zobrazuje základní rozdělení zájmových území na ploše historického jádra města Olomouce. Na mapce schází lokality vzdálené od centra, v Hospodářské oblasti (Slavonín) a kláštera (Klášter Hradisko). Na základě této mapky a dalších podkladů byla vypracována tabulka sloužící jako páteř celé zbylé části kapitoly.

Oblast Václavského návrší získala na významu již v době středohradištní, ovšem v této době tvořila významný celek ještě společně s Petrským návrším. Tento funkční celek členěn na akropoli a předhradí. Postupně byl patrný rostoucí vliv právě akropole (Václavské návrší) a to již od 10. stol. (Zatloukal 2012, 142–143). V 10. stol. je akropole ohraničena pomocí skořepinové hradby. Jedná se o hlinito–kamennou hradbu s dřevěnou roštovou konstrukcí (Šín 2014, 36).

Nyní se dále zaměříme právě na oblast akropole, kde se již v době 11. stol. nachází sídlo údělného knížete, které bylo později reprezentováno kamenným hradem (Kalábková–Kalábek 2009, 84). Obecně průběh 10. a 11. stol. představuje významnou etapu v historii olomouckého hradu. Jedná se o období, kdy se z olomouckého hradu stává dominantní centrum ještě před vznikem moravských přemyslovských knížectví.

Můžeme říci, že zde máme více důvodů, proč místo získalo tak významné postavení: poloha v místě křižovatky dálkových cest, rozvoj řemeslnicko–kupecké oblasti, území ušetřené vpádu staromaďarských nájezdníků, vznik biskupství, část páteře říše Boleslava I. (Šlězár 2018, 115). Ve 12. stol. je zde přesunuto i druhé významné sídlo, a to sídlo biskupa, což má za důsledek vznik baziliky sv. Václava. Oblast Václavského návrší se tak stala centrem veškerých významných institucí ve městě (Zatloukal 2012, 142–143). V případě oblasti zvané Sídlu údělného knížectví se setkáváme se třemi základními lokalitami, a to Rajský dvůr, Malý dvorek a Před kapitulní zahradou.

Druhou částí, která byla na akropoli bezprostředně navázána, bylo předhradí. Vývoj předhradí se začíná izolovat v průběhu 10. stol., kdy se akropole začíná stávat jediným správním centrem většiny institucí. Od této chvíle začíná předhradí procházet svým vývojem a získává svou fortifikaci. Na rozdíl od akropole, na předhradí sídlí příslušníci nižšího kléru, správci regionu a ozbrojená knížecí družina (Šín 2014, 37). Na Předhradí nalézáme celkem čtyři lokality: Biskupské náměstí, Nám. Republiky, Pekárni ul. a Wurmova ul.

Další námi vydělenou oblastí je Michalský vrch, tedy poslední třetí návrší v Olomouci. Funkce Michalského vrchu je poměrně sporná, o jeho vývoji se neshodují teorie V. Richtera (1959) a J. Bláhy (2001). Předpokládá se, že se jednalo o holou skálu, která lákala Slované k realizaci kultu a rituálu. V. Richter tvrdí, že se jednalo o centrum kultu, místo práva a soudu. Rovněž J. Bláha hovoří o tzv. „kultovním ideově–konstruktivním“ centru, kdy původní pohanské místo bylo neutralizováno stavbou kaple sv. Michala (Bláha 2001, 35). Se zajímavou myšlenkou přichází V. Dohnal, který na základě přítomnosti křižovatky obchodních tras zde hledá kmenový hrad z 8. století (Dohnal 2006, 20). Do oblasti Michalského vrchu řadíme lokality: Hrnčířská ul., Mahlerova ul., Na Hradě, Univerzitní ul., Žerotínovo nám. Významnou roli hraje oblast Michalského kopce od pol. 12. stol. Právě v tomto období do této části města přichází příslušníci židovské komunity. Výrazněji se historií komunity zabývat nebudeme, jelikož se jedná o poměrně rozsáhlou problematiku, avšak zmiňme jeden důležitý fakt, že židovská osada se pravděpodobně rozkládala v místě Univerzitní ulice a táhla se dále směrem k Michalskému vrchu. Nemůžeme pochopitelně předpokládat, že všechny pohřby v oblasti Michalského kopce by mohly být židovské, ale je potřeba nevylučovat možnost, že některé nalezené pohřby opravdu

do řešené oblasti nespádají. V případě nevybavených hrobů, není možné příslušnost přesněji určit (Bistřícký 2009, 104).

Další detekovanou oblastí je část nazývaná jako Řemeslnicko–kupecká oblast, která je součástí širšího území zvaného Podhradí, v jehož rámci rozeznáváme mnoho řemeslnicko–kupeckých osad. Jednotlivé osady mají odlišný sociální, právní status a možná i etnicitu (Šín 2014, 37). Mezi lokality Řemeslnicko–kupecké oblasti patří lokalita kostel sv. Mořice, Ostružnická ul. a Pekařská ulice. Vznik kostela sv. Mořice je kladen do roku 1086, kdy předpokládáme, že jeho světitelem byl biskup Jan. Během své historie kostel vešel do područí biskupa Jindřicha Zdíka. Mořická osada byla do města včleněna kolem roku 1248, ale i tak kostel zůstal v područí biskupa Zídka (Bistřícký 2005, 104).

Poslední vyčleněnou oblastí je oblast kláštera. Klášter byl založen v roce 1078. Již v průběhu 10.–11. stol. zaznamenáváme první aktivity ve spojení se založením benediktýnského kláštera jako doklady mýtní a celní stanice na brodu přes řeku Moravu. V průběhu 12. stol. pak disponujeme doklady o přítomnosti pohřebiště a stavební hutě. Z pol. 12. stol. máme doklady příchodu premonstrátů a přestavby kláštera. Fortifikační činnost v oblasti kláštera je spojována právě s premonstráty. Důvodem opevňování je vzdálení kláštera od města, tudíž se mohl klášter bránit samostatně (Šín 2014, 37).

5.2 Poloha pohřebišť vůči komunikacím

Olomouc hrála významnou roli již v průběhu 10. a 11. stol., kdy získala svou dominantní pozici a lze ji považovat za politické, hospodářské, církevně–správní, vojensko–strategické a kulturní centrum (Bláha 1998, 133). Nacházela se na křižovatce důležitých dálkových tras. Nejdůležitější byla trasa vedoucí ve směru východ–západ. Cesta měla význam nejen v rámci Českých zemí, ale v rámci celé Evropy. Trasa procházela významnými městy Řezno–Olomouc–Krakov. Do Olomouce vedly směry: Náměšť na Hané, Luděřov, Lhota pod Kosířem. Doklady této cesty byly prokázány v oblasti Tabulového vrchu, ul. Nad Lánem, ul. Albertova, ul. Wolkerova. Dlouho hledaným a stěžejním bodem všech komunikací byl přechod přes řeku Moravu, jenž se nacházel v oblasti mezi soutokem Mlýnského potoka a řeky Moravy a dnešním železničním mostem na Nových Sadech. Předpokládá se jeho situování v místě dnešního Dětského domova. Druhou výraznou stezkou byla cesta vedoucí z JZ Moravy, která se sbíhá z oblasti Slavonína a Nemilan směrem na Povel a odtud pokračuje dále do Loštic, Zábřehu na Moravě, Vratislavi (Šlezar 2018b, 72–74).

Na základě zmíněných faktů a mapy není možné spojovat námi sledované pohřebišť s dálkovými trasami, jelikož novější výzkumy prokazují, že cesty procházely mimo historické jádro města a olomoucký hrad s nimi byl propojen pouze pomocí spojnic. Ačkoliv nemáme doklady k napojení na dálkové trasy, je nutno předpokládat, že dostupnost na hřbitov byla pro lidi žádoucí. Na základě uvedení hypotézy tedy předpokládáme, že nekropole byly napojeny na místní trasy. O zmíněném předpokladu svědčí i fakt, že z mnoha lokalit se během vývoje města stala náměstí (Biskupské nám., Dolní nám. apod.), z jiných lokalit se staly dokonce samotná místa transferu (přes tř. 1. Máje dále přes ulici Wurmovy) a poslední možnosti jsou přímo centrální pohřebišť (Kostel sv. Mořice).

Obr. 53: Předpokládaný průchod dálkových komunikací na základě současných výzkumů, mapa z 18. stol. (Šlézar 2018, 27)

5.3 Sakrální stavby na pohřebních lokalitách či v bezprostředním okolí

Cílem této kapitoly je prokázat přítomnost sakrální stavby na lokalitě, jelikož víme, že zejména v době mladší bylo nepřípustné, aby existoval hřbitov bez církevní stavby. Jedná se o městské kostely, jejichž předchůdce vidíme v podobě kaplí (mohlo se jednat o dřevěnou formu). V případě sakrálních staveb se zabýváme otázkou historie, půdorysu a patrocina. Městské kostely jsou hodně odlišné, jelikož samotné městské prostředí je odlišné (národnostní, hospodářská, myšlenková apod.) (Jokeš 2015, 200).

Pokud se však zaměříme na historii podrobněji zjistíme, že většina pro nás známých kostelů byla vystavěna až v pozdějším období (12.–13. stol.). Musíme však počítat s předpokladem, že před kamennými zástupci se na jejich místech či v blízkosti nich nacházeli dřevění zástupci. Na základě předchozí myšlenky není nutné se zaměřovat na problematiku půdorysu, jelikož podobu dřívějších dřevěných zástupců nelze odhalit (Švrčinová 2007, 27). Z hlediska patrocinií je problematika lehce jednodušší, jelikož na rozdíl od půdorysu většinou jméno kamenné kostely převzaly po svých předchůdcích (Švrčinová 2007, 27). Můžeme předpokládat, že pokud se na místech našich kostelů již dříve nacházely kaple, pak nejspíš nesly stejné jméno. Pokud se zaměříme na samotná jména, pak zjistíme, že naši zástupci odpovídají tehdejšími trendům, tedy pro předrománské a románské období jsou to následující jména: Panna Maria, sv. Kliment, sv. Vít, sv. Petr, sv. Jan Křtitel, sv. Jiří, sv. Vavřinec, sv. Michal a sv. Václav (Švrčinová 2007, 27). V případě kamenných dokladů stavby na Wurmově a Hrnčířské ulici není možné rekonstrukci provést, jelikož nedisponujeme kvalitní terénní dokumentací. Můžeme říct, že městské kostely jsou hodně odlišné, jelikož samotné městské prostředí je odlišné (národnostní, hospodářská, myšlenková apod.) (Jokeš 2015, 200).

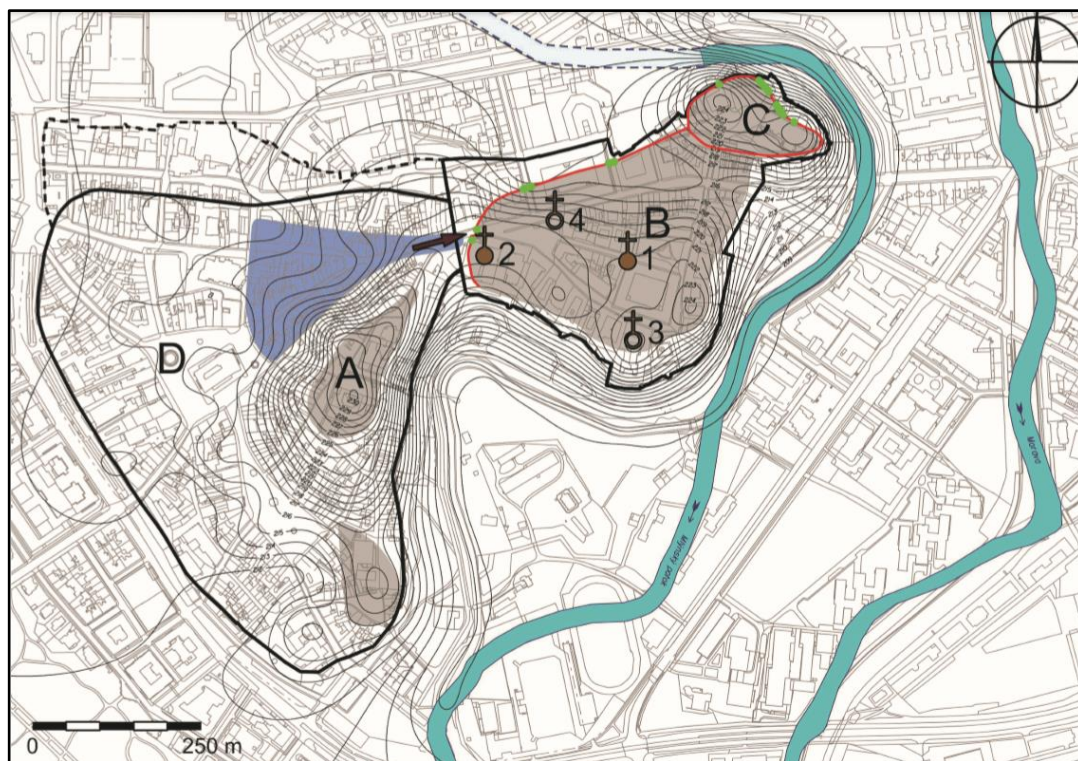
Počátky církevních staveb vidíme již v průběhu středohradištního období. Disponujeme však pouze sekundárními doklady jako jsou nálezy stylu, či okenních vitrají (Tereziánská Zbrojnice, Pekařská ul.). Primárním dokladem církevní stavby je nález až gotického půdorysu kostela sv. Petra na ul. Křížkovského 10, půdorys jeho předchůdce se objevit nepodařilo. Badatelé předpokládají, že v průběhu doby nejspíš došlo k přemístění stavby z původní polohy, někde na území Tereziánské Zbrojnice, o čemž by svědčily funerální nálezy v této oblasti. Tuto hypotézu podporují nálezy

přemístěných plaket datovaných do 11.stol. v místě kostela sv. Petra ze 14. stol. K problematice sakrálních staveb se písemné prameny vyjadřují až ve 13. stol. Prameny hovoří o existenci dvou kostelů, a to o původním kostele sv. Petra a kostele Panny Marie. Jednalo se nejspíš o farní kostely, které si rozdělily celé území na dva farní obvody. Kostel sv. Petra kontroloval východní část Předhradí a kostel Panny Marie měl v područí oblast vymezenou hranicí vedoucí od Předhradí do středu ulice Ztracená, následně k Dolnímu náměstí a končí v místě ústě Hrnčířské ulice. Do jednotlivých farních obvodů spadaly kostely s prokazatelným pohřbíváním, jako například kostel sv. Michala, kostel sv. Mořice a kostel na ulici 8. května (Šlezar 2018, 130–131).

Kostel sv. Petra	Kostel Panny Marie
Tereziánská Zbrojnice (ul. Akademická)	Dolní náměstí I., II.
Wurmova ul.	Hrnčířská ul.
	Kostel sv. Mořice
	Mahlerova ul.
	Ostružnická ul.
	Ul. 8. května
	Univerzitní ul.
	Žerotínovo nám.

Obr. 54: Tabulka rozdělení lokalit do jednotlivých farních okrsků v rámci předhradí a suburbia

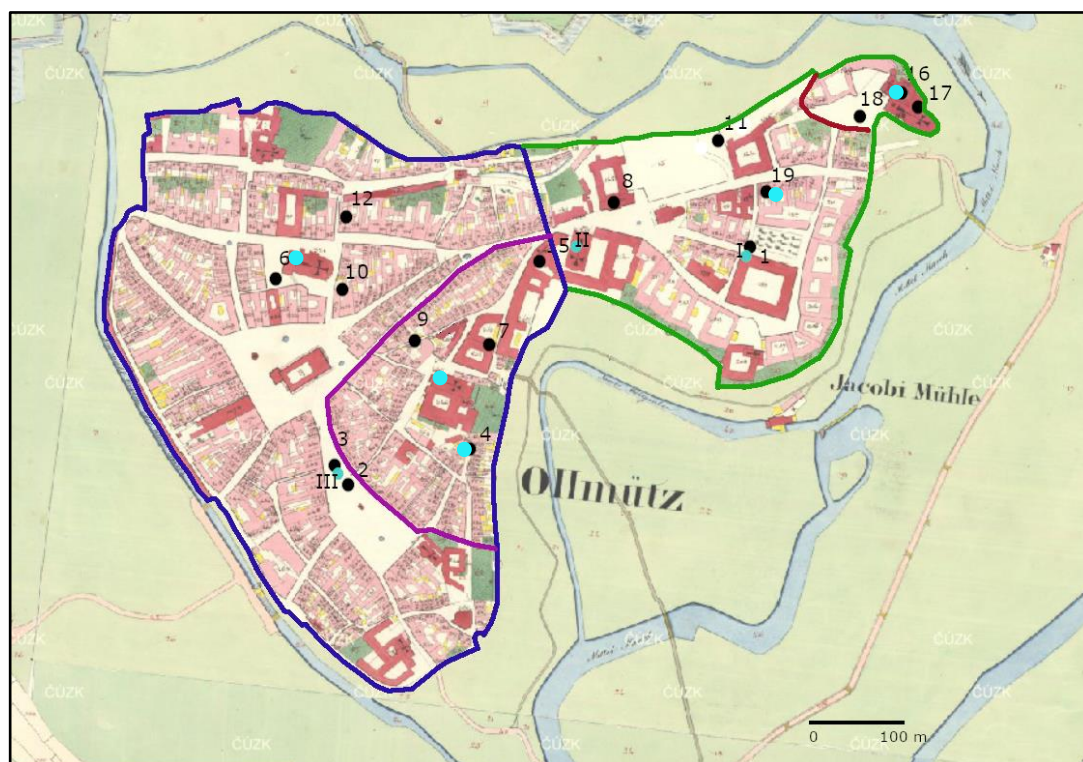
Zvláště je členěna oblast hradu, která disponuje vlastní církevní stavbou a bazilikou sv. Václava. Zmíněné rozdělení do farních okrsků se však vztahuje pouze na lokality umístěné v rámci historického jádra, tudíž jsou opomenuty například slavonínské lokality, které můžeme řadit mezi lokality venkovských pohřebišť, tudíž zde není přítomnost sakrálních staveb zcela nezbytná. Mezi opomenuté lokality patří rovněž lokalita Klášter Hradisko, kdy se jedná o izolovanou církevní jednotku.

Obr. 55: Vyobrazení podoby Olomouce v námi sledovaném období: A – Michalské návrší, B – Petrské návrší, C – Václavské návrší, D – lokační město; červeně – rekonstrukce opevnění, zeleně – doložené části opevnění, šedě – osídlené oblasti, modře – kupecká oblast, šipka – vstup do areálu Přebudic; 1 – předpokládaný kostel sv. Petra, 2 – předpokládaný kostel Panny Marie, 3 – kostel sv. Petra, 4 – kostel Panny Marie

Kostel sv. Petra nabyl své výsostní postavení již v 11. stol. (1063 – „matkou všech kostelů té provincie“). Zpočátku se jednalo o sídlo biskupství, o chráněné místo právě díky své poloze mimo území sídla. K přenesení biskupství došlo nejspíše z důvodu nedostačujícího objemu samotné stavby vzhledem k počtu věřících. Posléze se stává nejprve kolegiálním kostelem a následně kostelem farním. V roce 1455 postihla kostel katastrofa v podobě požáru, byl vystavěn na novém místě v gotické podobě. Zajímavostí je, že kolem roku 1792 byl kostel zbořen bez jediné informace (Dohnal 2006, 11).

Kostel sv. Michala neboli dříve kaple sv. Michala byl, a v dnešní době stále ještě je, ústředním bodem Michalského vrchu. Existují doklady o tom, že kaple sv. Michala byla spojována s kultem smrti stejně jako kaple sv. Mikuláše. Právě sv. Michal byl ten, který vede duše po smrti do ráje (Ohler 2001, 185). Na základě těchto faktů, předpokládáme, že se kolem dnešního kostela sv. Michala nacházelo rozsáhlé pohřebiště. Je velice pravděpodobné, že rozsáhlá nekropole musela ustoupit pozdějším osidlovacím akcím, tudíž se do dnešní doby pohřebiště dochovalo pouze zlomkovitě, formou izolovaných pohřbů a rozmetaných lidských kostí.

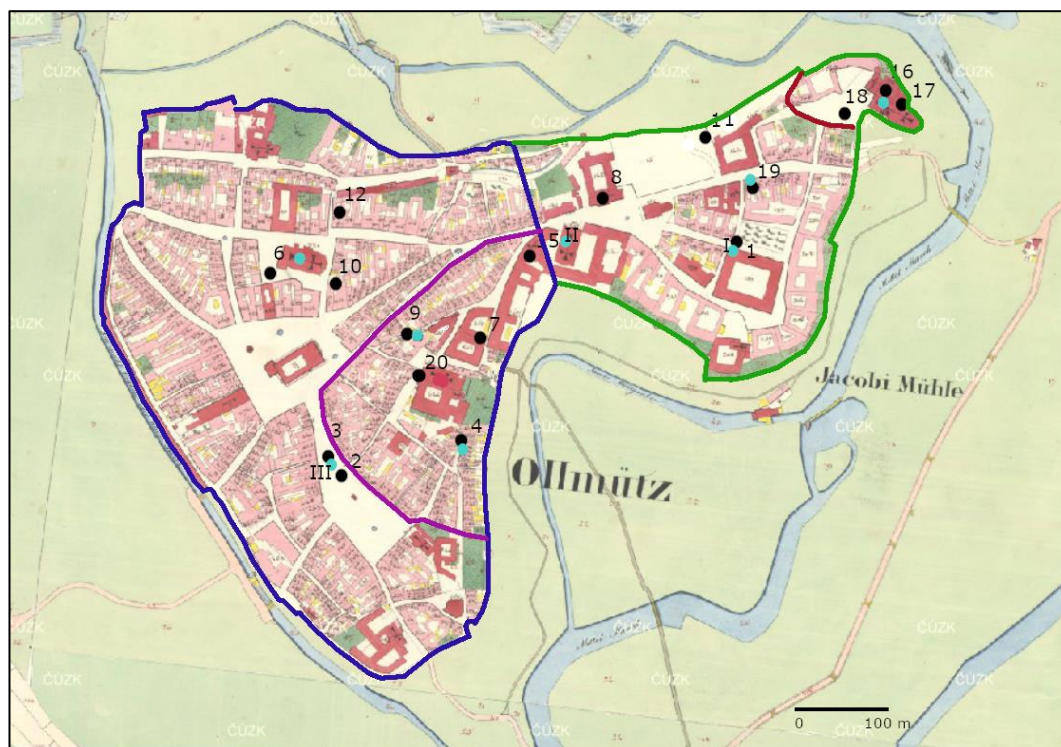

Obr. 56: Mapa s vyznačením zájmových území, lokalit a kostely; I – předpokládaný kostel sv. Petra; II – předpokládaný kostel P. Marie; III – kaple sv. Markéty

V rámci řešené otázky se zaměříme na vztah pohřebiště–sakrální stavba. V průběhu mladohradištního období předpokládáme přítomnost kostelů sv. Petra v místě Biskupského nám. (Tereziánská Zbrojnice), neznámou kapli na Wurmově ulici a zbytky neznámé kaple na Hrnčířské ulici a v neposlední řadě kostel P. Marie na Náměstí Republiky, který nebyl jednoznačně přiřazen k žádné lokalitě. Předpokládáme, že na území Olomouce se v námi sledovaném období nacházely zhruba 4 sakrální stavby a dále na základě patrocinia se domníváme, že i na území Michalského kopce se nacházela kaple sv. Michala, ale pouze v dřevěné podobě. Zbylé sakrální stavby (kostel sv. Mořice, kaple sv. Markéty apod.) vznikly až po 13. stol.,

tedy až po začátku lokace města. Z nejvýznamnějších kostelů se pak posléze staly kostely farní.

Na základě mapy (Obr. 56) předpokládáme rozsah jednotlivých farních celků a k nim připadajících pohřebišť. Je nutno zmínit, že se nacházíme teprve v počátcích procesu vzniku farních okrsků, tudíž se jedná o umělé vymezení bez výraznějších historických podkladů. V případě Michalského kopce sakrální stavbou byla kaple sv. Michala. V místě řemeslnicko–kupecké osady máme dvě sakrální stavby, kapli sv. Markéty a kostel sv. Mořice. Předpokládáme, že se oblast dělila na dvě poloviny. Stejně tak i v případě Václavského návrší bazilika sv. Václava a kaple sv. Anny. Na základě mapy (Obr. 56) můžeme předpokládat, že oblast Předhradí byla rovněž rozdělena na dvě poloviny s tím, že jedna část spadala pod kostel sv. Petra a druhá pod kostel sv. Panny Marie. Na lokalitách Hrnčířská a Wurmova ul. byly odhaleny pozůstatky sakrálních staveb, jež narušovaly hroby, což zpochybňuje teorii o dělení oblasti na dvě poloviny. Nejspíše se jednalo o sakrální stavby pro samotné pohřebišť, nikoliv o farní kostely. Na základě této úvahy by přibyly další dvě sakrální stavby. Výslednou podobu přináší mapa (Obr. 57). Na základě předpokladů lze konstatovat, že se sakrální stavby nachází poměrně v pravidelném rozestavení od sebe. Víceméně je pomocí nich

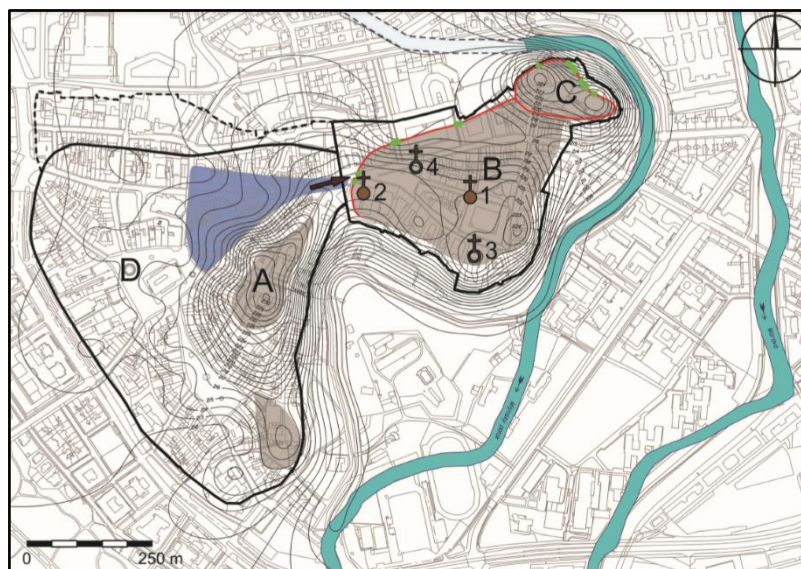
Obr. 57: Výsledná podoba umístění sakrálních staveb

pokryta většina území, což nás vede k závěru, že všechna pohřebiště měla jistotu posvátné půdy.

5.4 Vliv opevnění na pohřbívání

Podoba vnějšího opevnění hradu a předhradí je v dnešní době již na základě archeologických výzkumů známa. Opevnění začalo vznikat již v průběhu 10.–11. stol. Válcová věž vznikla až později v průběhu 12.–13. stol. Předpokládáme, že i vnitřní území hradu a předhradí bylo členěno. Pro tuto domněnku však dodnes neexistují přesvědčivé důkazy. Předpokládá se, že i v místě kostela sv. Petra existovaly dvorce (Procházka 2009, 178–183).

Důvodem, proč uvádíme opevnění v souvislosti s pohřbíváním je, že opevnění tvořilo vnější hranici pro pohřbívání. Tato problematika se netýká lokalit za hradbami jako je Slavonín I. a Slavonín II.

Obr. 58: Mapa znázorňující průběh raně středověkého opevnění; červená – předpokládaný průběh opevnění; zelená – doložená místa průběhu hradby (Šlézar 2018)

Na obrázku č. 58 je patrné, že průběh hradby zasahuje výrazně do struktury oblasti knížecího sídla. Podle V. Dohnala hradba procházela přímo samotným pohřebišťem, o čemž by mělo svědčit narušení jednotlivých hrobů a zároveň kamenné reliкty. Archeologickými výzkumy máme doloženo pohřbívání jak před, tak i za hradbou. Druhou téměř vyloučenou lokalitou je Pekárni ulice, která se nachází rovněž za hradbou. Předpokládáme, že na žádné další lokality nemělo opevnění výraznější vliv, jelikož jsou od opevnění vzdáleny.

Velký vliv má opevnění, které vzniká v pozdějších historických obdobích, kdy se v novověku opevňuje i podhradí. Mezi zasažené lokality může patřit Hrnčířská ulice.

Obr. 59: Plánek města Olomouce s vyznačenými hradbami – 1712–1727 (Šlézar 2018, 11)

5.5 Pohřebiště v souvislostech a souvislosti na pohřebištích

Kapitola je koncipována do dvou stupňů. V rámci prvního stupně se zabýváme uspořádáním lokalit a různých jevů na nich v rámci celkového pohledu na všechny lokality. V rámci druhé fáze se zaměříme na pohřebiště s lepší výpovědní hodnotou.

Celou sledovanou oblast jsme vymezili na jednotlivá území – Sídlo údělného knížectví, Předhradí, Řemeslnicko-kupecká oblast, Michalský kopec, Hospodářské zázemí a Oblast Kláštera. Důvodem tohoto vymezení byl předpoklad, že jednotlivá území se od sebe lišila, což bylo dáno zejména skupinou obyvatelstva, které zde sídlilo (Sídlo – výše postavení jedinci, posléze klér; Předhradí – pozůstatky kléru; Řemeslnicko-kupecká oblast – řemeslníci, obchodníci; Michalský kopec – řemeslníci, obchodníci; Hospodářské zázemí – zemědělci, Klášter – příslušníci řádu). Pokud se budeme zabývat otázkou umístění lokalit, můžeme říci, že disponujeme poměrně vyrovnaným zastoupením lokalit v rámci každého zájmového území. Počet se obecně pohybuje v rozmezí 2–4 lokality na území, průměrně tedy 3 lokality na území. Jedná se však o obecné určení, jelikož jsme nezohlednili typ lokality – velké pohřebiště, izolovaný hrob, skládka apod.

Většina pohřebišť se nachází v blízkosti sakrální stavby. Většinou se jedná o vzdálenost do 150 m, což by mohl být teoreticky rozsah pohřebiště. Na základě této úvahy přicházíme k závěru, že se zde nachází maximálně 20 funerálních lokalit a disponujeme kolem 10 pohřebišti, které zahrnují všech 20 lokalit, na území historického jádra města:

I. Sídlo údělného knížectví – kolem baziliky sv. Václava a předcházejících sakrálních staveb objevených na Malém dvorku.

II. Předhradí

- a. Sakrální stavba na Wurmově ulici – souvislost s ulicí Pekární, nejspíš tvořily jedno pohřebiště do vzniku cesty přes Tř. 1. Máje
- b. Kostel sv. Petra (dřívější) – se sakrální stavbou na Wurmově ul. se mohly nacházet v rámci jednoho pohřebiště, nebo se jedná o časově nesoučasné stavby.
- c. Kostel Panny Marie – v bezprostřední blízkosti kostela nemáme průkazné pohřební nálezy, jelikož nález na Univerzitní ul. (5) se

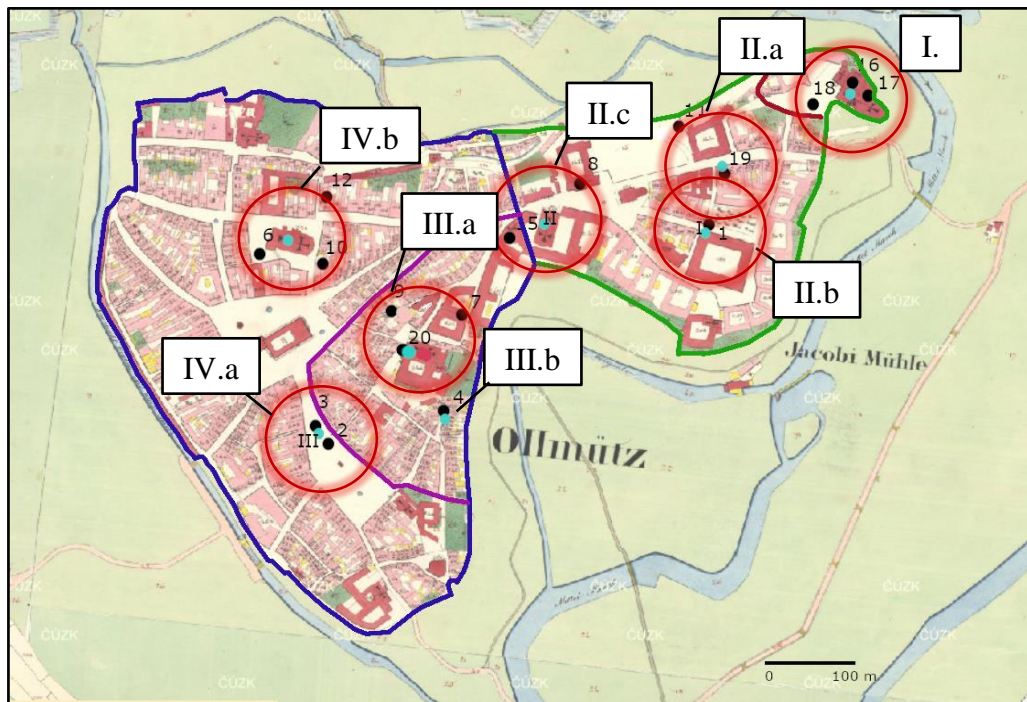
nachází za branami Předhradí a nález na Náměstí Republiky (8) byla pouze esovitá záušnice bez bližšího kontextu a její příslušnost k hrobu pouze předpokládáme. Kostel může být tedy spojen s pohřebními praktikami předcházejícího období (Denisova ul.), nebo následujícího (obrovské pohřebiště asi 50 hrobů na Náměstí Republiky).

III. Michalský kopec

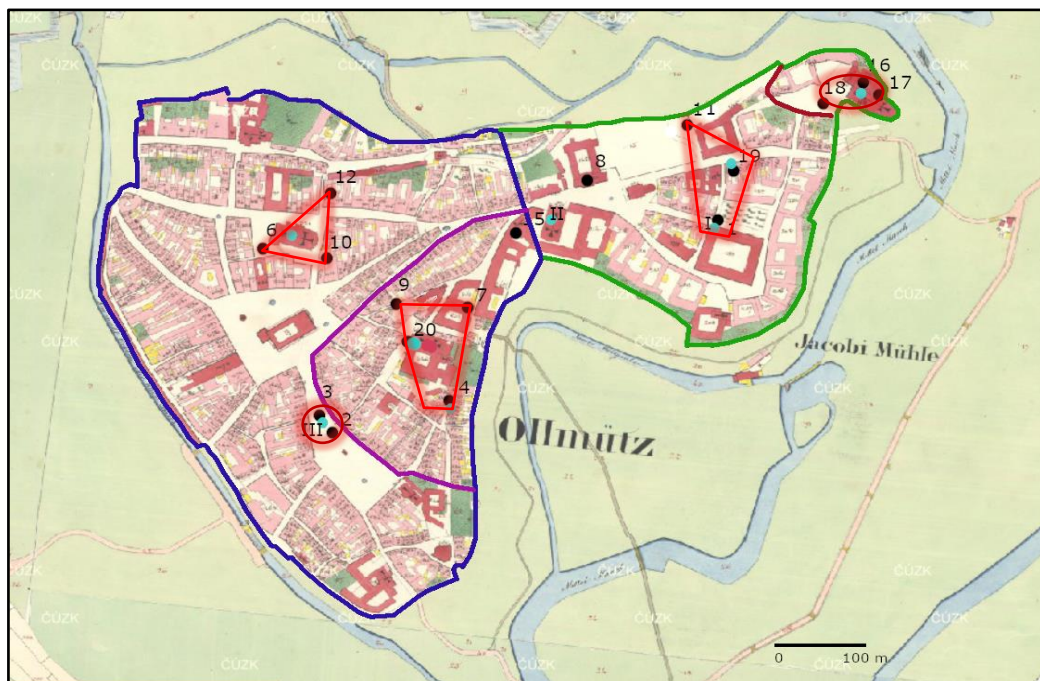
- a. Kaple sv. Michala (někde na místě dnešního kostela sv. Michala) – k sakrální stavbě nejspíš spadají lokality Na Hradě a Mahlerova ul.
- b. Sakrální stavba na Hrnčířské ul. – existují doklady přítomnosti sakrální stavby. Okruh hřbitova by se křížil s okruhem kolem kostela sv. Michala. Mohlo se jednat opravdu o stavby v rámci jednoho hřbitova, kdy jedna stavba převzala funkci stavby druhé. V rámci přesunu funkce by se dalo předpokládat, že primárně se mohla stavba a hřbitov nacházet v místě Hrnčířské ulice, ale expanze hřbitova směrem k východu nebyla možná, jelikož se zde nachází úbočí, mohla probíhat SZ směrem. Po určité době obyvatelé vystavěli novou stavbu, a to kapli sv. Michala.

IV. Podhradí

- a. Kaple sv. Markéty – dostavěna později, přítomnost starší sakrální stavby.
- b. Kostel sv. Mořice – zabírá všechny zmíněné lokality v okolí (Ostružnická ul., Kostel sv. Mořice, Pekařská ul.). Přítomnost Pekařské ulice je sporná, jelikož se předpokládá, že až se založením kostela sv. Mořice došlo k přesunutí pohřbívání z oblasti Pekařské ul. Kostel sv. Mořice vznikl až ve 14.–15. stol., což znamená, že se v oblasti nacházela nejspíš ještě starší neobjevená stavba.

Obr. 610: Zobrazení předpokládaných pohřebních okrsků, označení okrsků odpovídá výčtu v předcházejícím textu; červené kruhy – jednotlivá pohřebiště o průměru cca 100 m.

Obr. 601: Předpokládaný výsledný obraz pohřebišť na území Olomouce v mladší době hradištní; červené tvary – předpokládané rozsahy pohřebišť (tvar pohřebišť je pouze ilustrativní)

Výše uvedené mapy jsou vytvořeny na předpokladu, že nalezené lokality spolu mohou souviset. Ne vždy se jedná o časově stejné lokality, ale to z toho důvodu, že předpokládáme, že pohřebiště se postupem času vyvíjela. Příkladem je třeba Václavské návrší, kde máme rozeznány zhruba čtyři lokality, které se časově neúplně překrývají, ale právě na základě tohoto faktu předpokládáme, že pohřebiště se vyvíjelo od oblasti Kočároven až postupně k Rajskému dvoru a podobně. Mapy tedy reflektují hypotézu o minimálním počtu pohřebišť s maximální rozlohou.

Žádný z uvedených faktorů nemá výraznější vliv na lokalizaci. Přítomnost hradeb ovlivňuje pohřebiště pouze výjimečně (Václavské návrší II). Prokazatelným faktorem je pouze přítomnost sakrální stavby, jehož platnost jsme prokázali jak v podkapitole o sakrálních stavbách, tak v úvahách výše. Na posledním modelu mapy (obr. 60), je patrné, že se lokality velice často nacházejí uprostřed námi vymezeného území (Michalský kopec, Předhradí apod.), což potvrzuje teorii, že hřbitovy byly středem veškerého dění (trhy). Poslední zmíněná vlastnost (přítomnost trhů) jim byla v následující době spíše na obtíž, jelikož mnoho hřbitovů muselo ustoupit právě procesu zakládání města, jelikož tato místa byla žádaná pro vznik náměstí, zástavby či komunikací (Wurmova ul.).

Analýzu vnitřní prostorové struktury pohřebišť bylo možno provést v případě lokalit, u kterých disponujeme půdorysem – Dolní náměstí I. a II. (nadále již pouze jako jedna lokalita Dolní náměstí), Václavské návrší I., II., III., Slavonín „U hvězdárny“ a „Horní lán“. Z analýzy je nutné vyloučit lokality reprezentující izolované hroby (Na Hradě, Mahlerova ul., Nám. Republiky – zvláštní případ) a lokality s lidskými kostmi v kulturních vrstvách (Pekárni ul., Ostružnická ul.). Celkovými plány pak nedisponujeme v případě Wurmovy ul., Kostela sv. Mořice, Kláštera Hradisko.

Budeme postupovat od významnějších lokalit k méně významným v rámci hierarchie. Za nejvýznamnější v rámci městské hierarchie je lokalita Václavské návrší, kde byly identifikovány celkem 3 oblasti s mladohradištním pohřbíváním. V rámci území disponujeme doklady tradice využívání – Kočárovný a Kapitulní děkanství. Lze předpokládat, že na území se nacházelo pohřebiště větších rozměrů, které vzniklo v místech Kočároven a Kapitulního děkanství a postupem času expandovalo až směrem k Malému dvorku, Rajskému dvoru apod. Například v případě Rajského

dvora je naznačeno pokračování hřbitova odkrytou sondou 1, kde se nacházelo velké množství jedinců, jejichž těla pokračovala dále mimo území výzkumu. Pokračování hrobů je naznačeno i opačným směrem (JV), kdy i zde máme nákresy hrobů, které nejsou úplné. Celkový obraz pohřebiště se nejspíše nikdy nepodaří zjistit, jelikož v průběhu doby docházelo k mnoha stavitelským činnostem, které výrazně v průběhu doby měnily podobu území, což dokazuje osud hrobu na Malém dvorku, který je několikrát narušen hned několika stavbami. Nyní již k samotné struktuře na pohřebišti. Pohřby jsou značně uniformní, co se týče orientace i uložení těla. Zaznamenáváme pouze jednu možnost uložení rukou, a to podél těla. Směr uložení těla je rovněž téměř jednotvárný, takže ani v rámci něj nerozeznáváme žádné výraznější odchylky, které by cokoli signalizovaly. Uložení jedinců je výrazně pravidelné, nejsou vytvářeny žádné přesné řady, ačkoliv toto může být dáno pouze stavem výzkumu. Na základě domněnek z mapy je možno konstatovat, že v rámci pohřebiště jsou vytvářeny nápadné skupiny hrobů, kdy jsou hroby narušeny i přesto, že je v okolí zdánlivě dostatek místa. Jak první, tak druhá domněnka může výrazně souviset právě se stavební činností, která zde po léta probíhala, kdy hroby, které vyplňovaly jednotlivá území mezi skupinami ustoupily stavební činnosti a vzniklo prázdné místo, jelikož pravidelnost rozeznáváme v případě hrobů téměř na úpatí svahu. Skupinky hrobů však nejsou tvořeny pouze hroby současnými, jelikož hroby se navzájem narušují, znamená to, že se zde pohřbívalo po delší období a z důvodu nedostatku místa se pohřbívalo na ta samá místa.

Druhou analyzovanou lokalitou bylo Dolní náměstí, kdy propojíme výsledky dvou výzkumů. Struktura pohřebiště je výrazně narušena dostavbou kaple sv. Markéty. Na Dolním náměstí máme identifikovány celkem dvě lokality, které díky své blízkosti tvořily jedno pohřebiště. Pokud se zaměříme na otázku tradice pohřbívání, tak na Dolním náměstí žádnou kontinuitu nemáme doloženou, ani do následujícího období pohřebiště nepřežívá, jelikož jeho éra končí s lokací města. Na základě nedokopaných hrobů, zejména v jihovýchodní části, předpokládáme, že pohřebiště pokračovalo právě tímto směrem, tudíž celkový rozsah nelze přesně určit. Horní část pohřebiště nedisponuje žádnými hroby pokračujícími do profilu, což by mohlo naznačovat severovýchodní hranici pohřebiště. Jedinou výraznou stavební činností, která zasáhla do chodu pohřebiště bylo dostavění kaple sv. Markéty na místě starší rotundy. Právě

dostavba výrazně zasáhla do podoby pohřebiště, jelikož velké množství míst je hrobů zbaveno a zbylé hroby jsou výrazně narušeny. Hroby, které se nacházely na místech, kde musela vzniknout stavba, byly přemístěny do společných hrobů. Pokud se podíváme na samotnou strukturu pohřebiště tvoří pravidelné řady. Na základě směru uložení těla je patrné, že hroby vytvářejí pravidelné řady, velice blízko semknutých hrobů. Některé hroby se nacházejí tak blízko sebe, že se téměř vzájemně dotýkají hrobovými jámami. Fragmentárnost výsledků způsobují právě bílá místa na mapě. V plánu k výzkumu z roku 1991–1993 jsou patrné řady, jež většinou vytvářejí hroby orientované stejným směrem. Další jistý rozdíl shledáváme mezi nalezenou situací z roku 2011 a 1991, kdy v případě části pohřebiště přímo u sakrální stavby jsou hroby příliš nahuštěné blízko sebe a výrazně se narušují, kdežto v případě druhé části z roku 1991 se hroby nacházejí dál od sebe a víceméně nemáme skoro doklady narušení. Tento zmíněný fakt souvisí s výsadním postavením pohřebních míst v blízkosti kostela. I přesto, že by se mohlo zdát, že pohřebiště je tvořeno nápadnými skupinkami, není tomu nejspíš tak, jelikož jde jen o vliv nesouvislého stavu dochování. Na základě polohy rukou se nepodařilo prokázat žádnou výraznější souvislost. Jedná se o fakt částečně způsobený velkým množstvím chybějících končetin zejména v důsledku výzkumu. Důležitým faktem v případě pohřebiště je přítomnost rakví, která je zde značná. V případě rakví můžeme hovořit o jistých skupinkách zejména v blízkosti kostela.

Poslední lokality spadají do území nazývaného Hospodářské zázemí. Lokality jsou od sebe poměrně výrazně vzdálené, tudíž nepředpokládáme, že se jedná o jedno velké pohřebiště. Na lokalitě „Horní lán“ identifikujeme kontinuitu ze středohradištního období. Na základě umístění středohradištních hrobů lze předpokládat, že se pohřebiště rozšiřovalo JV směrem. Na lokalitě se nepodařilo prokázat přítomnost sakrální stavby. Jelikož se jednalo o celoplošný výzkum realizovaný na poli, dá se předpokládat, že absence sakrální stavby na lokalitě není dána stavem výzkumu. Můžeme buď předpokládat, že se zde sakrální stavba nenacházela, popřípadě měla pouze dřevěnou fázi a nedochovala se. Pokud se zaměříme na strukturu celého pohřebiště je patrné, že středohradištní hroby žádnou výraznější strukturu nedodržují, což vede k závěru, že pokud zde stavba stála, pak až od mladší doby hradištní, kdy pohřebiště získalo pravidelný ráz. Na rozdíl od pohřebišť v historickém jádru města

disponujeme celkovým obrazem podoby pohřebiště, kdy je jednoznačně patrné, že byly vytvářeny poměrně pravidelné řady. Pravidelnost řad koresponduje s orientací hrobů, v rámci světových stran, kdy jsou určité řady tvořeny hroby určitých směrů. Můžeme dokonce rozlišit i to, zda jsou vytvářeny náznaky skupin hrobů, které korespondují téměř s orientací ve světové strany. Zajímavé je postavení hrobů H90, H97, H96, které nabývají stejnou orientaci a za nimi směrem na sever se již žádné hroby nenacházejí, což nás vede k závěru, že je možné, že by se mohlo jednat o hroby hraniční.

Poslední takto detailně zkoumanou lokalitou je Slavonín „U hvězdárny“. Na plánu pohřebiště je zcela patrná jistá struktura pohřebiště. Vytváří téměř pravidelné řady, pouze místy dochází k vzájemnému narušení dvou hrobů, což je pozoruhodný úkaz, pokud pomyslíme na fakt, že pohřebiště nebylo limitováno územním rozsahem. Na plánu jsou patrná dvě naprosto prázdná místa, kde se mohla nacházet stavba dřevěného charakteru, bohužel jasnými důkazy nedisponujeme. Většina hrobů je koncipována společně až na hroby H14, H25 a H48, které z nějakého důvodu vytváří vlastní skupinu.

5.6 Otázka kontinuity pohřbívání a vznik nových pohřebišť

Hlavním cílem je vyřešit otázku kontinuity pohřbívání, popřípadě vzniku a zániku lokalit či jejich vzájemné nahrazování funkce (místo Pekařské ul. přesun ke kostelu sv. Mořice). V rámci práce budeme propojovat lokality mladohradištní či pozdněhradištní (období postupného zakládání města).

V případě datačních údajů jsme vycházeli z informací, které byly k výzkumům uveřejněny. Naprosto přesné datace máme k dispozici v případě Dolního nám., Slavonína I./II. a Klášterního Hradiska. V případě Dolního nám. a Slavonína jde o přesné datace provedené na základě nalezených artefaktů a v případě Dolního nám. doplněné o informace z dendrochronologie, tudíž o těchto lokalit jsme si jednoznačně jisti. V případě Klášterního Hradiska upřesňuje datační informace písemná zmínka o založení kláštera v roce 1078. V případě ostatních lokalit je otázka poněkud složitější, jelikož většina lokalit neposkytuje dostatečné množství chronologicky citlivého materiálu. Bohatými lokalitami jsou Wurmova ulice a Hrnčířská ulice, v tomto případě disponujeme pouze informací o dataci, ale žádná bližší dokumentace nebyla k dispozici. Opačnou skupinu představují lokality naprosto bez milodarů jako je například Václavské návrší. V případech, kde není možno využít chronologii artefaktů, využíváme alespoň stratigrafickou polohu hrobů a sakrálních staveb, jak je tomu v případě Václavského návrší. Bohužel na většině lokalit se nám nedochovaly dřevěné fáze kostelů, tudíž na většině míst není možné vztáhnout pohřebišť k sakrální stavbě. Zcela jiný je případ Wurmovy ulice, kdy máme doloženou sakrální stavbu románského stáří, ale bohužel nedokážeme ji přesně identifikovat v historickém vývoji, tudíž zůstává bezejmenná.

Nejprve se zaměříme na problematiku kontinuity se starším obdobím, jelikož se snažíme prokázat otázku tradice pohřbívání na určitém místě. Středohradištní pohřebišť zastupují lokality: Biskupské nám. (Tereziánská Zbrojnice), Denisova ul., Hrnčířská ul., Wurmova ul., Olomouc–Holice, Olomouc–Řepčín, Václavské návrší–Kočárovny, Václavské návrší–Kapitulní děkanství, Horní nám., Pekařská ul., Olomouc–Nemilany („Na Kopci a Kapitulní“), Slavonín I., Olomouc–Slavonín („Pod Vlachovým“). Jedná se o lokality jak v rámci historického jádra města, tak i mimo něj. Ze zmíněných lokalit jsme vybrali pouze ty, u kterých máme doloženo větší množství

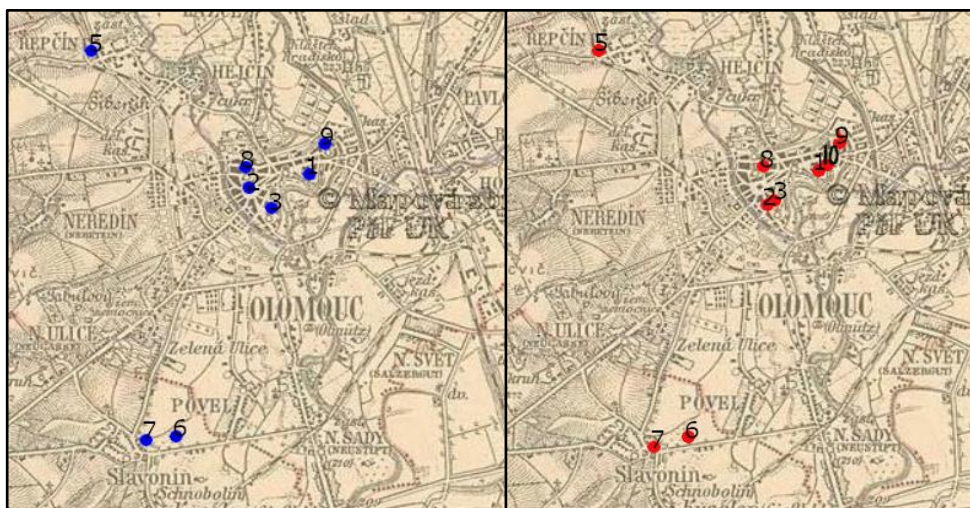
hrobů, jelikož v případě izolovaných hrobů se špatně určuje kontinuita, a navíc se mohlo jednat jak o hroby, které byly izolovány záměrně, tak o hroby jejichž izolovanost vznikla díky stavu archeologického poznání.

	9.stol.	10.stol.	11.stol.	12.stol.	13.st.
Biskupské nám. - Tereziánská Zbrojnice	Ano	Ano	Ano	Ano	
Dolní nám. I./II.		Ano	Ano	Ano	
Horní nám.	Ano				
Hrnčířská ul.	Ano	Ano	Ano	Ano	
Kláštevní Hradisko			Ano	Ano	Ano
Kostel sv. Mořice				Ano	Ano
Nemilany "Na kopci"	Ano	Ano			
Řepčín	Ano	Ano			
Slavonín I.	Ano	Ano	Ano		
Slavonín II.		Ano	Ano	Ano	
Pekařská ul.	Ano	Ano	Ano		
Václavské návrší	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Wurmova ul.	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano

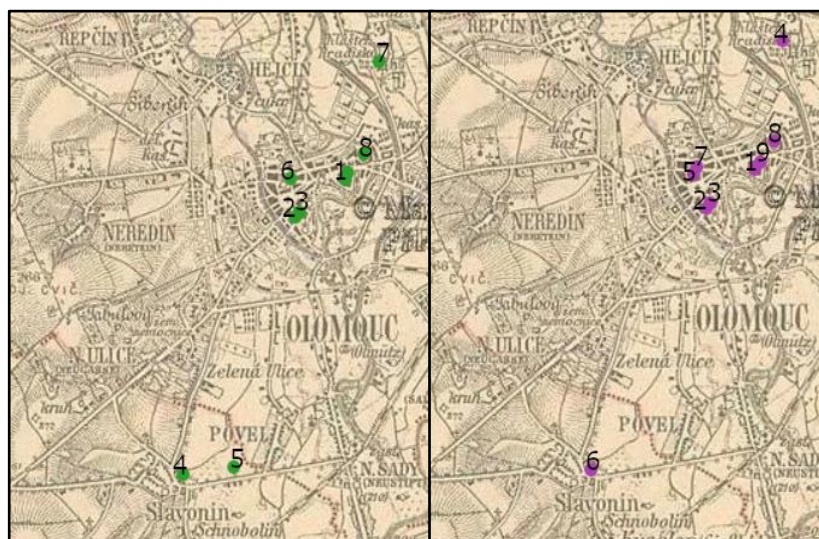
Obr. 62: Tabulka zobrazující kontinuitu pohřbívání na jednotlivých lokalitách; zeleně vyznačená pole znamenají doložené pohřbívání v daném období (označení 100 je pouze pomocná číslice jako příkaz pro Excel za účelem podmíněného formátování).

Z tabulky je patrné, že v případě některých lokalit hovoříme o dlouhodobé kontinuitě (Hrnčířská ul., Biskupské nám., Wurmova ul., apod.). Druhým faktem, který z tabulky jednoznačně vyplývá je, že v každém sledovaném období máme doloženo minimálně 9 současných lokalit, na kterých se v rámci půlstoletí pohřbívalo. Není možné sledovat současnost na menší jednotky let než na půl století, jelikož nedisponujeme žádnými přesnějšími datačními předměty, které by byly více chronologicky citlivější.

Pokud se na věc zaměříme z hlediska prostorovosti, můžeme se snažit prokázat směr vývoje pohřbívání. Jedná se o jev, který můžeme řešit zejména v případě jedné lokality, kdy máme doloženo více fází – Biskupské nám., Pekařská ul., Václavské návrší, Wurmova ul.

Obr. 64: vlevo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit v 9. stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Horní nám., 3 – Dolní nám., 4 – Nemilany (mimo mapu); 5 – Řepčín; 6 – Slavonín I.; 7 – Slavonín II.; vpravo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit v 10.stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Dolní nám.; 3 – Hrnčířská ul.; 4 – Nemilany (mimo mapu); 5 – Řepčín; 6 – Slavonín I.; 7 – Slavonín II.; 8 – Pekařská ul.; 9 – Václavské návrší, 10 – Wurmova ul.

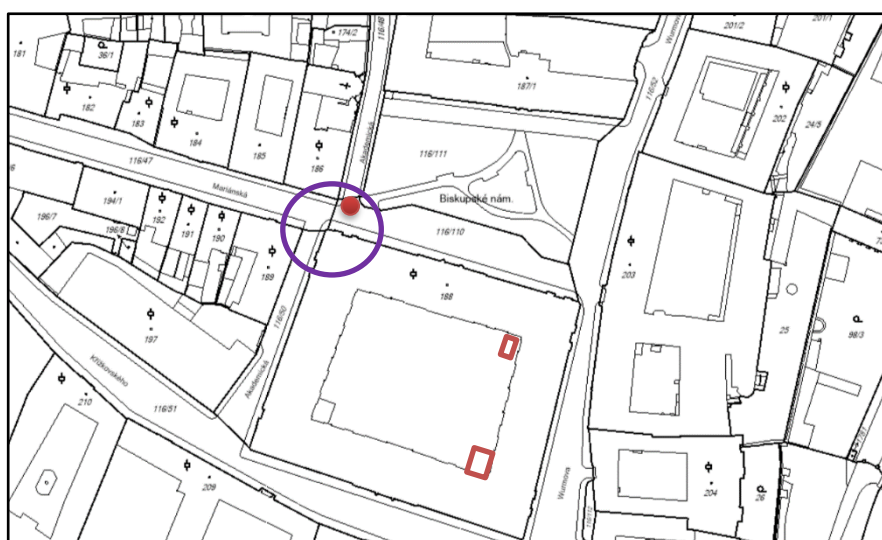

Obr. 63: vlevo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit 11. stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Dolní nám.; 3 – Hrnčířská ul.; 4 – Slavonín I.; 5 – Slavonín II.; 6 – Pekařská ul.; 7 – Klášterní Hradisko; 8 – Václavské návrší; vpravo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit 12.stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Dolní nám.; 3 – Hrnčířská ul.; 4 – Klášterní Hradisko; 5 – Kostel sv. Mořice; 6 – Slavonín II.; 7 – Pekařská ul.; 8 – Václavské návrší; 9 – Wurmova ul.

Lokality v rámci historického jádra, mají zastoupení téměř všech sledovaných období. Lokality mimo historické jádro s výjimkou Slavonína mají pouze krátké trvání v rámci hradištního období (Nemilany, Řepčín). V případě Klášterního Hradiska sice v rámci hradištního období máme pouze krátké zastoupení, na druhou stranu pohřbívání pokračuje dále do mladších období středověku. Slavonín má zastoupení všech období v rámci tří lokalit na daném území – Horní lán, U hvězdárny, Pod Vlachovým. V rámci

historického jádra vidíme velkou podobnost jednotlivých lokalit, kde výraznou výjimku tvoří zejména lokalita Kostel sv. Mořice (spíš závěr doby hradištní a pokračování dále do mladšího období) a Horní náměstí, kde máme doloženu pouze fázi 9. stol. Zbylé lokality na území historického jádra jsou naprosto shodné v období pol. 10.–pol. 11. stol. Většina lokalit má i zastoupení 9. stol. Jedinou výjimku tvoří Dolní náměstí, tudíž můžeme předpokládat, že z vymezené skupiny je nejmladší.

Na všech územích s výjimkou Území Kláštera máme zastoupeny všechny časové fáze do 13. stol., kdy alespoň vždy minimálně jedna lokalita fungovala. Období 13. stol. chybí v případě Michalského kopce a v případě Hospodářského zázemí. Chybějící období v případě Klášterního Hradiska vysvětlujeme tím, že se na lokalitě začalo pohrbívat až od vzniku kláštera.

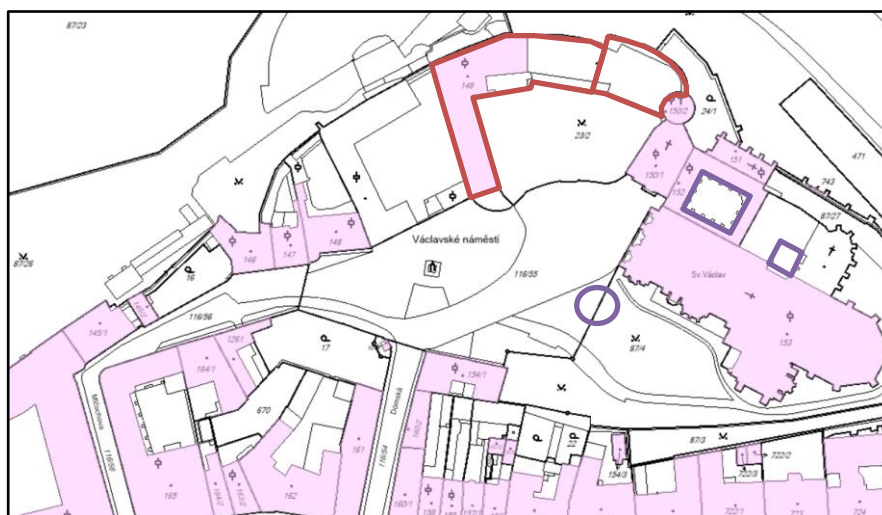

Obr. 65: Mapa Biskupského náměstí a Tereziánské Zbrojnice (<https://nahlizenidokn.cuzk.cz/>; 1:1000); červené obdélníky – středohradištní pohřby (zobrazení sond); červená tečka – mladohradištní pohřby, fialový kruh – předpokládaná přítomnost kostela sv. Petra (Šlězár 2018).

Z mapy (Obr. 65) je patrné, že se zde pohřebiště vyvíjelo od východní části dvora Tereziánské Zbrojnice směrem na západ, kde disponujeme nálezy na křižovatce Mariánská a Akademická ul. Přesný rozsah pohřebiště však nelze stanovit, jelikož zde máme zlomkovité poznatky, které jsou výsledkem sondáží. Pokud změříme vzdálenost mezi sondou v JV části nádvoří a nálezem z křižovatky ulic Mariánská a Akademická dojdeme k číslu 92 m, což by mohla být nejmenší možná uhlopříčka pohřebiště (jelikož neznáme podobu pohřebiště můžeme si určit modelově čtvercový tvar, pokud počítáme s řadovým uložením). Pokud bychom modelově pracovali se čtvercem, pak by jeho jedna strana v případě uhlopříčky 92 m byla 46 m. Pokud bychom pracovali

s průměrným hrobem o rozměrech 190x60 cm (průměrná výška a šířka na celá čísla), pak dojdeme k závěru, že na zmíněnou plochu by se mohlo vejít až 1855 hrobů (1700 pokud počítáme s určitou vzdáleností hrobů od sebe). Jedná se pouze o předpoklad, že hroby vyplňují celou plochu pravidelně bez větších rozsahů od sebe, či prázdných míst. Jako druhou možnost můžeme brát v úvahu předpoklad, že středohradištní fáze se nacházela v jedné části území, posléze vznikl kostel sv. Petra a okolo něj se začala kumulovat novější fáze pohřebiště dále od starší fáze.

Zaměříme se na Václavské návrší stejně jako v případě Biskupského náměstí je patrné, že pohřbívání se postupně posunovalo směrem na jihovýchod, kde začaly vznikat významné sakrální stavby. Můžeme předpokládat, že pohřebiště postupně ustupovalo rozvíjejícímu se osídlení na území Sídla údělného knížectví. Domníváme se, že pohřebiště mladohradištní vytvářela jedno pohřebiště.

Obr. 66: Mapa znázorňuje Václavské návrší z hlediska středohradištního a mladohradištního pohřbívání (<https://nahlizenidokn.cuzk.cz/>, 1 : 1000); červená – středohradištní, fialová – mladohradištní.

Zaměříme-li se na kontinuitu z mladší a pozdní doby hradištní do vrcholného a pozdního středověku, nedisponujeme mnoha případy. Z námi sledovaných lokalit do následujícího období přečkaly lokality Kostel sv. Mořice, která na sklonku doby hradištní teprve vzniká a končí až s josefinskými reformami, Václavské návrší, kde se pohřby nacházejí v místě kaple sv. Markéty a sv. Jana Křtitele, a v neposlední řadě Klášterní Hradisko, kde pohřbívání končí v 15. stol.

6 Komparace s jinými mladohradištními pohřebišti

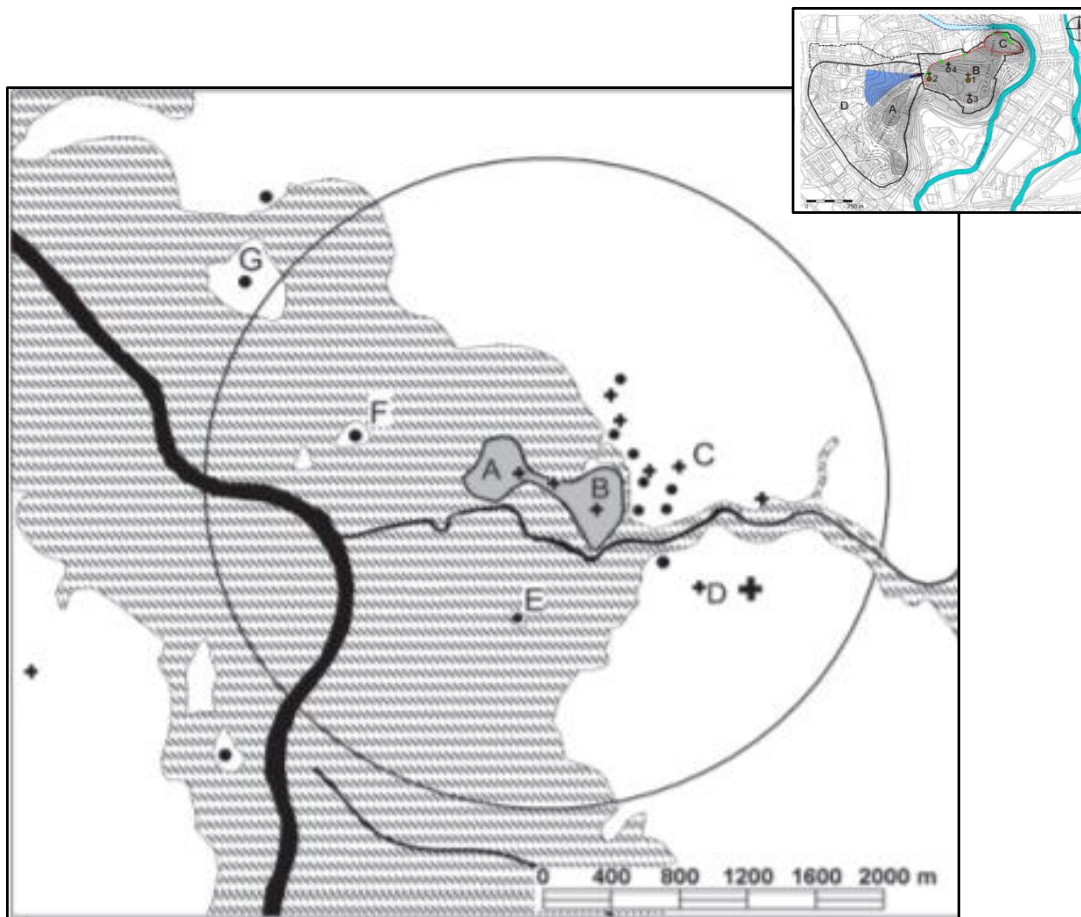
Záměrně byly vybrány lokality Libice a Žatec ke komparaci. Kritériem výběru bylo, aby se nejednalo o příliš rozsáhlé aglomerace, jelikož v případě Prahy máme sice dobře zpracovaná pohřebišti, ale jejich celkový soupis neexistuje, tudíž by bylo nutné nejprve vytvořit soupis a poté provést komparaci.

V rámci komparace hraje důležitou roli fakt, že Olomouc ve sledované době byla tzv. raně středověkou aglomerací. Obecně raně středověké aglomerace představovaly centra, která vznikala na rozsáhlém území v období 7.–11. stol. Samotný pojem raně středověká aglomerace se objevuje již od 60. let minulého stol., kdy se sídliště a pohřebišti situují v blízkosti opevněných částí raně středověkých center. Centra se výrazně odlišovala od typického venkovského osídlení. Je důležité si uvědomit, nejen že se nacházela v blízkosti, ale dochází zde k funkčnímu propojení právě s opevněným centrem. Celkově se osídlený areál dělil na několik částí. Nejvýznačnější postavení zaujímal akropole. Jednalo se o nejlépe opevněnou část, která byla považována za sídlo elity (vládce, knížecí správce). V přímé souvislosti s akropolí uvádíme předhradí, které přímo k akropoli přiléhalo. Předhradí představovalo hospodářské zázemí akropole (řemeslná výroba, sídla hradeckých úředníků či církevních hodnostářů). Hodně podobnou funkci představovalo nejspíš podhradí (suburbium), většinou bez opevnění, přímo přiléhá k předhradí. Z hlediska pohřbívání je pro nás důležitý fakt, že pouze pro malou část obyvatel platila možnost pohřbívání přímo na území hradiště. Většina obyvatel byla nucena využívat nekropole dále od sídlišť, někdy dokonce existovaly obrovské nekropole dál od hradiště (Mařík 2009, 11–12).

Vzhledem ke zmíněným faktům, můžeme tedy Olomouc srovnávat pouze s dalšími aglomeracemi, mezi které Prahy patří také Litoměřice, Hradec Králové, Stará Plzeň, Žatec a Libice.

Ke srovnání jsme vybrali lokalitu Žatec a Libice nad Cidlinou. U obou lokalit máme doloženou středohradištní, mladohradištní a pozdně hradištní fázi a s nimi spojená pohřebišti. Jedná se však o lokality, kde máme doloženo poněkud méně hrobů v rámci raného středověku.

V případě aglomerace Libice máme doloženo zhruba 10 až 11 pohřebišť, které jednoznačně spadají do období raného středověku. Na rozdíl od našeho území máme doklad všech tří fází na všech pohřebišťích (Mařík 2009)

Obr. 67: Porovnání prostorové struktury hradu Libice nad Cidlinou (vlevo, Mařík 2009, 15) a Olomouc (vpravo, Šlezar 2018, 126); obr. A: A – akropole, B – předhradí, C – podhradí; obr. B: C – akropole, B – předhradí, D, A – podhradí.

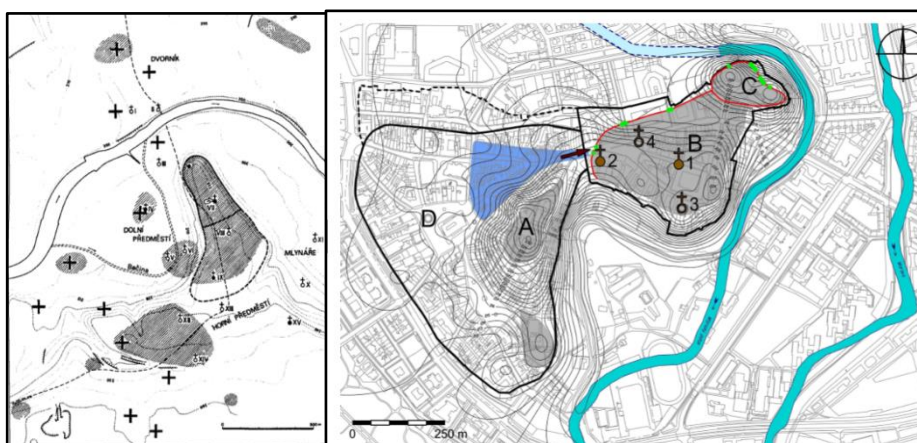
Na základě komparace plánů aglomerace Olomouce a Libice je patrné, že se jedná o velice podobná uskupení strukturou i rozlohou. Na rozdíl však v případě libických pohřebišť vidíme jistý rozdíl co se týče lokalizace pohřebišť, v případě olomouckých jsou pohřební lokality koncipovány blízko sebe na rozdíl od libických, která jsou koncipována v celkem pravidelných rozmezech. V případě obou lokalit se největší pohřebišť podařilo objevit mimo území centra aglomerace (akropole, předhradí, podhradí). Zajímavostí je, že v případě Libice se podařilo najít nejrozsáhlejší pohřebišť mimo území centra aglomerace (Kanín), zatímco v případě Olomouce dosud největší objevené pohřebišť představuje Dolní náměstí. Na druhou stranu lze předpokládat, že takovou nekropoli představovaly v našem případě slavnínské lokality, jelikož v případě Kanína jde jak o středohradištní tak mladohradištní fázi.

Předpokládá se, že rozsáhlé nekropole se záměrně nacházely mimo aglomeraci, jelikož prostor v rámci aglomerace nebyl rozsáhlý, a tudíž pouze vybraní jedinci měli právo mít hrob uvnitř (Mařík 2009, 137). Pokud porovnáme počty samotných hrobů zjistíme, že v případě Olomouce disponujeme daleko větším počtem hrobů (510 – jen z mladohradištní fáze), zatímco v případě Libice se počet pohybuje kolem 390, kde se do celkového výpočtu počítají i hroby ze středohradištní fáze. Komparace začíná od hrobové jámy, převládá hrobová jáma obdélného tvaru případně se zaoblenými rohy. K rozměrům se vyjádřit nemůžeme, jelikož ty autor nehodnotí. Jediné co autor řeší je otázka hloubky hrobové jámy, kterou nemáme doloženou v případě našich lokalit. Zajímavějším tématem je otázka úpravy hrobů, jelikož v případě Libice máme k dispozici jak úpravu kamennou, tak dřevěnou. Na základě přítomnosti dřeva autor uvádí jistý model datace, kdy by mělo dřevo představovat středohradištní fázi zatímco přítomnost kamene mladohradištní fázi. V případě Libice bylo identifikováno 45 hrobů s dřevěnou konstrukcí, zatímco kamene až 106 hrobů. V případě Olomouce, je počet identifikovaných rakví téměř shodný, kdy se podařilo objevit celkem 44 dokladů rakví na lokalitě Dolní náměstí. Na druhou stranu podle sekundárních znaků (shluky žeber) se dá odhadovat, že rakví mohlo být na celém území až 72 a to i na lokalitě Slavonín či Václavské návrší. Druhým zmíněným aspektem je otázka kamenného obložení, které se však v našem případě podařilo prokázat jen na Wurmově ulici a nedisponujeme bližšími informacemi (Mařík 2009, 118). Nyní přistoupíme k samotnému jedinci a otázce jeho uložení. V tomto jsou lokality podobné, jelikož v obou případech převládá uložení nznak s rukama podél těla. Podobně jako v jiných případech existují různé odchylky. V případě Libice vidíme určité odchylky převážně v místech mimo hradiště – Kanín (Mařík 2009, 121). V případě Olomouce není patrná žádná odchylka ve stylu uložení, jediné odchylky máme z hlediska uložení končetin či lebky, což považujeme za chronologické faktory. V případě Libice se otázka končetin nijak zvlášť neřeší. Většina odchylek, v případě libické aglomerace, připadá na středohradištní období. Druhou otázkou, kterou v případě uložení těla řešíme, je otázka orientace. V případě libické aglomerace jednoznačně převládá uložení ve směru SZ–JV až Z–V (Mařík 2009, 116).

V případě Olomouce disponujeme podobnými výsledky, kdy převažuje směr SZ–JV. Poslední částí hrobu jsou milodary. Co se milodarů týče, tak v případě libické

aglomerace disponujeme rozsáhlou škálou nálezů, které mnohdy spadají i do středohradištní doby. Z hlediska milodarů máme na obou místech podobnou skladbu tvořenou esovitými záušnicemi, prsteny, záušnicemi, noži (Mařík 2009, 123–135). Problém nastává s bližším určením předmětů, jelikož v případě Libice předměty nejsou přesně datovány. Můžeme se zaměřit zejména na esovité záušnice, jelikož v případě Libice se průměry záušnic pohybovaly v rozmezí 7,5–21,5 mm, průměrně se však jednalo o rozmezí 12–15 mm (Mařík 2009, 123). V případě Olomouce záušnice nabývají rozměrů daleko větších kolem 40–70 mm. Na základě tohoto výsledku by to mohlo znamenat, že Olomouc pohřbíval zejména v mladších období 11.–12. stol. Na závěr je možno říci, že obě aglomerace jsou si dosti podobné. Hlavní rozdíl mezi oběma oblastmi je hlavně ve stavu výzkumu, jelikož jak je na první pohled patrné, v případě libické aglomerace jde zejména o pečlivé a rozsáhlé výzkumy, zatímco v případě Olomouce šlo zejména o sondáže poměrně nahodile rozmístěné. Rozsáhlé výzkumy tvoří ani polovinu počtu výzkumů v Olomouci, což je jeden z hlavních problémů pro jejich poznání.

Druhou aglomerací, kterou jsme si zvolili pro naši komparaci je Žatec. Přemyslovský hrad v této oblasti vznikl po letech 928–937. V průběhu 10. stol. význam Žatce výrazně narostl a Žatec se tak stal správním centrem Poohří, kdy chránil západní vstup do země. Nacházel se zde také kastelánský úřad (Marethová 2006, 7). Stejně jako v předchozím případě máme doloženou jak středohradištní, tak mladohradištní fázi.

Obr. 68: Plánky obou aglomerací: Žatec (vlevo, Marethová 2006, 10); Olomouc (vpravo, Šlezar 2018, 126)

Při pohledu na oba plánky (obr. 68) je podoba patrná. Počet sakrálních staveb je podobný v obou oblastech, na akropoli jedna sakrální stavba a na předhradí dva kostely. Každý kostel na předhradí nejspíš měl vliv na jinou část předhradí. Se hřbitovy

to však není stejné jako se sakrálními stavbami. V případě Olomouce disponujeme pohřebišti v každém vymezeném území v rámci aglomerace. Při pohledu na žateckou aglomeraci je zcela jednoznačné, že pohřby se nejspíš nacházely převážně mimo hlavní aglomeraci (Obr. 68, křížky na levém obrázku značí pohřebiště). V případě Žatce byla určena následující pohřebiště ať již kostelní či nekostelní: Masarykova ul., Dvořákova ul., Chelčického nám. Pro naše analýzy se však dalo použít pouze pohřebišť Chelčického a Dvořákova ul. Na lokalitě Masarykova ul. máme doloženo pouze šest hrobů. U zmíněných hrobů se předpokládá, že šlo o výjimečné delikventy, kdy dokonce v případě jedné lebky je doložena dekapitace. Mnoho faktorů není v rámci práce řešeno, jako například rozměry hrobových jam. Další otázkou jsou hrobové úpravy, kdy v případě dřeva máme doloženu přítomnost rakví, a to na všech pohřebištích. Celkově bylo rakví vybaveno zhruba 20 % hrobů z celého pohřebiště (Marethová 2006, 47). Kamenné obložení se pohybuje zhruba kolem 40 % (Marethová 2006, 47). Jedná se o úplný opak Olomouce, jelikož zde máme nálezy pouze z Hrnčířské a Wurmovy ulice. Nyní bychom měli přistoupit k otázce orientace a uložení jedince. Autorka se však touto problematikou nezabývá. Orientace hrobů v Žatci dodržovala směr SZ–JV a JV–SZ (Marethová 2006,46). Olomouc zastupuje převážně jeden směr a to SZ–JV. Poslední částí, kterou řešíme v rámci hrobů, je otázka milodarů. Z nálezů zmiňme zejména esovité záušnice a denáry. Esovité záušnice ze všech pohřebišť v Žatci se pohybují v průměrovém rozmezí 15–61 mm (Marethová 2006, 20–22). Na rozdíl od Libice se průměrová škála docela výrazně zvyšuje, což může být předznamenáním pro jiné časové období. Díky svému rozsahu se Žatec v této oblasti Olomouci vyrovnává o něco víc, až na fakt, že olomoucké rozmezí končí až na 70 mm. Druhou nalézanou věcí byly mince. Celkově se na území Žatce podařilo odhalit denár Břetislava I. (1050–1055), Spytihněva II. (1055–1061), Vratislava II. (1061–1085), Svatopluka (1107–1109), Vladislava I., Soběslava II. a Vladislava II. Celkově denáry poměrně dobře reprezentují všechny námi hledaná období a zároveň na poměrně malý počet hrobů disponujeme poměrně početným zastoupením mincí (Marethová 2006, 19–22). V případě Olomouce pochází zástupci pouze z jediné lokality, a to ze Slavonína. Můžeme tedy konstatovat, že je zde patrný vliv rozdílných ražeb, a že v případě Moravy nedisponujeme takovým počtem českých ražeb. Na závěr můžeme říci, že ačkoliv si z hlediska rozložení a počtů pohřebišť nejsou lokality úplně podobné, tak z hlediska podoby hrobů a skladby milodarů je zde

výrazná podoba. Výrazně do otázky podoby zasahuje zejména fakt, že obě aglomerace mají podobný časový rozsah s přesahem do následujících období. Stejně jako v případě předchozí komparace se potýkáme s problémem nedostatečného poznání, kdy v případě Olomouce je poznání pouze zlomkovité.

Závěr

V rámci práce se nám podařilo vytvořit určitý obraz olomouckého pohřbívání v mladší době hradištní. Bylo vyčleněno 20 lokalit, které jsou spojovány s mladohradištním pohřbíváním. Hlavním problémem v případě řešené otázky je průkaznost datování lokalit. Signifikantním znakem pro mladohradištní pohřebiště je skromná nebo nepřítomná hrobová výbava, což značně omezuje datační možnosti.

Jak jsme již zmínili celkově se na území Olomouce podařilo odhalit 20 lokalit. Nelze předpokládat, že všechny lokality existovaly současně, což se nám podařilo během práce také dokázat. V případě Olomouce a archeologických výzkumů je poznání značně mozaikovitě, což se výrazně promítá do identifikace lokalit. Velké množství výzkumů probíhalo již v průběhu 20. stol., avšak o zmíněných výzkumech hovoří pouze tehdejší publikace (Přehledy výzkumů apod.) a řečené informace jsou velmi útržkovité, což značně omezuje možnosti našich analýz. Od 90. let 20. stol. probíhají výzkumy značnějších rozsahů zakončené kvalitní terénní dokumentací a publikací, tudíž poznání takto zkoumaných lokalit je na úrovni jiných význačných lokalit jako Praha, Libice, Žatec apod.

Analýza v rámci práce probíhala ve dvou základních úrovních. První úroveň se týká pouze analýzy každého pohřebiště zvlášť, kdežto druhá úroveň hodnotí všechny lokality jako jedno pohřebiště. Všechny lokality jsou ještě analyzovány v rámci definovaných zájmových území (Sídlo údělného knížectví, Předhradí, Oblast Kláštera, Podhradí, Hospodářské zázemí). Hlavním důvodem definování zájmových území bylo zjištění odchylek mezi oblastmi, které mohou být způsobeny historickým vývojem, a zároveň způsobem života dané sociální skladby obyvatel (převládající pohlaví, orientace etc.).

V rámci práce jsme řešili dva okruhy otázek pohřební ritus a prostorové analýzy. V rámci pohřebního ritu se nám podařilo prokázat dodržování základní podoby s malými odchylkami, napříč všemi definovanými oblastmi. V rámci vyčleněného území se nepodařilo odhalit žádné násilné usmrcení. Jak jsme již zmínili výše, snažili jsme se prokázat odlišnosti mezi vymezenými oblastmi. Prvotní odlišností je podoba hrobových jam, které se podařilo identifikovat. V případě Předhradí jde o hrobové jámy obdélníkových tvarů s rozměry rovnajícími se velikosti postavy. Naprosto

odlišný obraz se naskytuje v případě Hospodářského zázemí, kde se hojně nacházejí zastoupeny i oválné tvary a rozměry se pohybují v maximech kolem 200 cm. Hlavním důvodem odlišností může být zejména zemina, kdy v rámci hospodářského území jde o poddajnější více jílovitou půdu.

Další odlišnost představuje orientace, kdy se v rámci každého území převažuje jiný směr. Hlavním důvodem odlišností byla orientace vůči sakrální stavbě, vliv ročního období, či možný vztah vůči komunikacím. Orientaci jsme využili v případě datování hrobů v rámci pohřebiště. Nepodařilo se jednoznačně určit chronologický vývoj pohřebiště na základě orientace. Rovněž chronologie za pomoci polohy jedince a jeho končetin nebyla průkazná. Velkým nedostatkem byl stav dochovaných jedinců, jelikož velké množství hrobů bylo v průběhu doby narušeno – stavební práce v průběhu historického období, podmínky archeologického výzkumu.

Milodary jsou dochovány pouze v malé míře. Největší množství předmětů se podařilo najít v rámci Hospodářského zázemí, kde nejspíš velkou část nalezeného spektra tvořily předměty z předcházejícího středohradištního vývoje. V rámci analýzy artefaktů se lze domnívat, že například lokalita Pekařská ulice by mohla být spíše středohradištní, jelikož jediným nálezem byla náušnice. Náušnice jsou signifikantním středohradištním nálezem. Za stěžejní předměty pro sledovanou oblast považujeme esovitě záušnice. Zajímavým úkazem je výskyt záušnic různých materiálů. Například v případě Podhradí, Předhradí a Sídla údělného knížectví máme doloženou přítomnost bronzových zástupců, na druhou stranu v případě Michalského kopce máme pouze měděnou.

Z hlediska hrobových úprav nedisponujeme žádnými jednoznačnými výsledky. Rakve se jednoznačně podařilo prokázat v rámci Dolního náměstí. Můžeme předpokládat, že v rámci Dolního náměstí máme dobré podmínky pro zachování dřeva. Při studiu jiných lokalit jsme narazili na teorii, která tvrdí, že rakve jsou předchůdci ke kamennému obložení. Teorie však není jednoznačně průkazná, jelikož na starších lokalitách se doklady rakví nevyskytly. Důvodů nepřítomností rakví může být několik, buď je to primární nepřítomnost (lidé nebyli do rakví uloženi), může jít také o výsledek výzkumu, kdy se nepodařilo rakve odhalit. Můžeme předpokládat, že rakve představovaly určitou chronologickou fázi v rámci pohřebiště na Dolním náměstí,

jelikož rakve byly situovány v místě dnešní Neptunovy kašny v oblasti ústí ulice Panská.

Další zajímavý úkaz představují výsledky antropologie, kdy se jednoznačně podařilo prokázat značnou převahu mužů na Václavském návrší, což by mohlo jednoznačně souviset s přítomností kléru na tomto území. Naopak jistou převahu žen shledáváme v případě Wurmovy ulice, mohlo se jednat o ženy mužů sloužících v oblasti Sídla údělného knížectví. V ostatních oblastech byl stav jedinců víceméně vyrovnaný.

Druhou řešenou otázkou je prostorová analýza. Hlavním předpokladem, se kterým pracujeme je pravidelnost. Pravidelnost je hlavním rysem středověku. Musíme předpokládat, že lidé pohřbívali podle určitých pravidel. My jsme vyčlenili tři hlavní faktory: komunikace, sakrální stavby a opevnění. Jako první jsme se zabývali otázkou komunikace, jednoznačně lze říct, že na základě nových poznatků nejsou pohřebiště napojena na dálkové trasy. Na druhou stranu nutno předpokládat, že musela existovat jistá spojitost mezi pohřebišti a místními komunikacemi, jelikož víme, že na pohřebištích se dokonce konávaly i trhy. Souvislost mezi pohřebišti a komunikacemi prokazuje i fakt, že během postupného historického vývoje města se z pohřebních lokalit stala náměstí (Dolní náměstí, Biskupské nám. apod) ale i samotná místa transferu (Wurmova ul. – trasa po tř. 1. Máje). Přítomnost místních tras však můžeme pouze předpokládat, jelikož jejich průkaznost je problematická. Sakrální stavby jsou výraznějšími prvky. Zabýváme se však obdobím, kdy sakrální stavby a farní síť teprve vzniká. V případě mnoha lokalit se nepodařilo identifikovat původní sakrální stavbu, jelikož předpokládáme, že původní stavby měly dřevěnou formu. Na základě provedených analýz jsme uměle vytvořili souvislost mezi funerálními lokalitami a farními okrsky. Lze předpokládat, že pohřebiště se postupně přizpůsobovala vznikajícím farním okrskům, popřípadě naopak kdy se rostoucí farní síť přizpůsobovala existenci pohřebišť. V případě sakrálních staveb máme k dispozici pouze informace o aktuálně existujících stavbách, ale o jejich případných dřevěných předchůdcích se můžeme pouze domnívat. Vliv opevnění se v případě olomouckých lokalit nepodařilo prokázat ve velké míře. Jedinými lokalitami, u kterých můžeme předpokládat vliv hradeb je Hrnčířská ulice a Václavské návrší. Předpokládáme, že v případě Hrnčířské ulice, díky omezení hradeb, došlo k rozšiřování pohřebiště

směrem ke sv. Michalu. Vliv hradeb v případě Václavského návrší je jednoznačný, jelikož zde mají hradby vliv na vývoj celého sídla.

Vytvořili jsme si jisté hypotézy, které nám usnadňují pochopit, jak mohla podoba pohřebišť v té době vypadat. Hlavním předpokladem je, že velikost pohřebišť nepřekročilo rádius 100 m. Na základě hypotéz předpokládáme, že většina lokalit spolu vývojově souvisela, čímž by se nám počet pohřebišť snížil z 20 na 9, což je přijatelnější hodnota. Na základě takového předpokladu, je možné prohlásit, že každá oblast měla k dispozici až dvě nekropole. Na základě teorie o velkém pohřebišti nedaleko aglomerace, můžeme říci, že takovou nekropoli by pro nás mohly představovat slavonínské lokality.

Výše vytvořené hypotézy obrazu pohřebních lokalit na území Olomouce úzce souvisí s řešením kontinuity. Víceméně na základě dosažených výsledků lze konstatovat, že můžeme obraz pohřbívání rozdělit na celkem tři rozdílné podoby: 1. 9.–10. stol., 2. 11.–12. stol., 3. 13. stol. V průběhu 11. stol. postupně dochází k přesouvání pohřebišť blíže do města (končí i slavonínské lokality). V průběhu 13. stol. však většina pohřebišť zaniká a zůstávají pouze pohřebišť pouze v blízkosti velkých sakrálních staveb jako Kostel sv. Mořice, Klášterní Hradisko, Václavské návrší.

V rámci celkového pohledu Olomouc utváří svébytnou podobu v případě srovnání s Žatcem či Libicí, jelikož zde není ani tolik pohřebišť a jsou situována jinak. Znalost této problematiky v rámci Olomouce je ještě značně neúplná, bez dalších výzkumů nebude možné vytvořit ucelenější obraz.

Resumé

We create a view of burying in Olomouc in the Late Hillfort Period. We have got twenty sites which are connected with our era. The main problem is dating because there are only a few objects in a grave or none. Field researches have been realized from the 20th century, but we have little information about them in articles. Since the 1990s research in a large area has been realised. Our analysis was carried out on two main levels. On the first level, we evaluate each site as an independent necropolis. On the second level, we analyse the sites as parts of one large necropolis. We work with interest areas which we defined. We defined these areas because we assume that each area has its historical development which is based on a social composition of inhabitants. We deal with two main issues: a burying rite and a role of space. First deviation we see in the issue of a grave hole because in a historical centre we have a hole of an oblong form and dimensions which are the same as the proportion of a body or a coffin. But in the Economical area, we have a grave with oval form and extreme dimensions. The next deviation is the orientation of a grave. We suppose that the differences in orientation are influenced by many factors: the presence of a sacral building, seasons, etc. The connection between orientation and dating is not evident. We have a few objects in graves. The main representative is a sigmoid earring. A very interesting is that we have earrings from different materials in each area, f. e. in three parts we have earrings from bronze, but in the area of Michal hill we have earrings from copper. We don't have many results which include special modifications. Coffins were found only in Lower Square, but we presume that coffins were at more places. Our theory is based on secondary signs. One theory says that coffins represent a phase before stone facing, but this theory is not real for us on the whole. However, in Lower Square, we assume that coffins represent some phase of the necropolis.

Secondly, we deal with the issue of space. The main assumption is regularity. We suppose that existed some factors for the founding of a necropolis: communications, sacral buildings, fortifications. We detect that necropolises are not connected to a long haul way. However, we assume that local ways existed that we did not find. The local ways have to be important because necropolises were centres of markets and sacral buildings. The connection between necropolises and communications is proved also by the fact that during a historical development of a town, the localities of original

necropolises became squares (Biskupské Square, Dolní Square) or places of transport (Wurmova st.). A very important fact is the presence of sacral buildings. We create some theories about parochial areas. We presume that necropolises adapted to parochial areas which were founded slowly at this time. The main problem is that we know much information about actually existing stone sacral buildings, but we know nothing about wood buildings before them. The last factor is fortification. This factor has an influence on Hrnčířská st. and Václavské Square.

In the thesis, we create hypotheses for an understanding of burying in Olomouc. We assume that a maximal radius of the necropolis did not exceed 100 m. We suppose that in the Olomouc area 9 necropolises existed in this time and that each defined part of the agglomeration has two necropolises. Based on the theory about a large necropolis from an agglomeration, we can consider Slavonin as such a necropolis.

We create a view of the continuity of our sites. We classify the results into three different views of burying: 1. 9th – 10th century, 2. 11th – 12th century, 3. 13th century. Necropolises are situated closer to the agglomeration during the 11th century. During the 13th century, many necropolises perish. After the 13th century, continue necropolises situated near a big sacral building f. e. Church St. Moric, Klášterní Hradisko, Venceslaw Square. We compare Olomouc with Žatec and Libice. The main difference is in the position of the necropolises and a number of them. The knowledge of necropolises in Olomouc is not full. Without further researches, we will not be able to create a more comprehensive view.

Seznam literatury

Bém, M. a kol. 2002: Paměti obce Slavonína. Olomouc.

Bešťáková, M. 2014: Pohřební ritus mladohradištního období v jižních Čechách. (Nepubl. rkp. dipl. práce) FF Jihočeská univerzita České Budějovice.

Bistřický, J. – Michna, P., J. – Pojzl, M. 1986: Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1985, Vlastivědný věstník moravský 38, 319–331.

Bistřický, J. 1979: Několik poznámek ke genezi města Olomouce, Historická Olomouc a její současné problémy II.

Bláha, J. 1978: Pekárni ulice, sídliště, fortifikace, klášterní budovy a kostel, cesta, studna, pohřebiště. Kultura kanelovaná, věteřovská, slovanská, středověk. [Nálezová zpráva].

Bláha, J. 1983: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko-archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1983, Okresní archiv v Olomouci 1983, 163–164.

Bláha, J. 1984: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko-archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1984, Okresní archiv v Olomouci 1984, 157–158.

Bláha, J. 1989: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko-archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1989, Okresní archiv v Olomouci v roce 1989, 170–171.

Bláha, J. 1990: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko-archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1990, Okresní archiv v Olomouci v roce 1990, 96–98.

Bláha, J. 1991: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko-archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1991, Okresní archiv v Olomouci v roce 1991, 240–243.

Bláha, J. 1995: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko–archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1995, Okresní archiv v Olomouci v roce 1995, 143–149.

Bláha, J. 1996: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historicko–archeologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1996, Okresní archiv v Olomouci v roce 1996, 224–225.

Bláha, J. 1998: Komunikace, topografie a importy ve středověku a raném novověku (7.–17. stol.) na území města Olomouce. In: Kouřil, P. – Měřinský, Z. (eds), *Archaeologia historica* 23/98.

Bláha, J. 1998: Komunikace, topografie, importy ve středověku a raném novověku (7.–17. stol.) na území města Olomouce. In: Nekuda, V. (ed.), *Archaeologia historica* 23/98, 133–136, Brno.

Bláha, J. 2001: K archeologickým dokladům pohřbívání v Olomouci v období raného středověku. In: Bláha, J. (ed.), *Olomoucké hřbitovy a kolumbária*, Olomouc, 42–44.

Bláha, J. 2001: K funkci Michalského kopce v Olomouci. In: *Historická Olomouc XII*, Olomouc, 42–49.

Bláha, J. 2001: *Olomoucké hřbitovy a kolumbária*, Olomouc.

Bláha, J. 2003: *Olomouc–Wurmova ulice (k. ú. Olomouc), PV 44*, 266–269.

Borkovský, I. 1956: Esovitě záušnice, jejich původ a význam, *Referáty Liblice 1955*, 148–158.

Březinová, H. 2010: Klecany I. a II. Textil z pohřebišť. In: N. Profantová (ed.), *Klecany. Raně středověká pohřebišť II.*, Praha, 29–34.

Burian, V 1952: Oddělení pro prehistorii KMO, Oddělení věd o společnosti, *Zprávy SLUKO*, číslo 16, 5–6.

Čechura, V 2010: Pohřební ritus ve středověku a novověku ve světle archeologického a antropologického výzkumu. In: Měřinský, Z. – Kouřil, P. (eds.), *Archaeologica historica* 35/2010/1–2, 111–120.

- Černý, V. 1995: Význam tafonomických procesů při studiu pohřebního ritu. Archeologické rozhledy, roč. XL VII, 301–313.*
- Čižmář, Z. – Kohoutek, J. 1996: Předběžná zpráva z výzkumu kláštera Hradisko v Olomouci v roce 1996, Archaeologica historica 23/98, 335–345.*
- Dehnerová a kol., 2017: MPR Olomouc, Archeologický atlas. Olomouc.*
- Demek, J. 2014: Zeměpisný lexikon ČR, Brno, 2014.*
- Dočkalová, M. 2005: Tafonomické aspekty v archeologické osteologii. In: Ve službách archeologie. Sborník k sedmdesátinám RNDr. Emanuela Opravila, Csc, 214–222.*
- Dohnal, V. 1975: Zpráva o 2. etapě (1974–1975) [Nálezová zpráva].*
- Dohnal, V. 2006: Tři nejstarší olomoucké kostely, Olomoucký hrad v raném středověku III, Archeologické památky střední Moravy, svazek 10.*
- Dohnal, V. 2006: Tři nejstarší olomoucké kostely. Olomouc.*
- Dostál, B. 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.*
- Drobílková, P.–Hašek, V.–Hlobil, I.–Zapletal, J.–Zatloukal, R. 2004: Nález sakrální stavby na Malém dvoře u Dómu sv. Václava v Olomouci. In: Hašek, V. – Nekuda, R. – Ruttikay, M. (eds.), Ve službách archeologie V, Olomouc, 67–77.*
- Fiala, J. a kol. 2008: Chrámy, kostely, svatyně a kaple v Olomouci. Olomouc.*
- Hašek, V. – Kalábek, M. – Peška, J. 2004: Dosavadní výsledky geofyzikální prospekce a archeologického výzkumu na lokalitě Horní lán v Olomouci–Slavoníně. In: Hašek, V. – Nekuda, R. – Ruttikay, M. (eds.), Ve službách archeologie V, Olomouc, 77–92.*
- Hlobil, I. – Michna, P. – Tognier, M. 1984: Olomouc. Olomouc.*
- Hlubek, Z. 2014: Mladohradištní pohřebiště na území bývalého soudního okresu Litovel, Vlastivědný věstník moravský 66, str. 69–83.*
- Jokeš, P. 2015: Patrocinia městských kostelů na západní a jižní Moravě. Documenta Pragensia, Supplementa VI., s. 199–210.*

Jurková, H. 2010: Slovanské pohřbívání v Olomouckém kraji do konce mladší doby hradištní. (Nepubl. rkp. dipl. práce) Katedra historie PřF MUNI Brno.

Kalábek, M. 2009: Olomouc (k. ú. Olomouc), PV 51, 163–164.

Kalábková, P. – Kalábek, M. 2001: Slovanské osídlení a archeologie raného středověku. In: Schultz, J. (ed.), Dějiny Olomouce I., Olomouc.

Kalábková, P. a kol. 2009: Prehistorie a protohistorie. In: Schulz, J. (red.), Dějiny Olomouce 1, Olomouc, 13–87.

Klápště, J. 1999: Příspěvek k archeologickému poznávání úlohy mince v přemyslovských Čechách, Archeologické rozhledy 51.

Kšír, J. – Skutil, J. 1956: Nález slovanské esovité náušnice na staveništi bývalého kláštera klarisek v Olomouci, Zprávy KVM Olomouc, číslo 56, s. 66–67.

Makovcová, H. 2013: Raně středověké prsteny jako šperk a symbol v kontextu střední Evropy. (Nepubl. rkp. dipl. práce) FF Západočeská univerzita Plzeň.

Marethová, B. 2006: Vývoj pohřbívání v raně středověkých aglomeracích a lokačních městech na příkladu Žatce. (nepubl. rkp. dipl. práce), Ústav pro archeologie, FF, Univerzita Karlova.

Michna, P. 1993: Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1992, Vlastivědný věstník moravský 45, 408–415.

Michna, P. 1997: Přehled archeologický výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1996, Vlastivědný věstník moravský 49, 390–397.

Michna, P. 2000: Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1999, Vlastivědný věstník moravský 52, 407–415.

Nesibová, V. 2014: Slovanská, vrcholně středověká pohřebiště a raně novověké hřbitovy v Hradci Králové. (nepubl. rkp. dipl. práce), Ústav historických věd, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice.

*Nezvalová, Z. 2016: Anomálie v pochovávání na středověkých pohřebiskách – prejav okrajových skupin obyvatelstva, *Archaeologica historica* 41/2016, 263–270.*

Nováček a kol., 2010: Kladrubský klášter 1115–1421. Příbram.

Ohler, N. 2001: Umírání a smrt ve středověku. Jinočany.

Pišťeková, H. 2011: Tafonomie v archeologickém kontextu. Analýza velkomoravských pohřbů na lokalitě Břeclav-Pohansko-Lesní rúd. (Nepubl. Rkp. dipl. práce) Ústav archeologie a muzeologie v Brně.

*Podhorský, J. – Drnovský, P. 2017: Raně středověké náhrobníky z Čech, *Archeologie ve středních Čechách* 21, 373–407.*

Pojsl, M. 2013: Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa. Velehrad.

Pojsl, M. 2015: Počátky církevní správy na Moravě a arcibiskupství v Olomouci. Velehrad.

prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, Brno, 123–153.

Procházka, R. 2009: Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku.

Prokopová, K. 2009: Mladohradištní osídlení dolního Podyjí a Pomoraví. (Nepubl. Rkp. dipl. práce), Ústav archeologie a muzeologie v Brně.

Richter, V. 1959: Raněstředověká Olomouc. Praha.

Sedláčková, H. 1998: Přehled výsledků a soubor drobných plastik ze záchranného výzkumu v Olomouci, Hrnčířské ulici, Výroční zpráva Národního památkového ústavu za rok 1998, 104–106.

Sedláčková, H. 1999: Přehled výsledků a soubor drobných plastik ze záchranného výzkumu v Olomouci, Hrnčířské ulici, Výroční zpráva Národního památkového ústavu za rok 1998, 62–64.

Schulz, J. 2002: Olomouc. Malé dějiny města. Olomouc.

Schulz, J. a kol. 2009: Dějiny Olomouce I. Olomouc.

Stloukal, M. 1981: Antropologický materiál z mladohradištních pohřebišť na Olomoucku, Archeologické rozhledy 33, 269–277.

Šín, L. 2006: Člověk 9.–12. stol. v Hornomoravském úvalu. (Nepubl. rkp. dipl. práce) Katedra antropologie PřFMU Brno.

Štefan, I. 2010: Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic, Studia mediaevalia Pragensia, 171–205.

Ungermaň, Š. 2010: Počátky mladohradištních pohřebišť na Moravě. In: Ungermaň, Š. Přichystalová (eds.), Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřinskému k 60. narozeninám. Praha, 220–239.

Vrána, J. 2008: Olomouc–Slavonín (U hvězdárny). Mladohradištní pohřebišť, Archaeologiae Regionalis Fontes 10.

Zatloukal, P. 2013: Olomouc. Olomouc.

Zatloukal, R. – Živný, M. 2006: Vyhodnocení středohradištního pohřebišťe na Svatováclavském návrší v Olomouci. In: Hašek, V. – Nekuda, R. – Ruttkay, M. (eds.), Ve službách archeologie VII, 381–400.

Zatloukal, R. 2012: Areál olomouckého hradu v 9.-12. století (publ. rkp. disertační práce) Filozofická fakulta, Masarykova univerzita.

Zatloukal, R. 2014: Olomouc (k. ú. Olomouc-Město, okr. Olomouc), Přehled výzkumů 243–245.

Zatloukal, R.–Živný, M. 2005: Olomouc (k. ú. Olomouc, okr. Olomouc), PV 46, 298–300.

Zůbek, A. 2002: Středověké přezky v brněnských nálezech. In: I. Pospíšil (red.), Sborník

Živný, M. 2004: Mince v hrobech jako odraz duchovní kultury na Moravě v 11. a 12. stol. (nepubl. Rkp. rigorózní práce), Katedra antropologie PřF MUNI v Brně.

Živný, M. 2005: Pohřební ritus na Moravě v 11.–15. století ve střeoevropském kontextu. (Publ. rkp. disertační práce) Katedra antropologie PřF MUNI Brno.

Seznam užitých zkratk

FF – Filozofická fakulta

KVM – Krajské vlastivědné muzeum

OSSPPOP - Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody

PřF MUNI – Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity

PV – Přehledy výzkumů

SLUKO - Studijní lidový ústav krajského musea

Přílohy

Označení hrobu	Pohlaví	Věk	Výška	Poznámka
H1	Muž	30–40 let	Neupřesněno	
H2	Neupřesněno	40–50 let	170–173 cm	
H3	Dítě	7–8 let	Neupřesněno	+ ostatky 2 osob
H4	Neupřesněno	Neupřesněno	167–169 cm	
H5	Muž	30–40 let	Neupřesněno	
H6	Žena	Neupřesněno	Neupřesněno	+ 2 roč. dítě
H7	Žena	40 let	164–165 cm	+ muž, 20/30 let
H8	Muž	30–40 let	168 cm	
H9	Muž	30–40 let	175 cm	
H10	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H11	Muž	40 let	170,5 cm	
H12	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	2 osoby
H13	Muž	30–40 let	Neupřesněno	
H14	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	2 osoby
H15	Muž	40–50 let	168,5 cm	
H16	Muž	50–60 let	Neupřesněno	
H17	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H18	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H19	Dítě	1 rok	Neupřesněno	
Lebka 1	Žena	40–50 let	Neupřesněno	
Lebka 2	Neupřesněno	Přes 40 let	Neupřesněno	
Lebka 3	Žena	30–40 let	Neupřesněno	
Lebka 4	Žena	20 let	Neupřesněno	
Lebka 5	Muž	50–60 let	Neupřesněno	
Lebka 6	Neupřesněno	40–50 let	Neupřesněno	
Lebka 7	Dítě	Neupřesněno	Neupřesněno	
H3/79	Muž	50–60 let	175 cm	
H4/79	Dítě	Neupřesněno	Neupřesněno	
H5/79	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H6/79	Muž	30–40 let	172,5 cm	
H3/80	Muž	40–50 let	171 cm	

Obr. 69: Dómské návrší – Rajský dvůr – antropologie (Stloukal 1981)

Označení hrobu	Pohlaví	Věk	Výška	Poznámka
H 4/91	Neupřesněno	30–40 let	166 cm	
H 5/91	Spíš muž	15–16 let	Neupřesněno	
H 6/91	Muž	40–50 let	Neupřesněno	
H 7/91	Muž	30–40 let	168 cm	
H 8/91	Muž	20–30 let	170 cm	
H 9/91	Neupřesněno	7–8 let	Neupřesněno	
H 11/91	Neupřesněno	30–40 let	167 cm	Příměs dětské lebky
H 12/91	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 13/91	Neupřesněno	7–8 let	Neupřesněno	
H 14/91	Neupřesněno	35–45 let	Neupřesněno	
H 16/91	Muž i žena	40–50 let/ 30–40 let	Neupřesněno	
H 17/91	Muž	30–40 let	Neupřesněno	Patol. změny
H 18/91	Muž	50 let	176 cm	
H 19/91	Neupřesněno	30 let	164 cm	Zubní kaz
H 20/91	Neupřesněno	15–17 let	Neupřesněno	
H 31/91	Muž	40–50 let	Neupřesněno	
H 26/92	Neupřesněno	15–18 let	Neupřesněno	
H 28/92	Muž	20 let	163 cm	Patol. změny
H 30/92	Muž	40–50 let	174 cm	
H 32/92	Spíš muž	40–50 let	168 cm	
H 33/92	Muž	40 let	172 cm	Patol. změny

Obr. 70: Antropologické zhodnocení lokality Dolní náměstí z let 1991–1993 (Dobisíková – Velemínský 1993)

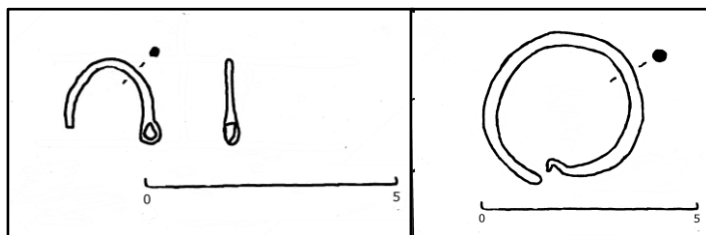
Označení hrobu	Pohlaví	Věk	Výška	Poznámka
H1	Žena	Neupřesněno	180 cm	Proražená tylní kost

Obr. 71: Antropologické zhodnocení pohřbu na lokalitě Univerzitní ul. (Loskotová 2008–2009)

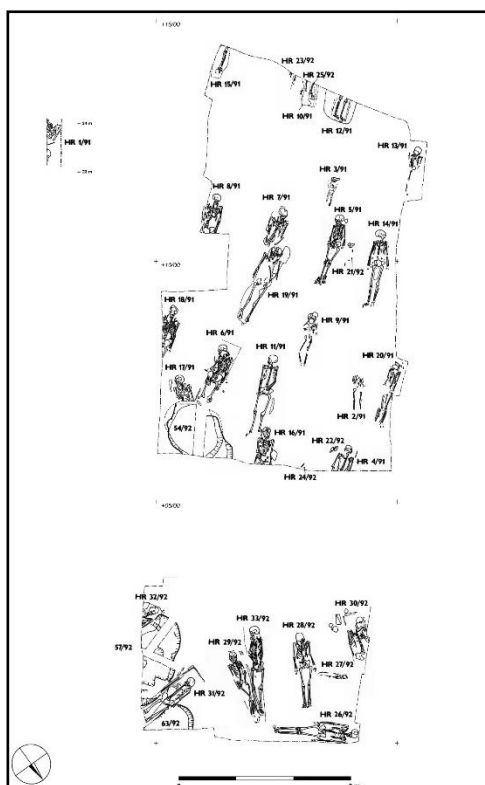
Označení hrobu	Pohlaví	Věk	Výška	Poznámka
H 1/78	Dítě	0–14 let	Neupřesněno	
H 20/78	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	Zhojená zlomenina na žebrech
H 21/78	Dítě	13–14 let	Neupřesněno	
H 22/78	Neupřesněno, 2 děti	3 dospělí, 1 nedospělý, 0–7 let	Neupřesněno	5 jedinců
H 23/78	Muž	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 24/78	Žena	20–30 let	Neupřesněno	
H 25/78	Žena	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 26/78	Dítě	5 let	Neupřesněno	Kosti dospěléce
H 27/78	Muž	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 28/78	Dítě	10–11 let	Neupřesněno	Skelet muže
H 29/78	Muž	Neupřesněno	Neupřesněno	Zvířecí kosti
H 32/78	Muž	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 33/78	Muž	40–50 let	Neupřesněno	
H 34/78	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 35/78	Žena	50–60 let	Neupřesněno	Deformační spongylóza
H 35/78	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	
H 36/78	Žena	Neupřesněno	Neupřesněno	Plus 2 osoby
H 37/78	Žena	50–60 let	Neupřesněno	
H 38/78	Neupřesněno, 2 děti	3 dospělí, 2 děti	Neupřesněno	5 osob
H 44/78	Muž	40 let	Neupřesněno	
H 45/78	Neupřesněno, 6 dětí	2 dospělí, 1 juvenis, 1 rok, 3 roky, 4 roky, 8–9 let, 0–7 let	Neupřesněno	
H 46/78	Neupřesněno	20–30 let	Neupřesněno	
H 47/78	Muž i žena	20–40 let (oba)	Neupřesněno	
H 48/78	Muž	40–50 let	Neupřesněno	
H 51/78	Neupřesněno	Neupřesněno	Neupřesněno	

Obr. 72: Antropologické zhodnocení výzkumu OD Prior, 1978–1979 (Stloukal–Hanáková)

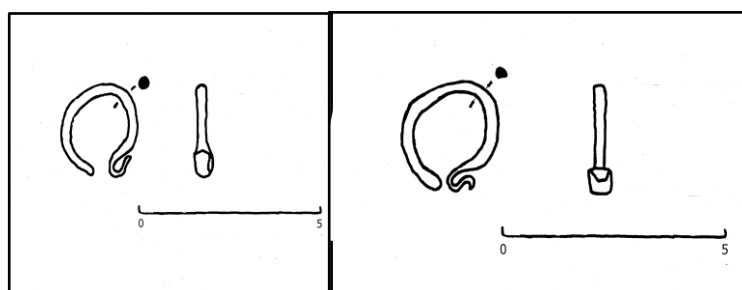
Dolní náměstí I.

Obr. 73: Záušnice s př. č. 1881, záušnice s př. č. 1883 (Václavíková 2017, 104)

Obr. 74: Plánek výzkumu na Dolním náměstí z roku 1991–1993

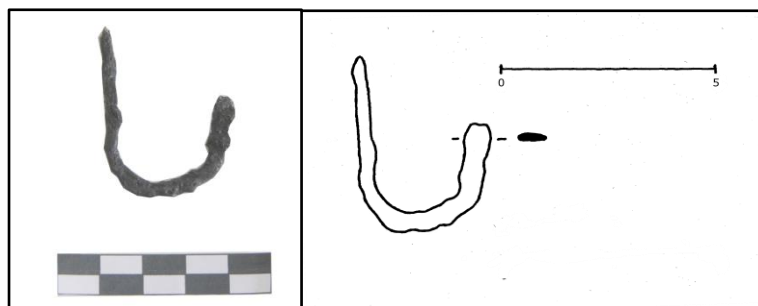
Obr. 75: Záušnice s př. č. 1884/1, záušnice s př. č. 1884/2 (Václavíková 2017, 104)

Obr. 76: Záušnice s př. č. 1885, záušnice s př. č. 1881 (Václavíková 2017, 109)

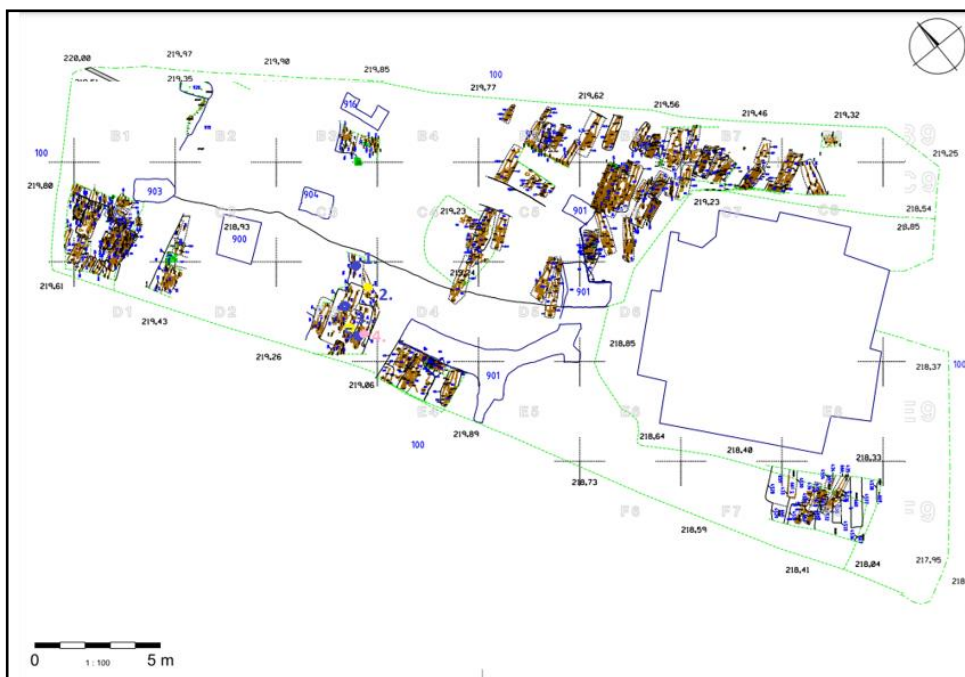

Obr. 77: Záušnice s př. č. 1883, záušnice s př. č. 1884

Obr. 78: Železná přezka z kontextu H6/91, př. č. 1847 (Václavíková 2017, 110)

Dolní náměstí II.

Obr. 79: Plánek Dolního náměstí z výzkumu z let 2011–2013

Obr. 80: Uložení jedinců v hrobech (foto R. Zatloukal)

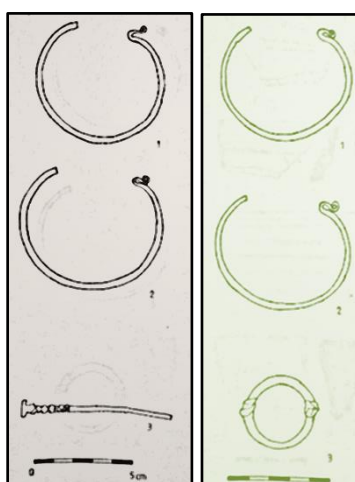

Obr. 81: Záušnice z hrobu H197 (foto R. Zatloukal)

Klášterní Hradisko

Obr. 82: Rozložení hrobů na lokalitě (fotografická část nálezové zprávy)

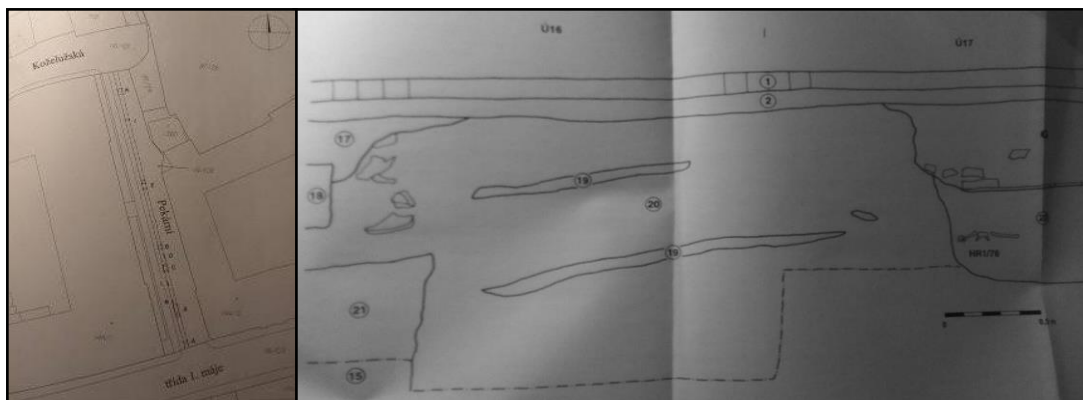
Obr. 83: Nákrasy milodarů uložených v hrobech (kresebná část nálezové zprávy)

Na Hradě

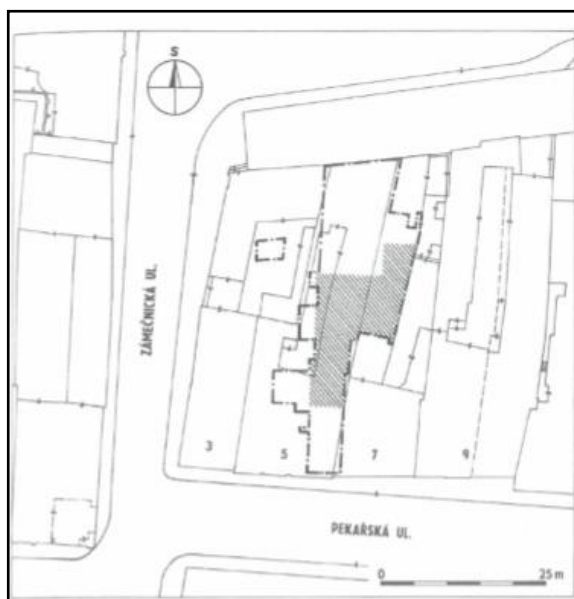
Obr. 84: Izolovaný hrob před exkavací (foto Zlámal 2017), Nález poblíž samotného hrobu (foto z konzervátorského zpracování)

Pekární ulice

Obr. 85: Rozložení sond na Pekární ulici (1 : 2500 z nálezové zprávy), Profil na Pekární ulici, úsek U16–U17 (z nálezové zprávy)

Pekařská ulice

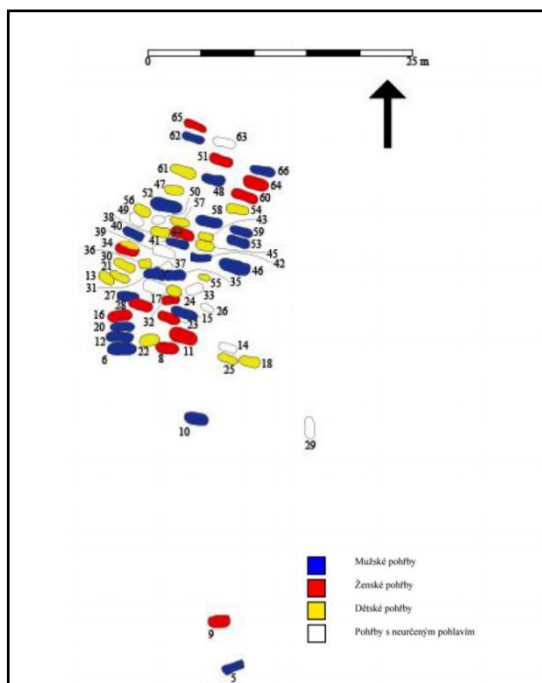
Obr. 86: Oblast výzkumu na Pekařské ulici (Bláha a kol. 2015, 29)

Slavonín I.

Obr. 87: Plánek lokality; fialové – mladohradištní hroby (nálezná zpráva)

Slavonín II.

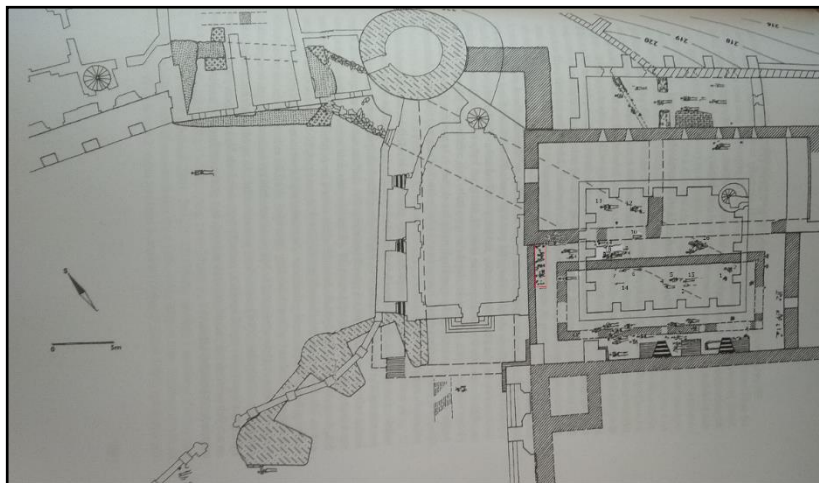

Obr. 88: Plánek lokality s vyznačením hrobů dle pohlaví (Štín 2014, 91)

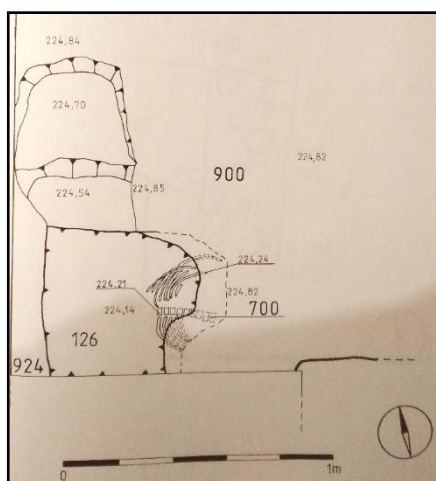

Obr. 89: Nálezy korálků a záušnic z hrobu H18 a H55 (Vrána 2008)

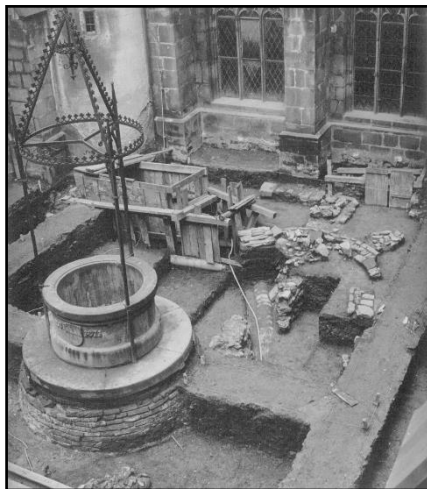
Václavské návrší

Obr. 90: Plán lokality Václavské návrší I. – III.

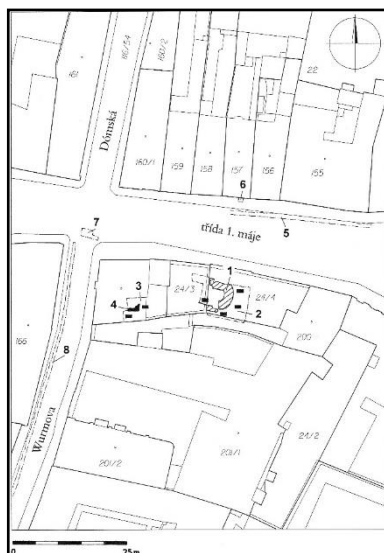

Obr. 91: Václavské návrší I. – Malý dvorek (z nálezové zprávy)

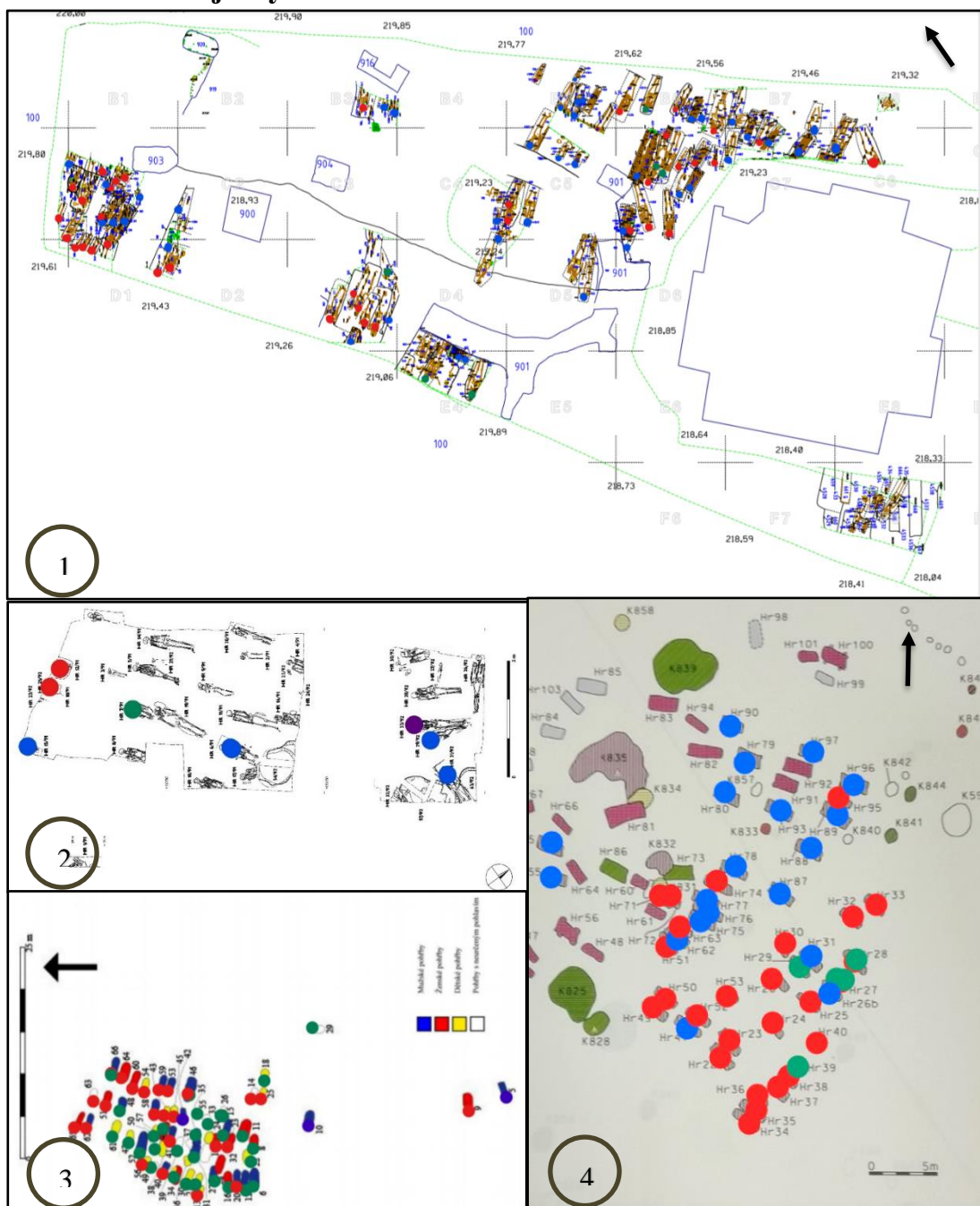
Obr. 92: Pohled na Rajský dvůr s odhalenými hroby (foto V. Juryšek)

Wurmova ulice

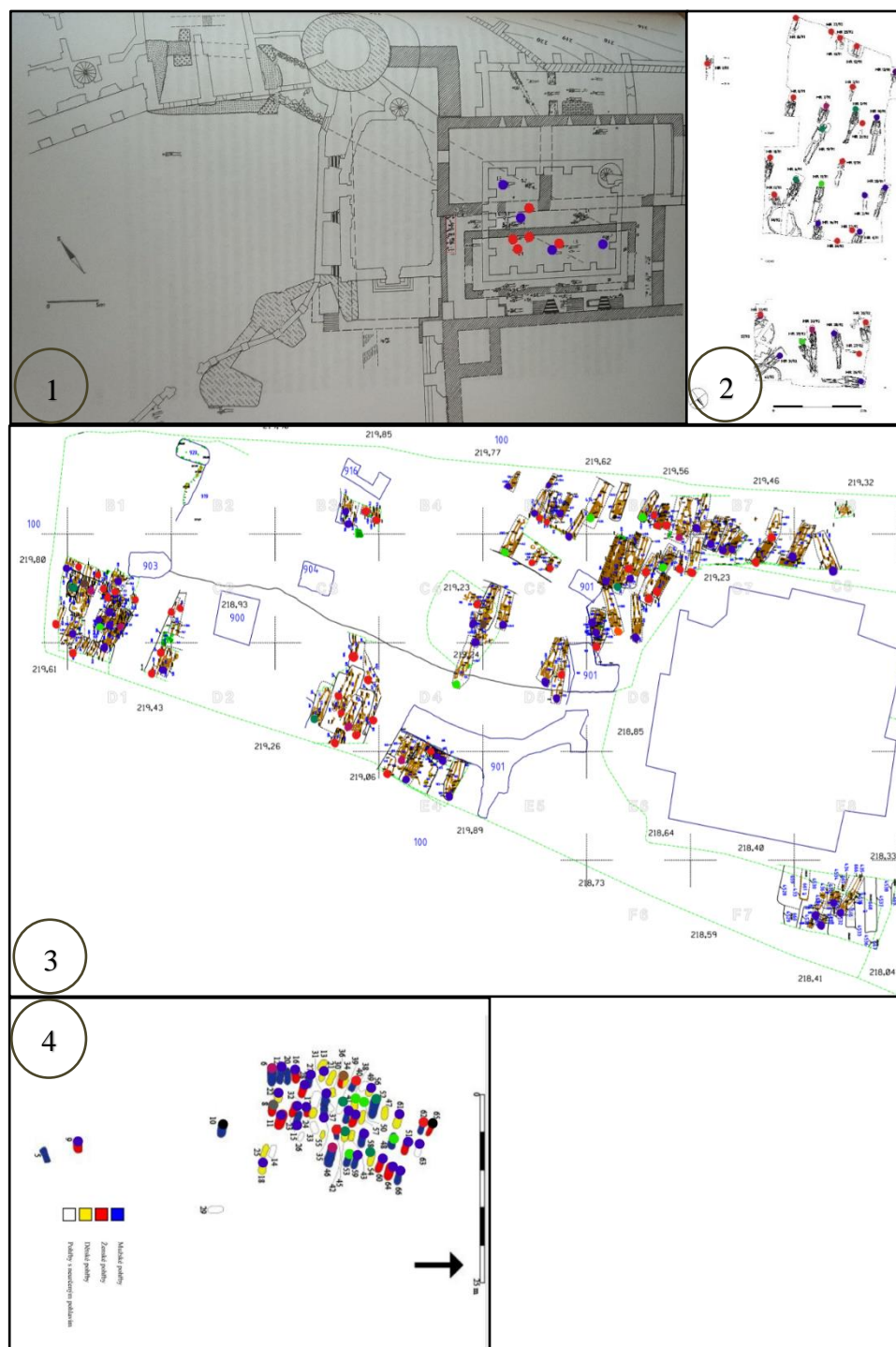
Obr. 93: Plánek lokality s vyznačením sond (čistě černé) a zdiva sakrální stavby (šrafovaná)

Tvar hrobové jámy

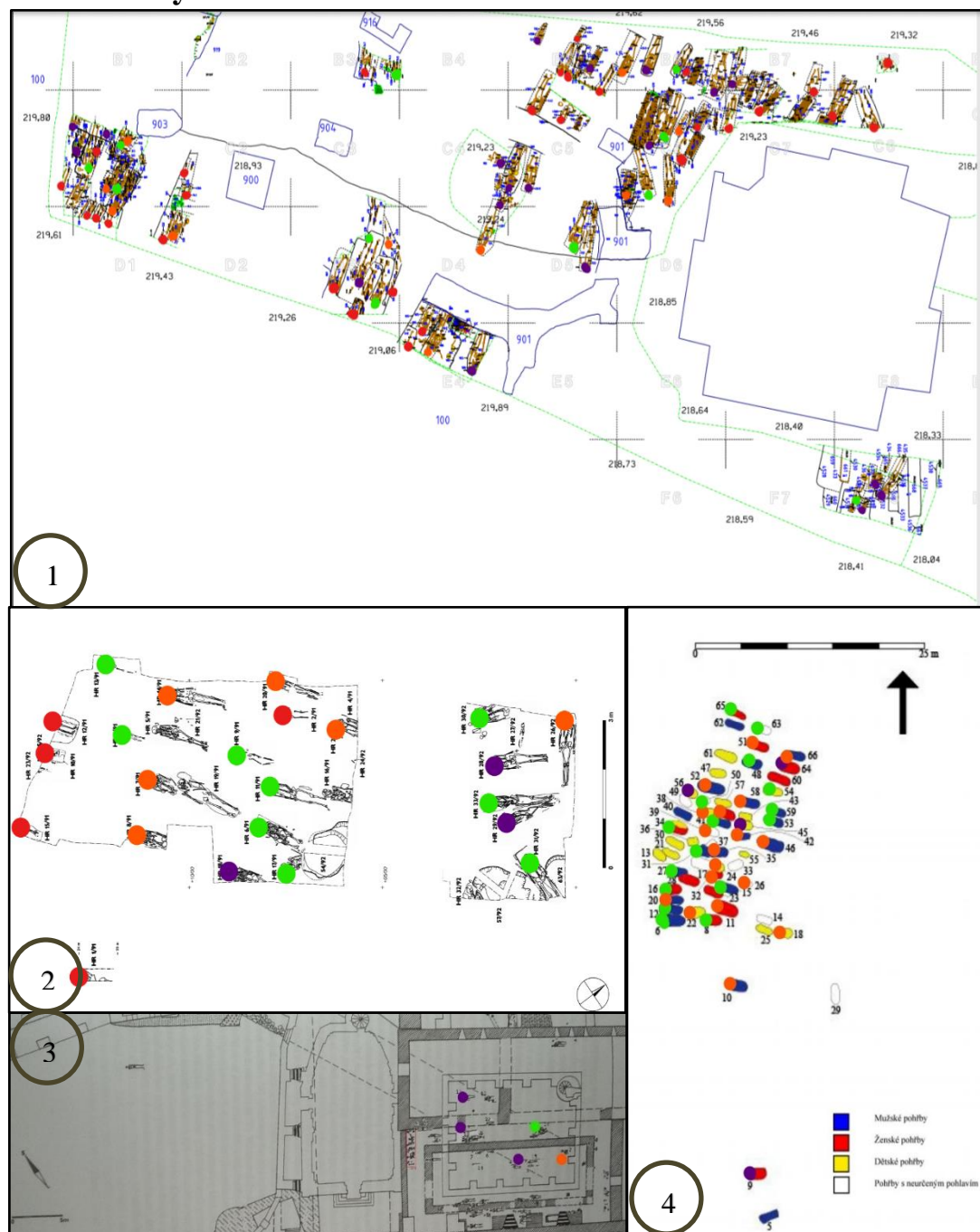
Obr. 94: Vyznačení tvarů hrobových jam v rámci jednotlivých lokalit: 1. – Dolní náměstí II., 2. – Dolní náměstí I., 3. – Slavonín II., 4. – Slavonín I.; modrá – obdélný tvar, červená – obdélný tvar se zaoblenými rohy, zelená – oválný tvar, fialová – lichoběžníkovitý tvar.

Poloha horních končetin

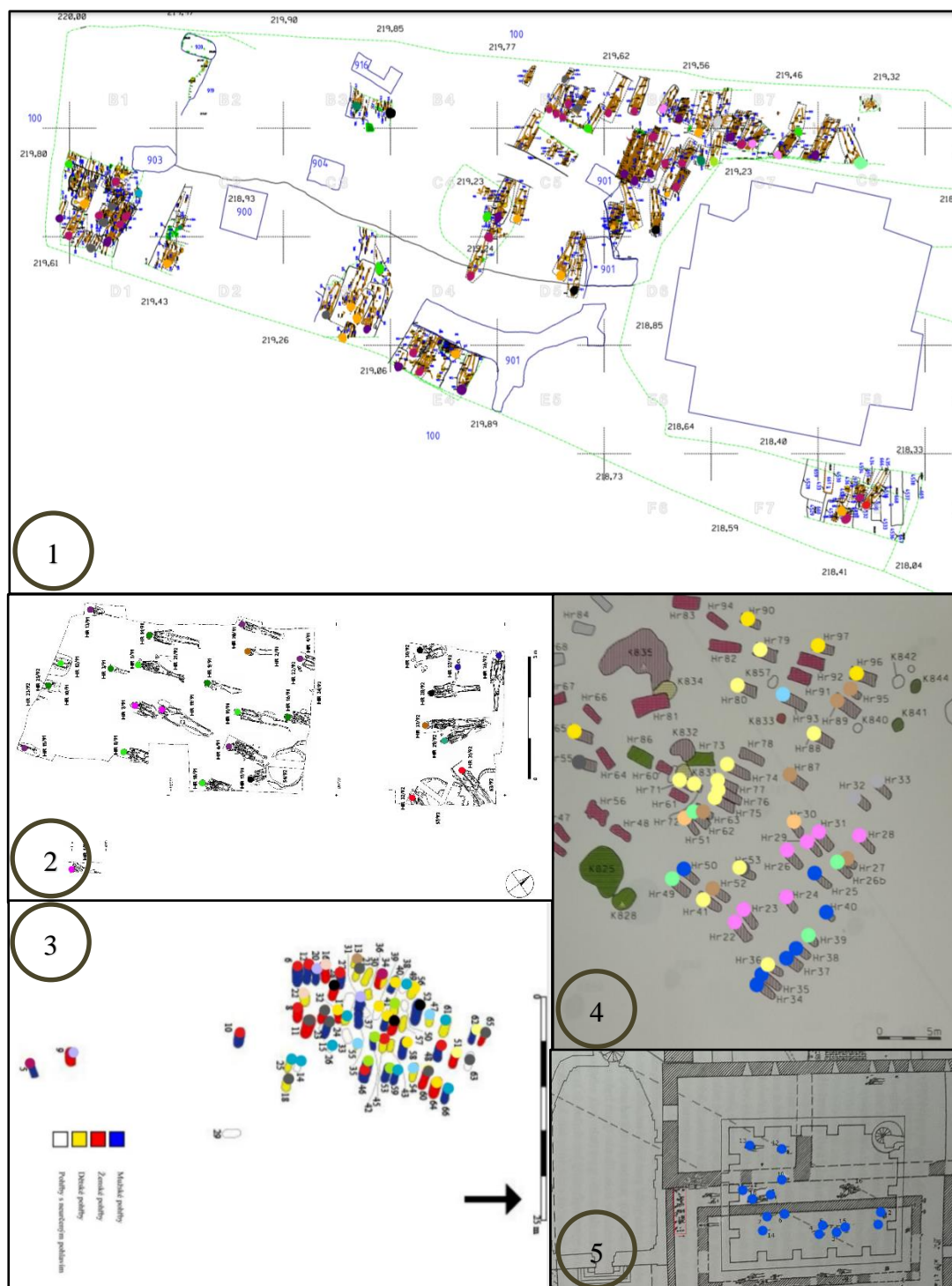
Obr. 95: Poloha horních končetin: 1. – Václavské náměstí II., 2. – Dolní nám. I., 3. – Dolní nám. II., 4. – Slavonín II.; červená – pouze jedna ruka, tmavě modrá – ruce podél těla, tmavě zelená – P v klíně, L podél těla, růžová – obě v klíně, světle zelená – L v klíně, P podél těla, fialová – obě dlaně na pánvi, hnědá – obě ruce na břiše, oranžová – P na břiše, L podél těla, černá – P na prsou, L podél těla, purpurová – L na břiše, P podél těla, šedá – L na břiše, P na prsou.

Poloha lebky

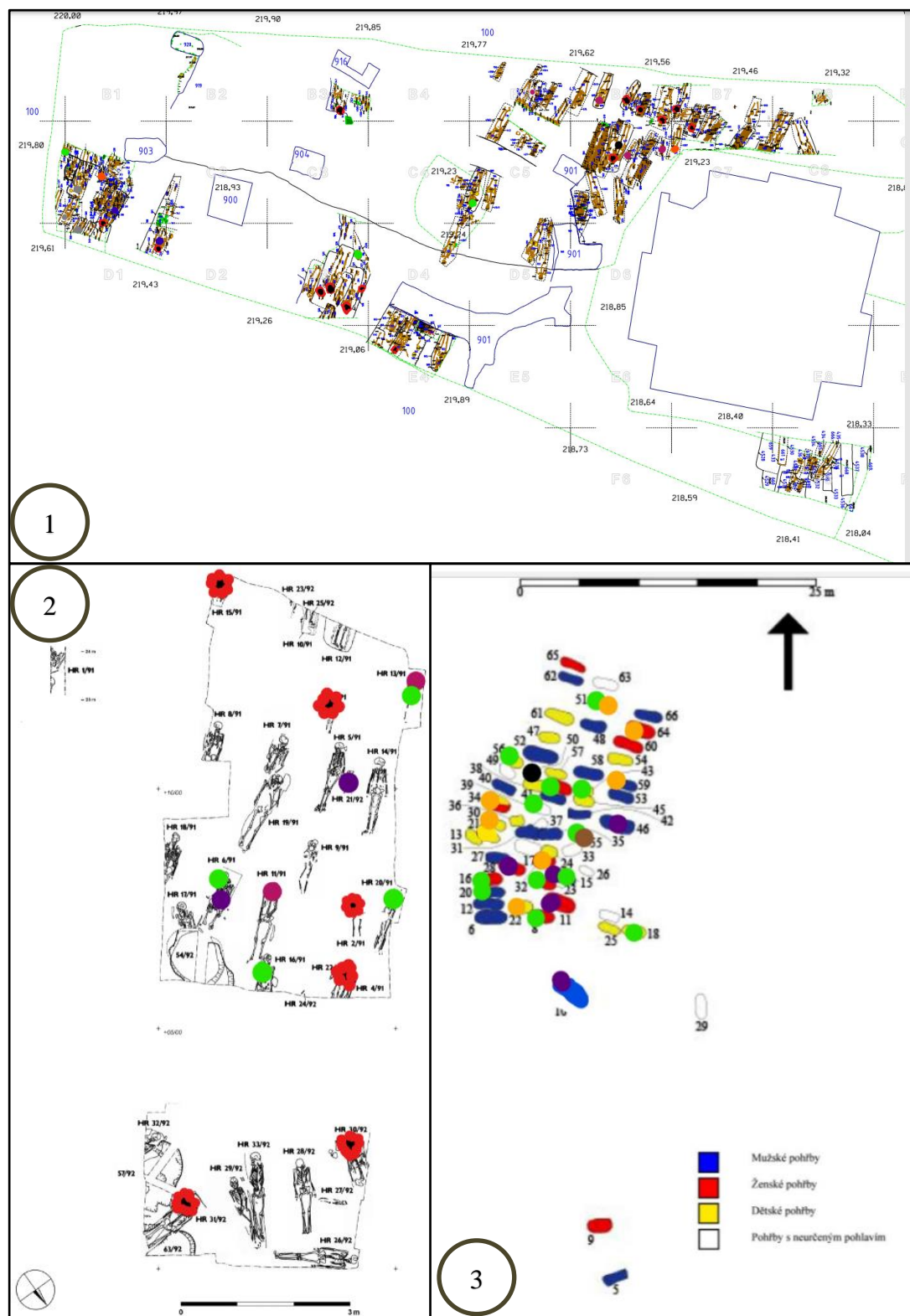
Obr. 96: Zastoupení jednotlivých typů uložení lebky na pohřebištích: 1. – Dolní nám. II., 2. Dolní nám. I., 3. – Václavské návrší II., 4. – Slavonín II.; oranžová – levý spánek, zelená – pravý spánek, fialová – frontálně

Orientace hrobů

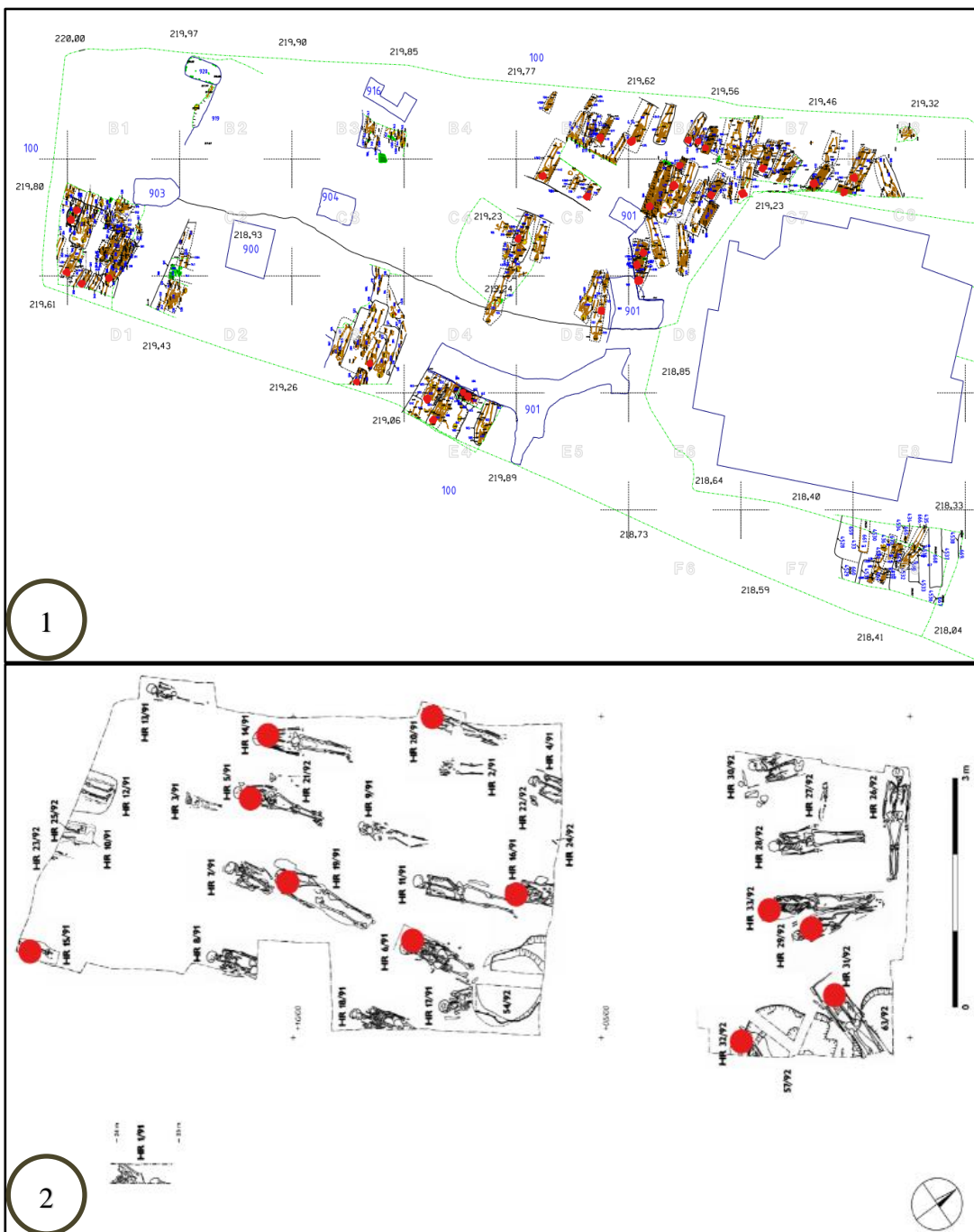
Obr. 97: Orientace hrobů na lokalitách: 1. – Dolní nám. II., 2. Dolní nám. I., 3. – Slavonín II., 4. – Slavonín I., 5. – Václavské návrší II.; dle stupňů, viz. kapitola Orientace v textu

Předměty v rámci hrobové výbavy

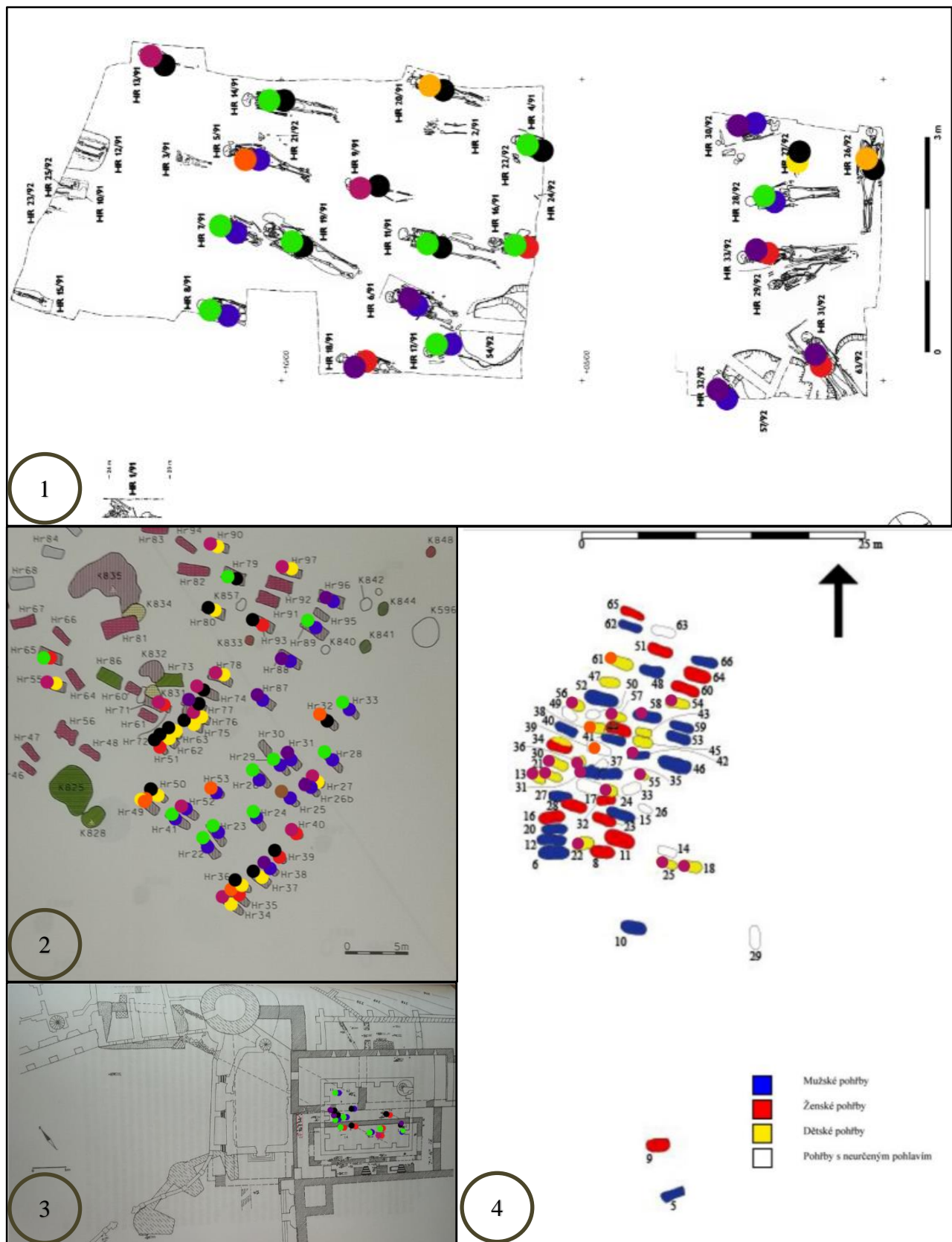
Obr. 98: Přehled zastoupení jednotlivých předmětů: 1. – Dolní nám. II., 2. Dolní nám. II., 3. – Slavonín II.; žlutá – mince, modrá – dlaždice, zelená záušnice, hnědá – nálezy s ojedinělým výskytem, černá – keramika, černo-červená – keramika v hrobovém zásypu, oranžová – prsten, růžová – textil, fialová – železné artefakty, šedá – ostatní organické artefakty

Rakve

Obr. 99: Rozmístění rakví v rámci Dolního náměstí (červené tečky)

Pohlaví–věk

Obr. 100: Zastoupení v rámci pohlaví a věku: 1. – Dolní nám. II., 2. – Slavonín I., 3. – Václavské návrší II., 4. Slavonín II.

Legenda k tabulce pohlaví–věk

Pohlaví	Barva k pohlaví	Věk	Barva k věku
Muž	Modrá	0–14 let	Růžová
Žena	Červená	15–20 let	Oranžová
Nedospělý	Žlutá	20–40 let	Zelená
Neurčený	Černá	40–60 let	Fialová
		60+ let	Hnědá

Seznam obrázků

Obr. 1: geologická mapa (1 : 500 000, mapy.geology.cz/), modrá – Paleozoikum Českého masívu; žlutá – terciér Karpat	5
Obr. 2: Rozdělení městských částí mezi geologické celky (Kalábková a kol.,14)	5
Obr. 3: Mapa mladohradištních lokalit na území historického jádra města; 1 – Biskupské náměstí, 2 – Dolní nám. I., 3 – Dolní nám. II., 4 – Hrnčířská ul., 6 – Kostel sv. Mořice, 7 – Na Hradě, 8 – Nám. Republiky, 9 – Mahlerova ul., 10 – Ostružnická ul., 11 – Pekárni ul., 12 – Pekařská ul., 15 – Univerzitní ul., 16 – Václavské návrší I., 17 – Václavské návrší II., 18 – Václavské návrší III., 19 – Wurmova ul., 20 – Žerotínovo nám. (Mapa stabilního katastru, archivnimapy.cuzk.cz)	33
Obr. 4: Mapa lokalit s vyznačením ulic s přítomností šenkovních domů jako dokladů lokace; černé tečky – lokality; modré čáry – ulice s přítomností šenkovních domů .	35
Obr. 5: Plánky půdorysů měst: městeček Králové (Kuča 1995, 110); Olomouc (www.olomouc.eu)	36
Obr. 6: Přehled zastoupení jednotlivých typů hrobových jam	39
Obr. 7: Mapa s grafy vyobrazujícími zastoupení jednotlivých tvarů hrobových jam v rámci historického jádra a mimo něj; 1 – situace v rámci historického jádra, 2 – situace v rámci hospodářského zázemí; modrá – obdélný tvar, oranžová – obdélný tvar se zaoblenými rohy, šedá – oválný tvar, žlutá – lichoběžníkový tvar (1:75 000, mapová sbírka PřF UK)	39
Obr. 8: Graf zobrazující procentuální zastoupení jednotlivých tvarů v rámci všech sledovaných lokalit; modrá – obdélný, oranžová – obdélný se zaoblenými rohy, šedá – oválný, žlutá – lichoběžníkový	40
Obr. 9: Tabulka zobrazující hlavní přehled zastoupení jednotlivých velikostí v rámci pohřebišť	41
Obr. 10: Tabulka uvádějící zastoupení pohlaví v rámci různě velikých hrobových jam	41
Obr. 11: Tabulka zobrazující zastoupení jednotlivých šířek hrobových jam	42
Obr. 12: Tabulka zobrazující vztah mezi šířkou hrobové jámy a pohlaví uloženého jedince	42
Obr. 13: Přehled zastoupení jednotlivých typů uložení	44
Obr. 14: Graf zobrazující procentuální zastoupení jednotlivých typů uložení horních končetin; modrá – podél těla, oranžová – jedna v klíně, druhá podél těla; světle šedá – obě v klíně; žlutá – obě na bříše; světle modrá – L na bříše, P na prsou, zelená – L pod pánví, P na prsou; tmavě modrá – obě na pánvi; hnědá – zachována pouze jedna ruka; tmavě šedá – chybějící končetiny; béžová – 1 na bříše, 2. podél těla; tmavě modrá – 1. na prsou, 2. podél těla; tmavší šedá – L na prsou, P podél těla; světlejší modrá – L na bříše, P pod pánví	45
Obr. 15: Mapa s grafy zobrazujícími zastoupení jednotlivých poloh horních končetin; tmavší modrá – podél těla, oranžová – jedna v klíně, druhá podél těla; světle šedá – obě v klíně; žlutá – obě na bříše; světlejší modrá – L na bříše, P na prsou, zelená – L	

pod pánví, P na prsou; tmavě modrá – obě na pánvi; hnědá – zachována pouze jedna ruka; tmavě šedá – chybějící končetiny; béžová – 1 na břicho, 2. podél těla; tmavě modrá – 1. na prsou, 2. podél těla; tmavší šedá – L na prsou, P podél těla; světlejší modrá – L na břicho, P pod pánví	46
Obr. 16: Tabulka představující zastoupení jednotlivých poloh	48
Obr. 17: Mapa s vyobrazenými grafy reflektujícími zastoupení poloh dolních končetin v rámci jednotlivých území; modrá – podél osy těla; oranžová – zkřížené kotníky; světle šedá – chodidla na levou stranu; žlutá – chodidla na pravou stranu; světlejší modrá – pravá špička od těla, levá špička k ose; zelená levá špička od těla, pravá špička k ose; tmavě modrá – pouze levá noha; sytě hnědá – pouze pravá noha; tmavě šedá – chybějící končetiny; tmavě hnědá – obě špičky doprava; tmavší modrá – obě špičky doprava; tmavě zelená – zkřížení kolenou; červená – neurčitelná; oranžová (plet'ová) – pokrčené; světle šedá – obě špičky do středu; světle žlutá – pokrčená levá, podélně pravá; světle modrá – pokrčená pravá, podélně levá	49
Obr. 18: Graf zobrazující celkové zastoupení jednotlivých typů poloh; modrá – podél osy těla; oranžová – zkřížené kotníky; světle šedá – chodidla na levou stranu; žlutá – chodidla na pravou stranu; světlejší modrá – pravá špička od těla, levá špička k ose; zelená levá špička od těla, pravá špička k ose; tmavě modrá – pouze levá noha; sytě hnědá – pouze pravá noha; tmavě šedá – chybějící končetiny; tmavě hnědá – obě špičky doprava; tmavší modrá – obě špičky doprava; tmavě zelená – zkřížení kolenou; červená – neurčitelná; oranžová (plet'ová) – pokrčené; světle šedá – obě špičky do středu; světle žlutá – pokrčená levá, podélně pravá; světle modrá – pokrčená pravá, podélně levá	50
Obr. 19: Grafy vyobrazující zastoupení poloh uvnitř historického jádra města; modrá – podél osy těla; oranžová – zkřížené kotníky; světle šedá – chodidla na levou stranu; žlutá – chodidla na pravou stranu; světlejší modrá – pravá špička od těla, levá špička k ose; zelená levá špička od těla, pravá špička k ose; tmavě modrá – pouze levá noha; sytě hnědá – pouze pravá noha; tmavě šedá – chybějící končetiny; tmavě hnědá – obě špičky doprava; tmavší modrá – obě špičky doprava; tmavě zelená – zkřížení kolenou; červená – neurčitelná; oranžová (plet'ová) – pokrčené; světle šedá – obě špičky do středu; světle žlutá – pokrčená levá, podélně pravá; světle modrá – pokrčená pravá, podélně levá	51
Obr. 20: Mapa s grafy vyobrazujícími zastoupení jednotlivých typů polohy lebky; tmavě modrá – levý spánek; oranžová – pravý spánek; šedá – vzpříma; žlutá – chybí; světle modrá - neurčeno	52
Obr. 21: Tabulka zobrazující početní zastoupení jednotlivých typů poloh lebky.....	53
Obr. 22: Grafy zobrazující zastoupení jednotlivých poloh lebky v rámci historického jádra Olomouce; tmavě modrá – levý spánek; oranžová – pravý spánek; šedá – frontálně; žlutá – chybí; světle modrá – neurčeno	53
Obr. 23: Tabulka náleží k výše uvedenu grafu a znázorňuje počet zastoupení jednotlivých naměřených stupňů; číslo – hodnota vztahující se ke grafu, kdy v grafu k hodnotě náleží i barevné označení.	55

Obr. 24: Hvězdice světových stran doplněná o úhly, které definují jednotlivé strany.....	55
Obr. 25: Grafy zobrazující vyskytující se orientace na jednotlivých lokalitách.....	56
Obr. 26: Graf znázorňující zastoupení jednotlivých orientací v rámci všech analyzovaných lokalit.....	57
Obr. 27: Obecný přehled všech druhů artefaktů nalezených na lokalitách.....	59
Obr. 28: Rozložení záušnic v hrobech podle věku a pohlaví.....	61
Obr. 29: Graf zobrazující zastoupení jednotlivých typů materiálů v rámci celého námi sledovaného území; modrá – Ag; oranžová – Ag, plátování; šedá – Br; žlutá – Cu .	62
Obr. 30: Mapa s grafy představujícími zastoupení jednotlivých intervalů průměru esovitých záušnic na sledovaném území; 1 – Slavonín I., 2 – Dolní náměstí I./II., 3 – Klášterní Hradisko; oranžová – 15– 20 mm; šedá – 20–36 mm, žlutá – 36–60 mm; modrá – nad 60 mm.....	63
Obr. 31: Graf znázorňující celkové procentuální zastoupení jednotlivých intervalů průměrů esovitých záušnic; oranžová – 15– 20 mm; šedá – 20–36 mm, žlutá – 36–60 mm; modrá – nad 60 mm	64
Obr. 32: Přehled výskytů prstenů v hrobech jedinců s určením pohlaví a věku.....	65
Obr. 33: Přehled výskytů prstenů u jedinců určitého pohlaví a věku	66
Obr. 34: Přehled výskytů mincí u jedinců určitého pohlaví a věku	67
Obr. 35: Přehled výskytu náušnic u jedinců určitého pohlaví a věku.....	68
Obr. 36: Přehled výskytu železných předmětů u jedinců určitého pohlaví a věku ...	69
Obr. 37: Graf s přehledem % zastoupení předmětů v rámci všech lokalit.....	71
Obr. 38: Mapa s grafy označujícími zastoupení nálezů v rámci jednotlivých vymezených území, světle modrá – mince, tmavší modrá – esovité záušnice, nejtamvší modrá – železné artefakty, oranžová – prsten, žlutá – náušnice, zelená – textil, šedá – přezka.	71
Obr. 39: Mapa lokalit s vyznačením typů hrobových nálezů; černá – bez nálezu, světle modrá – mince, tmavší modrá – esovitá záušnice, nejtamvší modrá – železný artefakt, oranžová – prsten, žlutá – náušnice, zelená – textil, šedá – přezka..	73
Obr. 40: Přehled jednotlivých soliterních nálezů na lokalitách ve spojení s antropologickými informacemi	74
Obr. 41: Graf zobrazující počty narušení hrobu hrobem, oranžová – Dolní nám. II., modrá – Dolní nám. I., šedá – Václavské návrší.....	78
Obr. 42: Mapa s vyznačením lokalit, u kterých máme doklad narušení stavbou.....	80
Obr. 43: Mapa zobrazující přítomnost skládek kostí a roztroušených kostí v kulturních vrstvách; modrá – skládka kostí, zelená – kosti v kulturních vrstvách.....	81
Obr. 44: Přehled dostupných antropologických informací	83
Obr. 45: Přehled zastoupení pohlaví v dvojhrobech	84
Obr. 46: Tabulka zobrazující kombinace pohlaví uložených jedinců ve dvojhrobech; M (m) – muž, Ž (ž) – žena, D (d) – dítě, N (n) - neurčený	84
Obr. 47: Mapa s grafy zobrazujícími zastoupení jedinců na lokalitách: 1 – Dolní náměstí, 2 – Kostel sv. Mořice, 3 – Slavonín, 5 – Václavské návrší, 6 – Wurmova ulice; modrá – žena, oranžová – muž, šedá – nedospělý	85

Obr. 48: Graf zobrazující zastoupení pohlaví v rámci celého území města Olomouce; modrá – ženy, oranžová – muži, šedá – děti.	86
Obr. 49: Mapa s grafy zobrazujícími zastoupení jednotlivých věkových kategorií na lokalitách; 1 – Dolní náměstí, 2 – Kostel sv. Mořice, 3 – Slavonín I./II., 4 – Václavské návrší, 5 – Wurmova ulice; modrá – 0–14 let, oranžová – 15–20 let, šedá – 20–40 let, žlutá – 40–60 let, světle modrá – 60+ let	87
Obr. 50: Graf znázorňující zastoupení jednotlivých věkových kategorií v rámci celého analyzovaného území; modrá – 0–14 let, oranžová – 15–20 let, šedá – 20–40 let, žlutá – 40–60 let, světle modrá – 60+ let.....	88
Obr. 51: Graf znázorňuje propojení věku a pohlaví jedinců uložených na pohřebištích; řada 1 – žena, řada 2 – muž, řada 3 – nedospělý jedinec; sloupec – počet výskytů; řádek: 1–0–14 let, 2 – 15–20 let, 3 – 20–40 let, 4 – 40–60 let, 5 – 60+ let.	88
Obr. 52: Ilustrační přehled zájmových oblastí na území historického jádra města: červená – sídlo údělného knížectví, zelená – Předhradí, fialová – Michalský vrch, modrá – řemeslnicko-kupecká oblast.....	90
Obr. 53: Předpokládaný průchod dálkových komunikací na základě současných výzkumů, mapa z 18.st. (Šlězár 2018, 27)	94
Obr. 54: Tabulka rozdělení lokalit do jednotlivých farních okrsků v rámci předhradí a suburbia.....	96
Obr. 55: Vyobrazení podoby Olomouce v námi sledovaném období: A – Michalské návrší, B – Petrské návrší, C – Václavské návrší, D – lokační město; červeně – rekonstrukce opevnění, zeleně – doložené části opevnění, šedě – osídlené oblasti, modře – kupecká oblast, šipka – vstup do areálu Předhradí; 1 – předpokládaný kostel sv. Petra, 2 – předpokládaný kostel Panny Marie, 3 – kostel sv. Petra, 4 – kostel Panny Marie	97
Obr. 56: Mapa s vyznačením zájmových území, lokalit a kostely; I – předpokládaný kostel sv. Petra; II – předpokládaný kostel P. Marie; III – kaple sv. Markéty.....	98
Obr. 57: Výsledná podoba umístění sakrálních staveb	99
Obr. 58: Mapa znázorňující průběh raně středověkého opevnění; červená – předpokládaný průběh opevnění; zelená – doložená místa průběhu hradby (Šlězár 2018)	101
Obr. 59: Plánek města Olomouce s vyznačenými hradbami – 1712–1727 (Šlězár 2018, 11)	102
Obr. 60: Předpokládaný výsledný obraz pohřebišť na území Olomouce v mladší době hradištní; červené tvary – předpokládané rozsahy pohřebišť (tvar pohřebišť je pouze ilustrativní).....	105
Obr. 61: Zobrazení předpokládaných pohřebních okrsků, označení okrsků odpovídá výčtu v předcházejícím textu; červené kruhy – jednotlivá pohřebiště o průměru cca 100 m.....	105
Obr. 62: Tabulka zobrazující kontinuitu pohřbívání na jednotlivých lokalitách; žlutě vyznačená pole znamenají doložené pohřbívání v daném období (označení 100 je pouze pomocná číslice jako příkaz pro Excel za účelem podmíněného formátování).	111

Obr. 63: vlevo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit 11.stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Dolní nám.; 3 – Hrnčířská ul.; 4 – Slavonín I.; 5 – Slavonín II.; 6 – Pekařská ul.; 7 – Klášterní Hradisko; 8 – Václavské návrší; vpravo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit 12.stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Dolní nám.; 3 – Hrnčířská ul.; 4 – Klášterní Hradisko; 5 – Kostel sv. Mořice; 6 – Slavonín II.; 7 – Pekařská ul.; 8 – Václavské návrší; 9 – Wurmova ul.....	112
Obr. 64: vlevo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit v 9.stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Horní nám., 3 – Dolní nám., 4 – Nemilany (mimo mapu); 5 – Řepčín; 6 – Slavonín I.; 7 – Slavonín II.; vpravo – mapa s vyobrazením funerálních lokalit v 10.stol.: 1 – Biskupské nám.; 2 – Dolní nám.; 3 – Hrnčířská ul.; 4 – Nemilany (mimo mapu); 5 – Řepčín; 6 – Slavonín I.; 7 – Slavonín II.; 8 – Pekařská ul.; 9 – Václavské návrší, 10 – Wurmova ul.....	112
Obr. 65: Mapa Biskupského náměstí a Tereziánské Zbrojnice (https://nahlizenidokn.cuzk.cz/ ; 1 : 1000); červené obdélníky – středohradištní pohřby (zobrazení sond); červená tečka – mladohradištní pohřby, fialový kruh – předpokládaná přítomnost kostela sv. Petra (Šlézar 2018).....	113
Obr. 66: Mapa znázorňuje Václavské návrší z hlediska středohradištního a mladohradištního pohřbívání (https://nahlizenidokn.cuzk.cz/ , 1:1000); červená – středohradištní, fialová – mladohradištní.....	114
Obr. 67: Porovnání prostorové struktury hradu Libice nad Cidlinou (vlevo, Mařík 2009, 15) a Olomouc (vpravo, Šlezar 2018, 126); obr. A: A – akropole, B – předhradí, C – podhradí; obr. B: C – akropole, B – předhradí, D, A – podhradí.....	116
Obr. 68: Plánky obou aglomerací: Žatec (vlevo, Marethová 2006, 10); Olomouc (vpravo, Šlezar 2018, 126).....	118
Obr. 69: Dómské návrší – Rajský dvůr – antropologie (Stloukal 1981).....	134
Obr. 70: Antropologické zhodnocení lokality Dolní náměstí z let 1991–1993 (Dobisíková – Velemínský 1993).....	135
Obr. 71: Antropologické zhodnocení pohřbu na lokalitě Univerzitní ul. (Loskotová 2008–2009).....	135
Obr. 72: Antropologické zhodnocení výzkumu OD Prior, 1978–1979 (Stloukal–Hanáková).....	136
Obr. 73: Záušnice s př. č. 1881, záušnice s př. č. 1883 (Václavíková 2017, 104)..	137
Obr. 74: Plánek výzkumu na Dolním náměstí z roku 1991–1993.....	137
Obr. 75: Záušnice s př. č. 1884/1, záušnice s př. č. 1884/2 (Václavíková 2017, 104).....	137
Obr. 76: Záušnice s př. č. 1885, záušnice s př. č. 1881 (Václavíková 2017, 109)..	138
Obr. 77: Záušnice s př. č. 1883, záušnice s př. č. 1884.....	138
Obr. 78: Železná přezka z kontextu H6/91, př. č. 1847 (Václavíková 2017, 110) .	138
Obr. 79: Plánek Dolního náměstí z výzkumu z let 2011–2013.....	139
Obr. 80: Uložení jedinců v hrobech (foto R. Zatloukal).....	139
Obr. 81: Záušnice z hrobu H197 (foto R. Zatloukal).....	139
Obr. 82: Rozložení hrobů na lokalitě (fotografická část nálezové zprávy).....	140
Obr. 83: Nákresy milodarů uložených v hrobech (kresebná část nálezové zprávy).....	140

Obr. 84: Izolovaný hrob před exkavací (foto Zlámal 2017), Nález poblíž samotného hrobu (foto z konzervátorského zpracování).....	140
Obr. 85: Rozložení sond na Pekárni ulici (1:2500 z nálezové zprávy), Profil na Pekárni ulici, úsek U16 – U17 (z nálezové zprávy)	141
Obr. 86: Oblast výzkumu na Pekařské ulici (Bláha a kol. 2015, 29).....	141
Obr. 87: Plánek lokality; fialové – mladohradištní hroby (nálezová zpráva)	142
Obr. 88: Plánek lokality s vyznačením hrobů dle pohlaví (Šín 2014, 91)	142
Obr. 89: Nálezy korálek a záušnic z hrobu H18 a H55 (Vrána 2008).....	143
Obr. 90: Plán lokality Václavské návrší I. – III.	143
Obr. 91: Václavské návrší I. – Malý dvorek (z nálezové zprávy)	143
Obr. 92: Pohled na Rajský dvůr s odhalenými hroby (foto V. Juryšek).....	144
Obr. 93: Plánek lokality s vyznačením sond (čistě černé) a zdiva sakrální stavby (šrafovaná).....	144
Obr. 94: Vyznačení tvarů hrobových jam v rámci jednotlivých lokalit: 1. – Dolní náměstí II., 2. – Dolní náměstí I., 3. – Slavonín II., 4. – Slavonín I.; modrá – obdélný tvar, červená – obdélný tvar se zaoblenými rohy, zelená – oválný tvar, fialová – lichoběžníkovitý tvar.....	145
Obr. 95: Poloha horních končetin: 1. – Václavské návrší II., 2. – Dolní nám. I., 3. – Dolní nám. II., 4. – Slavonín II.; červená – pouze jedna ruka, tmavě modrá – ruce podél těla, tmavě zelená – P v klíně, L podél těla, růžová – obě v klíně, světle zelená – L v klíně, P podél těla, fialová – obě dlaně na pánvi, hnědá – obě ruce na břicho, oranžová – P na břicho, L podél těla, černá – P na prsou, L podél těla, purpurová – L na břicho, P podél těla, šedá – L na břicho, P na prsou.	146
Obr. 96: Zastoupení jednotlivých typů uložení lebky na pohřebištích: 1. – Dolní nám. II., 2. Dolní nám. I., 3. – Václavské návrší II., 4. – Slavonín II.; oranžová – levý spánek, zelená – pravý spánek, fialová – frontálně.....	147
Obr. 97: Orientace hrobů na lokalitách: 1. – Dolní nám. II., 2. Dolní nám. I., 3. – Slavonín II., 4. – Slavonín I., 5. – Václavské návrší II.; dle stupňů, viz. kapitola Orientace v textu	148
Obr. 98: Přehled zastoupení jednotlivých předmětů: 1. – Dolní nám. II., 2. Dolní nám. II., 3. – Slavonín II.; žlutá – mince, modrá – dlaždice, zelená záušnice, hnědá – nálezy s ojedinělým výskytem, černá – keramika, černo-červená – keramika v hrobovém zásypu, oranžová – prsten, růžová – textil, fialová – železné artefakty, šedá – ostatní organické artefakty.....	149
Obr. 99: Rozmístění rakví v rámci Dolního náměstí (červené tečky)	150
Obr. 100: Zastoupení v rámci pohlaví a věku: 1. – Dolní nám. II., 2. – Slavonín I., 3. – Václavské návrší II., 4. Slavonín II.	151